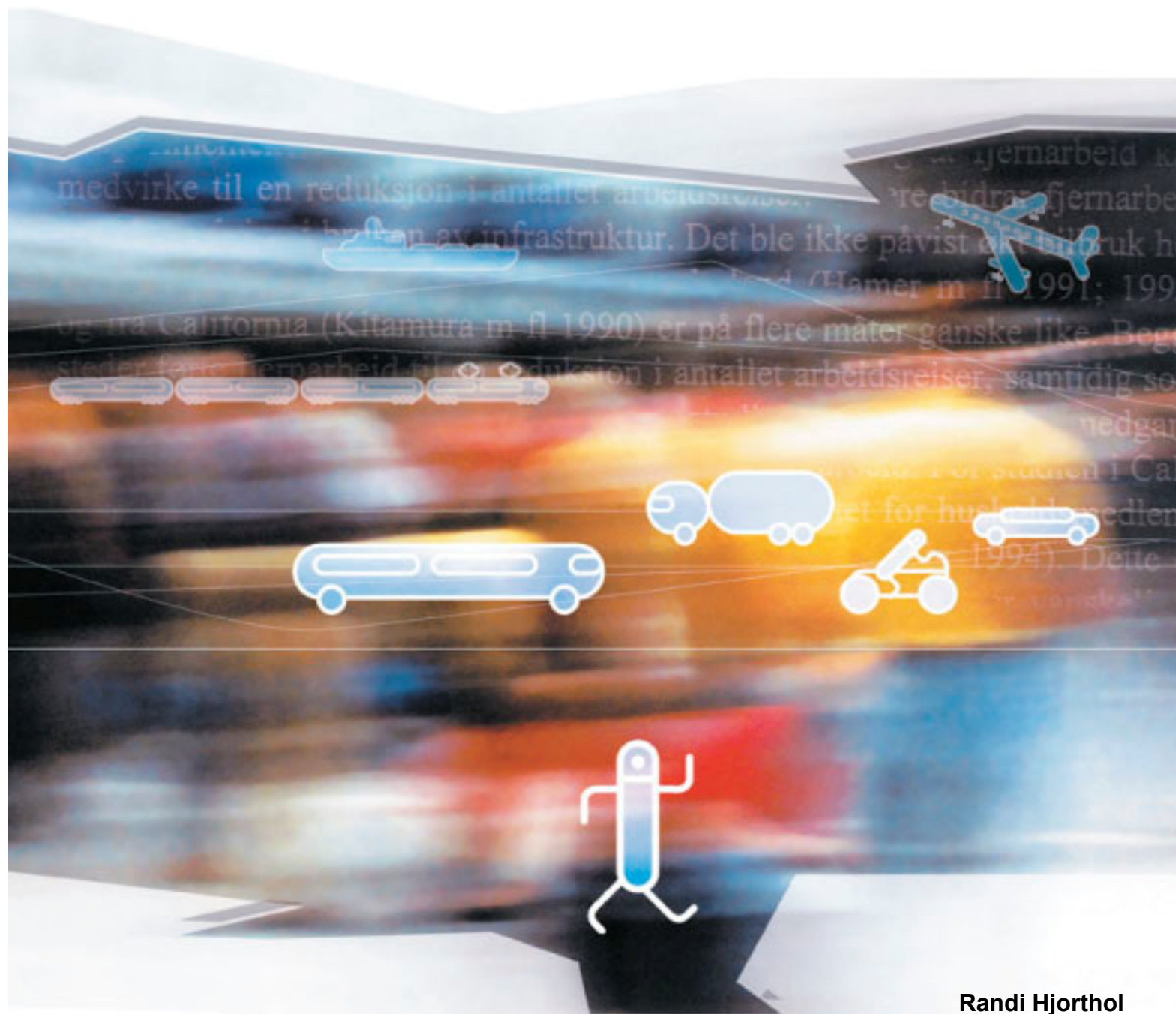




# På farten – i bilen – med mobilen

En studie av kommunikasjon og mobilitet i barnefamiliers dagligliv



Randi Hjorthol  
Mona Hovland Jakobsen  
Rich Ling

# På farten – i bilen – med mobilen

En studie av kommunikasjon og mobilitet i barnefamiliers dagligliv

Randi Hjorthol, Mona Hovland Jakobsen og Rich Ling

Transportøkonomisk institutt (TØI) har opphavsrett til hele rapporten og dens enkelte deler. Innholdet kan brukes som underlagsmateriale. Når rapporten siteres eller omtales, skal TØI oppgis som kilde med navn og rapportnummer. Rapporten kan ikke endres. Ved eventuell annen bruk må forhåndssamtykke fra TØI innhentes. For øvrig gjelder [åndsverklovens](#) bestemmelser.

ISSN 0808-1190

ISBN 82-480-0605-0 Papirversjon

ISBN 82-480-0606-9 Elektronisk versjon

Oslo, februar 2006

---

**Tittel:** På farten - i bilen - med mobilen. En studie av kommunikasjon og mobilitet i barnefamiliers dagligliv

**Forfatter(e):** Randi Hjorthol; Mona Hovland Jakobsen; Rich Ling

TØI rapport 820/2006

Oslo, 2006-02

109 sider

ISBN 82-480-0605-0 Papirversjon

ISBN 82-480-0606-9 Elektronisk versjon

ISSN 0808-1190

**Finansieringskilde:**

Norges forskningsråd

**Prosjekt:** 2901 Virtuell og fysisk mobilitet i hverdagslivets organisering

**Prosjektleder:** Randi Hjorthol

**Kvalitetsansvarlig:** Jan Vidar Haukeland

**Emneord:**

Barnefamilier; Hverdagsliv; Mobiltelefon; Bil; Spørreundersøkelse; Norge

**Sammendrag:**

Hvordan bruker norske barnefamilier mobiltelefonen og bilen i organiseringen av daglige aktiviteter? I denne rapporten presenteres svar på dette spørsmålet. Resultatene er basert på en landsomfattende undersøkelse blant 2000 norske foreldre. Samspillet mellom mobiltelefonen og bilen fungerer i en slags symbiose. Bilen utvider den geografiske sfære, og mobiltelefonen gir mulighet for koordinering. Analysene tyder på at hyppig bruk av mobiltelefonen i organisering av aktivitetene har sammenheng med kort planleggingshorisont og høy bilbruk. Mobiltelefonen er både konfliktløser og konfliktskaper i dagliglivet mellom foreldre og barn, og også mellom foreldre som ikke lenger bor sammen, men som skal samarbeide om barna. Foreldre bruker mobiltelefonen til å holde kontakt og føre kontroll med barna. Andelen barn med mobiltelefon er høy, og skilsmissebarn får mobiltelefon tidligere enn andre.

**Title:** On the move- in the car - with the mobile phone: A study of communication and mobility in the daily life of families with children.

**Author(s):** Randi Hjorthol; Mona Hovland Jakobsen; Rich Ling

TØI report 820/2006

Oslo: 2006-02

109 pages

ISBN 82-480-0605-0 Paper version

ISBN 82-480-0606-9 Electronic version

ISSN 0808-1190

**Financed by:**

The Research Council of Norway

**Project:** 2901 Physical and virtual mobility in modern society

**Project manager:** Randi Hjorthol

**Quality manager:** Jan Vidar Haukeland

**Key words:**

Families with children; Everyday life; Mobile phone; Car; Survey; Norway

**Summary:**

How do different families with children use the car and the mobile telephone in daily activities? In this report we present answers on this question. The result is based on a survey among 2000 Norwegian parents. The interaction between the car and the mobile phone has in a very short time developed into a symbiosis. The results indicate that frequent use of the mobile phone is related to short planning horizon and frequent car use. The mobile telephone is both a solver and a creator of conflict in the relation between parents and children, and also between parents living separately. Parents use the mobile phone to keep in contact and to control their children. The share of children owning their own mobile is high, and children with parents living apart get a mobile phone earlier than other children.

**Language of report:** Norwegian

---

Rapporten kan bestilles fra:  
Transportøkonomisk institutt, biblioteket,  
Postboks 6110 Etterstad, 0602 Oslo  
Telefon 22 57 38 00 - Telefax 22 57 02 90  
Pris kr 300

The report can be ordered from:  
Institute of Transport Economics, the library,  
PO Box 6110 Etterstad, N-0602 Oslo, Norway  
Telephone +47 22 57 38 00 Telefax +47 22 57 02 90  
Price € 40

---

Copyright © Transportøkonomisk institutt, 2006

Denne publikasjonen er vernet i henhold til Åndsverkloven av 1961  
Ved gjengivelse av materiale fra publikasjonen, må fullstendig kilde oppgis

## Forord

”På farten - i bilen – med mobilen. En studie av kommunikasjon og mobilitet i barnefamiliers dagligliv” er rapport nummer to fra prosjektet – *Physical and virtual mobility in the modern society. A study of the interplay between ICT and travel in the organization of everyday life in urban areas*. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd under programmet Kommunikasjon, IKT og medier (KIM). Denne rapporten presenterer resultater fra en landsomfattende spørreundersøkelse der et representativt utvalg av mødre og fedre fra ca 2000 barnefamilier har besvart spørsmål om daglige aktiviteter, bruk av bil og mobiltelefon og holdning til bruk av disse hjelpemidlene i organiseringen av familiens hverdagliv.

Prosjektet er et samarbeid mellom TelenorFoU og Transportøkonomisk institutt. I denne delen av prosjektet har Mona Hovland Jakobsen og Rich S. Ling ved Telenor FoU og Randi Hjorthol ved Transportøkonomisk institutt medvirket. Den sistnevnte er prosjektleder. Alle prosjektmedarbeiderne har bidratt til rapporten. Avdelingsleder Jan Vidar Haukeland har kvalitetssikret den, og avdelingssekretær Tove Ekstrøm har hatt ansvar for den endelige utformingen.

Oslo, februar 2006  
Transportøkonomisk institutt

*Sønneve Ølnes*  
Ass. instituttsjef

*Jan Vidar Haukeland*  
avdelingsleder



# Innhold

## Sammendrag

## Summary

<b>1 Innledning.....</b>	<b>1</b>
1.1 Et prosjekt i to deler.....	1
1.2 Resultater fra dybdeundersøkelsen.....	1
1.3 Spørsmål videre.....	7
1.4 Innholdet i rapporten.....	8
<b>2 Metode og presentasjon av utvalget.....</b>	<b>9</b>
2.1 En landsomfattende undersøkelse av barnefamilier.....	9
2.2 Noen kjennetegn ved respondentene.....	9
2.3 Typer av barnefamilier og barnas alder.....	11
2.4 Tilgang til og bruk av bil og mobiltelefon.....	13
2.5 Yrkesaktivitet, arbeidsreisen og noen daglige aktiviteter.....	14
2.6 Foreldrenes fritidsaktiviteter.....	17
<b>3 Tidsnormer og tidsopplevelser og tilknytning til bilen og mobiltelefonen..</b>	<b>20</b>
3.1 Tidsnormer og tidsopplevelse.....	20
3.2 Tilpasninger til tidsnormer og tidsopplevelsene.....	23
3.3 Tidsopplevelse og bruk av bilen og mobiltelefonen i hverdagen.....	25
3.4 De forskjellige tilpasningene.....	27
3.5 Kort oppsummering.....	30
<b>4 De daglige aktivitetene – planlegging, mediebruk og transport.....</b>	<b>31</b>
4.1 Innledning.....	31
4.2 Innkjøp av dagligvarer.....	32
4.3 Følge barn til barnehage/dagmamma/skole.....	37
4.4 Følge og hente barn i tilknytning til fritidsaktiviteter.....	41
4.5 Følge og hente barn hos venner og andre steder.....	44
4.6 En kort oppsummering.....	46
<b>5 Opplevelse av tidspress og stress – hva henger det sammen med? .....</b>	<b>49</b>
5.1 Innledning.....	49
5.2 Kompleksitet, stress og tidspress.....	49
5.3 Hva gjør hverdagen mer kompleks og stressende, og hvilke teknikker kan brukes for å mestre dem?.....	51
5.4 Faktorer som øker kompleksitet.....	52
5.5 Strategier, ideologier og ressurser til å takle kompleksitet.....	61
5.6 Holdninger hos mennesker som er fanget i sin komplekse livsstil.....	64
5.7 Resultater fra regresjonsanalyser og diskusjon.....	67

<b>6 Mobiltelefonen som konfliktskaper og konfliktløser.....</b>	<b>71</b>
6.1 Noen sentrale teorier om medievalg .....	71
6.2 Kvinner tekster og menn snakker .....	72
6.3 SMS skaper misforståelser.....	73
6.4 Mobilbruk i konfliktsituasjoner .....	79
6.5 Medier i god og onde dager .....	80
6.6 Kort oppsummering .....	83
<b>7 Mediert kommunikasjon mellom foreldre og barn .....</b>	<b>85</b>
7.1 Når bør barna få egen mobiltelefon? .....	86
7.2 Mobilens rolle som sikkerhetsline og kontrollinstrument i forholdet mellom foreldre og barn.....	87
7.3 Betydelig bruk av mobiltelefon mellom foreldre og barn .....	89
7.4 God kontakt via medier? .....	91
7.5 Kort oppsummering .....	93
<b>8 Oppsummering, konklusjoner og videre arbeid .....</b>	<b>95</b>
8.1 Barnefamilier i dagens Norge .....	95
8.2 Tidsnormer og tidspres som grunnlag for bruk av bilen og mobiltelefonen .....	96
8.3 Planlegging, mediebruk og transport .....	97
8.4 Hverdagsstress .....	98
8.5 Mobiltelefonen som konfliktløser og konfliktskaper.....	98
8.6 Mobilens rolle i kommunikasjon mellom foreldre og barn .....	99
8.7 Tema for videre arbeid.....	100
<b>Referanser.....</b>	<b>101</b>
<b>Vedlegg 1: Undersøkelse om organisering av dagliglivet i barnefamilier ...</b>	<b>109</b>

**Sammendrag:**

# **På farten – i bilen – med mobilen**

## **En studie av kommunikasjon og mobilitet i barnefamiliers dagligliv**

### **Barnefamilier, mobilitet og mediebruk – et prosjekt i to deler**

Hvordan bruker ulike typer av norske barnefamilier mobiltelefonen og bilen i organiseringen av sine daglige aktiviteter? Dette spørsmålet var utgangspunktet for vårt prosjekt. Temaet er i svært liten grad behandlet forskningsmessig, så vi ville starte med en undersøkelse av problemstillingen der vi gikk i dybden, før vi gikk bredere ut. Vi bestemte oss derfor for å dele prosjektet i to, en dybdeundersøkelse med et begrenset antall barnefamilier som ble intervjuet, og en spørreundersøkelse som skulle være representativ for barnefamilier i hele landet. Dybdeundersøkelsen ble rapportert i 2005 (Hjorthol m fl 2005).

I denne rapporten presenterer vi resultater fra den landsomfattende spørreundersøkelsen som ble gjennomført i begynnelsen av 2005. Mer enn 2000 foreldre besvarte spørreskjemaet (vedlegg 1) om hvordan de organiserer sitt dagligliv, i hvilken grad de planlegger det eller om de tar ting mer på sparket, deres bruk av og holdning til mobiltelefonen og bilen og deres oppfatninger av ulike aspekter ved sitt dagligliv. Med utgangspunkt i resultatene fra den kvalitative delen av prosjektet har vi formulert en rekke spørsmål som vi har gått videre med i denne kvantitative delen av prosjektet. En del av de viktigste spørsmålene er:

- Hvilke tidsnormer for sitt dagligliv er det ulike grupper i befolkningen gir sin tilslutning til? Hvilken sammenheng er det mellom disse tidsnormene og det tidsregimet de lever etter?
- Hvor faste eller fleksible er tids- (og de romlige) strukturene folk opererer innenfor i sitt dagligliv? Hvordan henger dette sammen med den fleksibiliteten informasjons- og kommunikasjonsteknologien (IKT, i første rekke mobiltelefon) og transportmuligheter gir?
- Hvordan interagerer bruk av mobiltelefonen og bilen med tidsbruksregimene? Hvilken sammenheng er det mellom grad av planlegging og omfanget av bilbruk og bruk av mobiltelefonen? Hvordan skapes kommunikasjon og transport i de forskjellige regimene, og blir det mer eller mindre kommunikasjon og transport når familiene er strukturerte enn om de ”lever ad hoc”? Betyr et gjennomplanlagt liv at man kan fylle det med flere aktiviteter enn dersom man ikke planlegger?



- Hvordan opplever foreldre tidspress og stress i hverdagen, og hvilken sammenheng har det med aktiviteter og bruk av ”hverdagsteknologiene”, bil og mobiltelefon?
- Hvilke aktiviteter koordineres ved hjelp av IKT og hvilke medier brukes til hvilke formål? Hvilken type mediert kontakt og kommunikasjon foregår mellom foreldre og mellom foreldre og barn?
- Erstatte mediert kommunikasjon den fysiske kontakten mellom barn og foreldre? Er begrensninger (økonomiske eller sosiale) på bruk av mobiltelefon et hinder for kontakt mellom foreldre og barn?
- Er IKT viktigere for skilte familier enn for intakte familier når det gjelder koordinering, følelsemessig kontakt og sikkerhet/kontroll?

## **En landsomfattende undersøkelse**

Med utgangspunkt i resultatene fra dybdeintervjuene og de spørsmålene som de genererte, utformet vi et spørreskjema med foreldre i norske barnefamilier som målgruppe. I denne undersøkelsen ble barnefamilier definert som familier/husstander med hjemmeboende sønner/døtre på 18 år og yngre. Både enslige med barn og samboende foreldre med barn er inkludert i utvalget. MMI Univero fikk arbeidet med å trekke utvalg, sende ut spørreskjema og legge svarene inn på en SPSS-fil.

Utvalget består av personer fra barnefamilier som ble trukket fra MMIs baser (en kombinasjon av e-base og postalbase), 20 prosent fra postalbasen og 80 prosent fra e-basen (har kopling til Internett). Denne kombinasjonen skulle sikre representativitet. Antall svar totalt er 2030. Svarprosenten på undersøkelsen er 60 prosent, 61 prosent for de som svarte postalt og 59 prosent for de som svarte på Internett.

Utvalget er sammenliknet med offentlig statistikk i den grad det har vært mulig. Kjennetegn ved utvalget synes i stor grad å være i overensstemmelse med populasjonen.

## **Tidsnormer og tidsopplevelser som grunnlag for bruk av bilen og mobiltelefonen**

I den kvalitative delen av dette prosjektet fant vi at mange argumenterte med tidspress og tidsknapphet som begrunnelse for valg av bilen på de daglige reisene. Flere sa også at bilbruken var en vane som gjorde at de ikke reflekterte over alternative reisemåter. I denne delen av undersøkelsen har vi derfor undersøkt hvilke tidsnormer som har aksept blant mødre og fedre, og om disse tidsnormene har noen sammenheng med hvilken holdning de har til bruken av bilen og mobiltelefonen.

Den sosiale oppfatningen av tid endrer seg i takt med de ytre betingelsene av både materiell og kulturell art. Enkelte mener at tidsknapphet kan betraktes som et tegn på at man er vellykket, at man har fylt tiden med meningsfulle aktiviteter. Å

fortelle at man har det travelt er derfor det normale. Når tidspress derfor brukes som argument for å bruke bilen, trenger ikke dette bare å være knyttet til det faktiske tidsforbruket som de ulike aktivitetene krever, men også til den sosiale oppfatningen som finnes om at tidsknapphet er et ”statussymbol”. Tidspress blir det ”normale” rammeverket for det sosiale liv.

Blant representantene for barnefamiliene i denne undersøkelsen, er det relativt stor oppslutning om tidsnormene om ikke å sløse bort tiden og det å fylle tiden med meningsfulle aktiviteter (å like å ha mange jern i ilden). Et flertall sier seg enige i disse normene, noe som tyder på at de er godt forankret i befolkningen. Slike normer må betraktes som viktige sosiale og kulturelle føringer for den enkeltes handlinger. Den negative siden ved normene om ikke å sløse med tiden og å fylle den med meningsfulle aktiviteter, er å oppleve at tiden ikke strekker til og at man føler seg stresset. Man har mistet kontroll over de gjøremålene som man har planlagt å gjennomføre. Opplevelsen av å ikke få tiden til å strekke til er ganske vanlig, noe mer enn halvparten sier de opplever det. Man kan stille seg spørsmålet om dette er en av de ”strukturelle fortellingene” eller ”samtidsmytene” som har allmenn oppslutning i dagens samfunn. En vellykket familie har fullt opp å gjøre, og vel så det. Tiden utnyttes fullt ut. Det er ikke ”normalt” å ha god tid.

Analysene viser at det er sammenheng mellom utsagnene om at det er viktig ikke å sløse bort tiden og det å ha faste fritidsaktiviteter i familien og planlegging i hverdagen. De som sier at de liker å ha mange jern i ilden, har både faste fritidsaktiviteter i familien og liker å ta ting på sparket. Dette er personer med mange ressurser. De har både høy utdanning og høy inntekt. De lever opp til en tidsnorm som sier at tiden bør fylles med meningsfulle aktiviteter, samtidig som de har overskudd til også å ta ting på sparket.

Når vi undersøker hvordan aspektene ved tidsnormene relateres til bruk av bilen og mobiltelefonen, viser analysene at det er sammenhenger som kan tolkes dit hen at mobilen og bilen er så forankret og inkorporert i hverdagslivet at de går på tvers av disse tidsaspektene. Bilen og mobiltelefonen er hverdagsteknologier som mer eller mindre blir tatt for gitt.

## **Planlegging, mediebruk og transport**

Analysene viser at omfanget av gjøremål i barnefamiliene er stort og at grad av planlegging av disse aktivitetene varierer svært mye. De aller fleste barna deltar i både i organiserte og uorganiserte aktiviteter, som krever både planlegging og transport. Representantene for familiene gir uttrykk for at de har mange jern i ilden, særlig gjelder dette der foreldrene har høy utdanning. Deres barn deltar i flere organiserte aktiviteter enn barn til foreldre med lavere utdanning. De ”oppfyller” tidsnormen om å ikke sløse bort tiden, og til å fylle den med meningsfulle aktiviteter.

Analysene viser også at måten man gjør avtaler på, hvilket medium som brukes, avhenger av hvilken avtalepartner man har. Avtaler ansikt til ansikt foregår oftere med de nærmeste familie, mens mobiltelefonen har overtatt for fasttelefonen i de fleste tilfeller, også mellom nære familiemedlemmer. Dette indikerer at mobiliteten er høy i familiene og kravet om tilgjengelighet stor. Mobiltelefonen har også overtatt for fasttelefonen som hjelpemiddel til å gjøre avtaler knyttet til

følging og henting av barn. Dette gjelder avtaler med besteforeldre, eldre søsken, naboer/venner og tidligere partnere. Både samtale og tekstmelding brukes. Tekstmelding brukes mye for å gjøre avtaler om barna med ekspartner. Dette er en bekreftelse på resultatene fra den kvalitative delen av prosjektet. Enkelte av de skilte intervjupersonene brukte SMS som en kommunikasjonsmetode for å slippe å snakke med den tidligere samboeren eller ektefellen.

Måten man gjør avtaler på, varierer med planleggingshorisonten hos foreldrene. Avtaler som gjøres i løpet av dagen foregår oftere med mobiltelefon, både samtale og SMS, enn avtaler som inngås tidligere. Generelt nivå på bilbruk varierer både med planleggingshorisont og hvilket medium eller måte avtaler gjøres og endres på. Det er sammenheng mellom høyt nivå på generell bilbruk, kort planleggingshorisont (avtaler i løpet av dagen) og bruk av mobiltelefon, både tale og tekstmelding. Dagligvareinnkjøp og henting og bringing av barn til eller fra venner eller andre møteplasser er det som er minst planlagt, mens transport i forbindelse med skole og barnehage er det som i størst utstrekning avtales på forhånd.

Generelt sett kan vi si at for de fleste av disse aktivitetene er det en signifikant sammenheng mellom hvor lang tid i forveien man planlegger aktiviteten og omfanget av bilbruk som vedkommende har. De som planlegger på forhånd har jevnt over en lavere bilbruk enn de som har kort planleggingstid eller avtaler i løpet av dagen. Samspillet mellom mobiltelefonen og bilen forteller oss at dette er to ”hverdagsteknologier” som påvirker hvordan barnefamilier organiserer sitt dagligliv. Analysene i denne rapporten tyder på at en hyppig bruk av mobiltelefonen i organisering av de daglige aktivitetene i barnefamilier har sammenheng med kort planleggingshorisont og høy bilbruk.

## Stress og tidspress i dagliglivet

For å håndtere stress og tidspress mener folk at både bilen og mobilen er viktige verktøy. Barnefamilier – både med én og to foreldre – må ofte legge komplekse puslespill for å rekke kjøring av barn til diverse aktiviteter, nødvendige innkjøp, reising til og fra arbeid, samtidig som de skal få utført andre daglige gjøremål.

Selv om avstandene mellom aktivitetene har blitt større, har det tidligere ikke vært noen tilsvarende utvikling i muligheten til å koordinere transport. Telefonsystemet har vært stedsbasert med fasttelefoner. Inntil for få år siden var telefonen en teknologi som tilhørte husstanden. Mobiltelefonen har forandret dette med at vi ringer til en *person*, uavhengig av hvor denne personen befinner seg. Dette kalles ofte fullbyrdelsen av bilrevolusjonen, ettersom sanntidskoordinering er innført i tillegg til et allerede eksisterende transportsystem.

Resultatene fra vår undersøkelse viser at de personene, og spesielt kvinnene, som arbeider mye, har en sterkere opplevelse av stress og tidspress. Det er også disse som er mest avhengige av bil og mobiltelefon, og de uttrykker at disse hjelpemidlene er viktige redskaper for å kunne administrere og mestre hverdagslivet, selv om de bruker bilen mindre enn menn gjør. Noe overraskende viser våre resultater at de som har høy deltakelse i fritidsaktiviteter og organisasjonsarbeid oppgir mindre stress og tidspress enn de som har en lavere deltakelse. Man kunne tro at høy deltakelse i fritidsaktiviteter ville øke

respondentenes opplevelse av stress og tidspress, siden høy deltakelse ofte innebærer mer kjøring og mindre tid til mer pliktrelaterte oppgaver. Resultatene viser dessuten at de som bruker mye mobiltelefon også opplever mer stress og tidspress.

Deltakelse i yrkesliv og fritidsaktiviteter krever ofte at vi bruker bil til disse aktivitetene, hvis vi også skal ivareta nødvendige omsorgsoppgaver i familien. Mange ser på bilkjøring som stressende. På den andre siden gir bil rom for avslapning. Lang reisevei til jobben kan også være et kjærkomment avbrekk for en stresset sjel. Så selv om bilen er inkarnasjonen av sosial kompleksitet for mange, er den også et tilfluktssted der man kan ta tilbake kontrollen over seg selv.

Teknologiene, bil og mobil, fungerer i en slags symbiose. Bilen utvider den geografiske sfæren og mobiltelefonen åpner muligheten for koordinering. Der hvor bilen gir oss mulighet til å delta i aktiviteter innen et større område, lar mobiltelefonen oss rasjonalisere våre bevegelser. Der hvor mobiltelefonen betyr at vi aldri er utenfor rekkevidde og til enhver tid kan kreves i aksjon eller bevegelse, gir bilen oss denne mobiliteten. Denne utviklingen er ikke nødvendigvis miljømessig ansvarlig, og den resulterer i en hektisk livsstil.

## **Mobiltelefonen som konfliktløser og konfliktskaper**

Kommunikasjon via SMS, e-post og tale på mobiltelefon arter seg forskjellig fordi hvert kommunikasjonsmedium har sine særegne karakteristika. SMS kan karakteriseres som et informasjonsfattig medium, fordi mediet er en tekstbasert og asynkron kommunikasjonsform. Såkalte informasjonsfattige medier kan skape misforståelser lettere enn de vi karakteriserer som rike medier, fordi mediene formidler for lite informasjon til at vi oppfatter budskapet slik det er tenkt fra avsenderen. Undersøkelsen viser at godt og vel en tredjedel av respondentene er enige i utsagnet ”å kommunisere med SMS kan skape misforståelser”. Studien viser også at det er et tydelig skille mellom par som bor sammen og par som ikke bor sammen på dette området. Skilte/ikke samboende er mer enige enn gifte/samboende respondenter i at SMS er en kilde til å skape misforståelser. Det er variasjoner i hvordan vi mennesker uttrykker oss gjennom denne typen medier. Våre resultater viser at nesten halvparten er helt eller delvis uenige i at det er lett å formidle personlige følelser via e-post, SMS og samtaler på mobiltelefon, mens rundt en firedel synes at det er lett å formidle personlige følelser med bruk av disse mediene. Det er klare kjønnsforskjeller. Mens 30 prosent av kvinnene synes det er lett å formidle personlige følelser på SMS, er andelen blant menn 18 prosent.

Medier kan fungere som et filter. De kan derfor også brukes for å dempe konflikter og uoverensstemmelser i konfliktsituasjoner. Ca en av fem i vår undersøkelse synes at å kommunisere via SMS kan dempe konflikter. Mange skilte par sliter også med å få til en god dialog i etterkant av ett brudd, og nærmere en femtedel oppgir at de bruker SMS som kommunikasjonskanal fordi det er vanskelig å snakke sammen. SMS kan også i mange tilfeller gjøre det lettere for den skilte familien å fungere, og nesten en firedel oppgir at å kunne kommunisere gjennom SMS med eks-partner faktisk gjør samarbeidet om barna enklere fordi man ikke trenger å snakke direkte sammen. Resultatene sett under ett viser at kommunikasjonsmedier som SMS faktisk bidrar til at par som ikke lenger bor

sammen, men som har felles barn, kan få samarbeidet om barna til å fungere bedre enn uten tilgang til SMS.

## **Mediert kommunikasjon mellom foreldre og barn**

Det er ikke bare de voksne som er ivrige mobilbrukere. Mobiltelefonen har blitt en hverdagsteknologi også for barn. Blant 12-åringene i denne undersøkelsen har ca 90 prosent egen mobiltelefon. Resultater fra vår studie viser dessuten at det er ulik tilgang til mobiltelefon mellom barn som bor i to husholdninger og barn som bare bor ett sted. Det ser ut til at barn som bor i to husholdninger får mobiltelefon noe tidligere enn barn som har begge foreldre bosatt under samme tak. Selv om mange barn under ti år har mobiltelefon, mener hele 83 prosent av respondentene at barn bør være minst 10 år før de får egen mobiltelefon.

Mobiltelefonen er et viktig hjelpemiddel for å holde kontakt med barna. Nesten halvparten av foreldrene svarer at de bruker mobilen ofte for å finne ut hvor barna er eller for å undersøke om det står bra til. På den annen side oppgir en tredel av respondentene at barna ofte glemmer/skrur av mobilen slik at de ikke kan nå når de er ute. Det blir en interessekonflikt i bruk av mobiltelefonen. For barn og ungdom er det godt å kunne stikke seg bort litt, mens foreldre ofte vil ha relativt detaljert informasjon om hvor barna befinner seg.

Kvinner bruker mobiltelefonen oftere enn menn for å finne ut hvor barna er, og de sender også oftere SMS til barna når de er ute. Foreldrenes holdning til å kommunisere med barna via e-post, SMS og e-post er todelt. På den ene siden er foreldrene positive til at de enkelt kan komme i kontakt med barna og at de kan være til stede i barnas liv, selv i perioder de ikke bor sammen. På den andre siden er medier ingen erstatning for fysisk tilstedeværelse. Resultatene viser at de aller fleste av foreldrene mener at det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt via mobiltelefon og e-post. Flertallet (57 prosent) sier de er enige i dette, mens 20 prosent sier seg uenige. Det virker ikke som at skilte/ikke samboende foreldre ser barna mindre fordi de har tilgang til og bruker ulike kommunikasjonsmedier til kontakt og kommunikasjon med barna, men det er helt klart at denne foreldregruppen bruker mobiltelefonen hyppigere for å holde kontakten med sine barn. Vi kan heller påstå at konsekvensene er motsatt og at foreldre og barn ser noe mer til hverandre fordi de kan avtale å møtes via mobiltelefon.

**Summary:**

# **On the move – in the car – with the mobile phone**

## **A study of communication and mobility in the daily life of families with children**

### **Families with children, mobility and use of ICT – a project in two parts**

How do different families with children use the car and the mobile telephone in organizing daily activities? This question was the point of departure for our research project. We divided the project in a qualitative, in depth study and a quantitative national survey as there has been little previous research on the interaction between the mobile telephone and the car in organizing everyday life. The first part of the project presented results from interviews with 25 parents of children in different age groups and marital status. This study was documented in 2005 in the report "Mobility in everyday life: A qualitative study of the use of car in families with children." (Hjorthol et al 2005).

In the current report we present results from the national survey carried out in the beginning of 2005. More than 2000 parents gave their responses to the questionnaire (appendix 1). The questionnaire covered topics like the respondents 1) organization of everyday life, 2) their degree of planning activities, 3) the use of and attitude towards the mobile telephone and car and 4) their perception of different aspects of daily life. The questionnaire was developed using results from the qualitative part of the study, and these results are the basis for questions addressed in this report:

- How do parents in various family situations perceive time, e.g. to which degree do they accept different time norms in contemporary society (in relation to everyday life in families with children?) Is there any relation between the perception of these time related issues and use of the mobile telephone and car in everyday life?
- How do different families plan and organize their various activities, what is the planning horizon, which media are used in planning and what are the relations between type of planning, use of media and mode of transport (car-use)?
- What activities are co-ordinated via ICT, and which media are used for different tasks such as making appointments, entertainment, informal coordination, etc.?

- Does mediated communication substitute for physical contact between parents and children? For which purposes is the mobile phone used in the communication between parents and children?
- Is ICT more important in divorced families than in intact families in relation to coordination, emotional contact and security/control?

### **A national survey**

For the national survey a questionnaire has been designed by the project group based on the results from the in-depth study. The respondents comprise a random sample of parents in Norwegian households who also live with children up to 18 years of age. Both single parents and co-habiting parents living together are included.

The sample was recruited from a basic panel of Norwegian households on the register of the market research agency responsible for the fieldwork (MMI Univero). It is a randomly selected sample of persons from families with children in the defined group. The majority (80 percent) responded on the Internet, while 20 percent responded by mail. The total number of respondents was 2030 and the response rate was 60 percent. There was very little difference in response rate between the two modes of answering. The response rate is satisfactory compared to what is generally obtained for surveys.

The questionnaire contains questions about the respondent (age, gender, education, driving licence, mobile telephone, etc.), the household (car(s), number and age of children and their ownership of a mobile telephone, place of abode), different everyday activities and their planning, the media used for planning, attitudes to time, use of the mobile telephone and of the car in everyday activities.

### **Time norms and time pressure as a basis for use of the mobile phone and the car**

In the first part of the project a majority of the respondents said that time pressure and lack of time was the reason for using the car for daily purposes. A substantial number also expressed that the car use had become a habit and therefore they did not reflect about alternative modes of transport. In the survey the acceptance of time norms among parents was examined. We were interested to learn whether these norms are related to the attitudes regarding the use of car and mobile telephone.

The social perception of time changes with material and cultural transformations in society. Some claim that shortage of time is a sign of success. It is seen as positive that the time is filled with (meaningful) activities. To be busy is therefore normal and desirable. When time pressure is claimed to be the reason for using the car, it is not necessarily related to the actual time use, but also to the social perception of time shortage as a status symbol. Time pressure is the “normal” framework for the social life.

The majority of the respondents agree with the statements - *I think it is important not to waste time*, and *I like to have many irons in the fire*. These comments

reflect another aspect of not wasting time in that they point to the ideal that the day should be filled with meaningful activities.

More than half of the sample (55 percent) either totally or partly agree with the statement about not wasting time, indicating that this norm is deeply rooted in about half of this sample (there is a preponderance of relative young people who give this response). More men (62 percent) than women (50 percent) agree with this statement which could be explained by the fact that men are more often employed and have longer working hours.

Even a greater share of the respondents agree with the statement – *I like to have many irons in the fire* – 17 percent totally agreed and an additional 42 percent partially agreed. There is a higher prevalence of total agreement among high-income earners (29 percent) and those with high education (20 percent) than among those with low income and low education (12 percent on both). Filling the hours with meaningful activities seems to be a stronger temporal norm among people with high social status than among those with lower status. To be perceived as successful and belonging to the “busy people” with a high activity level underlined by the agreement to this statement.

The analysis indicates a connection between societal temporal norms, degree of planning everyday activities and use of the car. To be very active can in some ways be seen as a more “modern” time norm, as is belonging to the “busy people.” In the latter case there is a sense that there is not the need to carefully plan activities and this ad hoc form of living may lead to greater mobile phone and car use. As far as use and expressed dependency on the mobile telephone are concerned, there are positive relations with both time norms.

### **Planning, use of media and transport**

The analysis shows that the number of activities in families with children is considerable and that the degree of planning varies according to both type of activity and characteristics of the respondents. The arrangements made and the media used depend on the person the arrangement is being made with.

Arrangements with the nearest family are often made face to face. Nonetheless we also see that the mobile telephone has taken over from the landline telephone. The mobile telephone is more important in everyday communication among family members concerning the practical micro-coordination of daily activities. The way arrangements are made also varies with planning horizon. Short planning time and use of the mobile telephone go together. The mobile telephone brings the possibility of “instant action”.

The general level of car-use also varies with the planning horizon and the choice of medium used for arranging and rearranging appointments. There is a relation between high frequency of car-use, short planning horizon (planning during the day) and use of the mobile telephone, both text and voice. Shopping for food and accompanying children to or from friends and other non-organized leisure activities are the tasks least planned for. Meanwhile transport related to taking children to or bringing them from daycare and school is more often arranged in advance and is more routinized.



For most of these activities there is a significant correlation between how much time in advance the activity is planned and general frequency of car-use. Those who plan in advance generally have a lower level of car-use than those who have a short planning horizon or make arrangements on the day. A caveat is that this study is cross-sectional and does not tell us about causal effects, so we have to be careful with our conclusions. What we observe is covariations between use of the car and mobile telephone in such a complex context as everyday life in families with children.

## **Stress and time pressure**

To handle stress and time pressure in daily life parents claim that both the car and the mobile telephone are important tools. The complexity of everyday life – driving children to different activities, necessary shopping, work trips etc – is a puzzle that has to be assembled.

The general social context of the family is that while the distances between the different activities have increased; the ability to coordinate the transport has not developed correspondingly. Until a few years ago the telephone was a geographically bounded device belonging to the household. It has been location based. The adoption of the mobile telephone has changed this. Instead of calling to a location, regardless of who is there, we now call to a person regardless of where they happen to be. This has been described as the completion of the automobile revolution in the sense that it adds real-time coordination to a transportation system that has been in existence for some time.

The question here is the impact of these developments on the sense of stress and time-pressure. Our results show that those who have long working hours, and especially women, have a high feeling of stress and time pressure. It is these individuals who have a sense of dependency on the car and the mobile phone. They claim that these are important tools to manage organizing the everyday activities. A bit surprisingly we find that people who attend different types of organized adult leisure activities say that they experience less stress and time pressure than those who have a lower level of such activities. What we find, however, is that people who have a high use of the mobile phone are also more stressed and experience more time pressure than people who use the mobile phone less. Thus while there is a positive covariance between use and stress/time pressure, there is a negative covariance between stress/time press and the feeling that the car and mobile phone are necessary items.

Looking at this a little more carefully, to manage all the different activities –work, leisure activities, escorting children to day care or school, etc. – often demands use of car to make the temporal ends meet. While some feel that car driving is stressful, we were also met with the attitude that the car also gives the possibility of relaxing. It provides the space in which we can have the time to talk with friends via the mobile phone etc. In short, a long work trip can provide us with time to nurture ourself. Thus, even though the car is the incarnation of social complexity for many persons, it is also that refuge where we can regain a sense of our self.

Bringing these two technologies, the car and the mobile phone together, in a very short time they have developed a symbiotic interaction. Where the automobile expands the geographical horizon, the mobile telephone allows for the coordination of interaction in that sphere. Where the automobile has meant that our activities have been dispersed, the mobile telephone lets us rationalize our movements. Where the mobile telephone means that we are never out of reach and perpetually have the potential to be called into action or into movement, the automobile provides us with that mobility. These developments are not necessarily environmentally responsible, but they result a harried life style and at the same time they provide us with the resources we need to deal with that situation. It is in this context that we can understand the ready adoption of mobile communication.

## **The mobile phone as a solver and a creator of conflict**

Communication by SMS, e-mail or mobile phone (voice) is different because each communication media has its special characteristics and qualities. SMS can be described as a media which gives little or poor information, this because it is text based and asynchronous. Following the notions of media richness theory, so-called information poor media will more easily create misunderstandings than rich media since poor media limit the information and do not provide the context for interpreting the intentions of the sender. Our results reveal that one third of the respondents think that communicating by SMS can cause misunderstandings. Parents who are either separated or divorced express this opinion more often than parents who live together.

About half of the sample find it difficult to communicate emotions via SMS, while one quarter of them think these medias are suitable for emotional communication. The difference between genders is significant. While 30 percent of women find it easy to use SMS for these expressive purposes, only 18 percent of the men use SMS for communication emotions.

Media can also be used as a filter. In this way it can be employed to moderate disagreements in conflict filled situations. Many of the divorced couples work hard to find a reasonable way to communicate after they have left each other. Indeed, about 20 percent say that they use SMS to avoid speaking to each other. One in four think the cooperation between the parents is make easier due to SMS.

## **Mediated communication between parents and children**

It is not only the parents who are frequent users of the mobile phone. The mobile phone has also become an everyday technology for children. In this survey about 90 percent of children who are aged of 12 have their own mobile phone. The study also shows that children with parents living apart get a mobile phone earlier than children living with both parents. When thinking of divorced parents' contact with their non-resident children, the mobile telephone provides them with a conduit through which they can maintain contact. In spite of the fact that many children under the age of 10 years have their own mobile phone, more than 80 percent of the parents say that children ought to be 10 years before they get one.

The mobile phone seems to be an important device for maintaining contact between children and parents. Almost half of the parents say that they often use the mobile phone to find out where the children are or to monitor their situation. On the other hand, one third of the parents report that their children turn off/forget their mobile phone so they cannot be reached when they are out. This underscores the conflict of interest between the parents who want to have information and the children who want to be independent.

Women, more than men, use the mobile phone to find out about where the children are, and they also send SMS to the children more often. The parents' attitude towards communication with their children via electronic devices is dual. On the one hand, parents think it is positive to have the possibility to be present in the life of their children also in the period of physical absence. There is also an element of safety here. On the other hand the mobile phone is no substitute for physical presence. The results show that the majority of the respondents feel that it is difficult to achieve good emotional contact via mobile telephone or e-mail.

# 1 Innledning

## 1.1 Et prosjekt i to deler

Hvordan bruker norske barnefamilier mobiltelefonen og bilen i organiseringen av sine daglige aktiviteter? Dette er spørsmålet som vi i utgangspunktet stilte i vårt prosjekt. Temaet er i svært liten grad behandlet forskningsmessig, så vi ville starte med en undersøkelse av problemstillingen der vi gikk i dybden, før vi gikk bredere ut. Vi bestemte oss derfor å dele prosjektet i to, en dybdeundersøkelse med et begrenset antall barnefamilier som ble intervjuet og en spørreundersøkelse, som skulle være representativ for barnefamilier i hele landet.

I dybdeundersøkelsen ble det til sammen gjennomført 25 intervjuer. Undersøkelse ble gjennomført i Oslo-området. I de 10 ”intakte” familiene ble intervjuene gjennomført med kvinne og mann i fellesskap. 15 av intervjuene ble gjennomført i det vi kaller stedsdistribuerte familier, dvs familier der foreldrene bor hver for seg, men begge har ansvar for felles barn. I fem av disse familiene ble begge partene intervjuet hver for seg, i de siste fem ble bare en av partene intervjuet. Det distribuerte utvalget besto av ni kvinner og seks menn. Dybdeundersøkelsen er dokumentert i rapporten – *Den mobile hverdag. En kvalitativ studie om bruk av bil og kommunikasjonsmedier i barnefamilier* – skrevet av Hjorthol, R., Hovland Jacobsen, M., Ling, R., Nordbakke, S. og Haddon, L., våren 2005.

I denne rapporten vil vi presentere resultater fra den landsomfattende spørreundersøkelsen som ble gjennomført i begynnelsen av 2005. Mer enn 2000 foreldre besvarte spørreskjemaet (vedlegg 1) om hvordan de organiserer sitt dagligliv, deres bruk av og holdning til mobiltelefonen og bilen i denne sammenhengen. Før vi presenterer resultatene, skal vi gi en kort oppsummering av de viktigste funnene i den første delen av prosjektet. Disse resultatene har lagt grunnlaget for de spørsmålene som er stilt i undersøkelsen, og de arbeidshypotesene vi gjerne vil ha svar på.

## 1.2 Resultater fra dybdeundersøkelsen

Barnefamiliers hverdagsliv i dagens storbysamfunn består av en rekke gjøremål og aktiviteter som er spredt over et relativt stort geografisk område. De fleste arbeider et annet sted enn der de bor, og aktiviteter som tidligere var knyttet til hjemmet eller nabolaget er spredt over et større geografisk område. Opplevelsen av tidsknapphet og tidspress i hverdagslivet krever transport på en eller annen måte og stiller nye krav til kommunikasjon mellom familiemedlemmene.

Utviklingen av ”nye” familiestrukturer, der foreldrene bor fra hverandre, men der begge har ansvaret for barna, har sammen med differensiering og geografisk spredning av daglig aktiviteter, har åpnet opp for bruk av nye og mer fleksible

former for informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) for å koordinere samhandlingen mellom familiemedlemmer. Behovet for fleksibel transport til å kjede aktivitetene sammen er også stor.

Utgangspunktet for dette prosjektet var derfor interessen for å undersøke samspillet mellom bruk av IKT, fysisk mobilitet og sosialt liv i et stadig mer differensiert og spredt hverdagsliv blant forskjellige typer av familier. Vi spør hvordan ulike familier bruker IKT for å koordinere og vedlikeholde relasjoner i hverdagslivet, og hvordan IKT og fysisk mobilitet virker sammen innenfor denne konteksten.

En økende andel av skilte foreldre velger å dele omsorgen for barna. Man kan si at familier der barna bor i to hjem, er *stedsdistribuerte* familier. Denne familiesituasjonen betyr at det er et behov for å koordinere daglige og ukentlige aktiviteter på tvers av to husholdninger. Også i familier med samboende foreldre kan det være behov for utstrakt kontakt. I situasjoner der foreldrene har skiftarbeid, arbeid som innebærer lengre fravær, eller også tradisjonelle jobber med (uventet) overtid, stiller krav til utstrakt grad av kommunikasjon mellom foreldre for å ivareta familiens behov. Disse kan beskrives som *tidsdistribuerte* familier.

### **1.2.1 Organisering av hverdagslivet i familier med samboende partnere**

#### ***Obligatoriske aktiviteter med fleksible rutiner***

Foreldrenes arbeidsreiser og barnas skolegang eller tilstedeværelse i barnehage, er styrende for hverdagen i familiene der foreldrene bor sammen. Det er de obligatoriske reisene og aktivitetene som skal koordineres og gjennomføres som er disse familienes utfordring. Barnehagebarna må følges, og mange av de yngste skolebarna blir også fulgt til skolen. De fleste av foreldreparene i denne undersøkelsen fordeler henting og bringing av barna til barnehage eller skole mellom seg. Den vanlige modellen er at den ene bringer og den andre henter, avhengig av de enkeltes arbeidssituasjon. Et yrkesaktivt ektepar med små barn vil store deler av dagen være på forskjellige steder. Ikke alle avtaler om koordinering av de praktiske husholdsoppgavene som innkjøp, hvem som skal lage middag eller følge barn til fritidsaktiviteter er gjort på forhånd. Tilgjengeligheten via mobiltelefon eller fasttelefon og tilgangen til minst én bil i husholdet ser ut til å minske behovet for planlegging, selv om de viktigste avtalene er gjort på forhånd.

Dagliglivets rutiner er glidd inn i et mønster der begge to vet hva de skal gjøre. Ektefellene kompletterer hverandre. Intervjupersonene snakker selv om systemer for hva som skal gjøres. Samtalene som ble utført i undersøkelsen, viser tydelige eksempler på at familien er et slags sysselsettingssystem, for å bruke Cato Wadels (1983) terminologi, der bindingene til andre samfunnsmessige institusjoner, både tidsmessig og romlig, styrer mye av deres hverdagslivspraksis.

Rutinene omfatter også bruk av de forskjellige teknologiene som bil og telefon. I prosessen med å møte de forskjellige kravene man stilles overfor i hverdagen, diskuterer parene hvor viktig det er med effektiv (dvs tidseffektiv) og fleksibel transport, og behovet for avstandskoordinerings som kan avhjelpes med mobil kommunikasjon. Avtaler på forhånd blir dermed mindre nødvendig, i følge våre

informanter. Et eksempel er hvordan mobiltelefonen brukes i forbindelse med innkjøp. Ting som skulle ha vært med på handlelisten kan legges til mens innkjøpene foregår, og avklaringer kan gjøres av den som handler. På denne måten bringes mobiltelefonen inn i familieinstitusjonen ved å tillate fleksibilitet under innkjøp og bidra til at behovet for planlegging reduseres.

Teknologien, særlig bil og mobiltelefon, er med i denne prosessen på forskjellige måter. Intervjuene viser at disse ”redskapene” er med på å gjøre foreldrenes oppgaver lettere. Familiens bil nummer to brukes for å bringe barna til diverse aktiviteter, mens en av foreldrene bruker bil nummer en til å reise til en jobb som kan være i nærområdet eller langt unna. Mobiltelefonen brukes for å organisere innkjøp ”på sparket” og koordinere hvem som skal hente hvilket barn i barnehagen.

En familie kan ha forskjellige behov til forskjellige tider. Tiden da barna må følges (ofte kjøres med bil) til alle aktiviteter de deltar i, går som regel over i en periode der barna er mer selvstendige og kan sørge for egen transport, og koordineringsbehovet blir mindre. Denne kvalitative delen av prosjektet antyder at foreldrene har størst behov for å bruke forskjellige tekniske løsninger når barna er yngst. De går til innkjøp av ekstra bil, telefonen blir brukt til koordinering, og det er et komplekst samhandlingsnivå partene imellom. Tydeligst blir dette hvis begge parter arbeider utenfor hjemmet. I tillegg til ansvaret for barna, er begge parter ofte opptatt av å skaffe seg en karriere og må ta hensyn til de potensialene og begrensningene som ligger i dette.

For en del travle småbarnsforeldre er stunden i bilen på vei til og fra jobben tid for samtale med andre. Mange av disse foreldrene har lange arbeidsreiser og dermed også tid til å føre samtaler som har mer karakter av å være vedlikehold av det sosiale nettverket enn koordinering av dagliglivet. Mobilbruk i bilen er dermed et tidspunktet som egner seg for kommunisering med slekt og venner, men også med ektefelle. Enkelte av foreldrene forteller at de bruker mobiltelefonen i bilen på vei hjem fra jobben fordi de ikke har tid til å ringe på ettermiddagen.

### ***Den praktiske omsorgen, kontroll og sikkerhet***

For førskole- og småskolebarna er det foreldrene som gjør avtaler seg imellom. Barna har liten innflytelse på hva som skjer av henting og bringing. Slike oppgaver er avtalt på forhånd av foreldrene. Dette er planlagte reiser. Planleggingstiden varierer imidlertid. Skal det gjøres noen endringer av hvem som tar seg av henting, ringer foreldrene til hverandre for å være helt sikker på at endringen i avtalen er bekreftet. E-post eller SMS er for usikkert i en slik sammenheng, siden man ikke er sikker på å nå vedkommende på rette tidspunkt. Her trengs et ”rikt” medium, dvs et medium hvor partene kan kommunisere i sanntid og oppklare eventuelle misforståelser umiddelbart.

For barna betyr telefonkontakten at de kan tilfredsstille behovet for å snakke med foreldrene når de har kommet hjem til tomt hus og kanskje føler seg alene. De bruker telefonen for å få oppmerksomhet fra foreldrene, og for å ”kontrollere” at foreldrene er der de skal være, på jobben.

Barnas eie av mobiltelefon betyr at foreldrene i stor grad kan nå barna hvor de enn er. For mange av foreldrene representerer dette en sikkerhet, som er viktig i det

daglige. Foreldrene både ringer og bruker SMS for å sjekke hvor barna er. Henting av barn om kvelden dreier seg også om sikkerhet og kontroll. Mange av foreldrene vil ikke at barna og ungdommene skal gå ute i mørket og kjører og henter dem i stedet.

## 1.2.2 Organisering av hverdagslivet i stedsdistribuerte familier

### ***Kompleksitet, nærhet og hyppighet bestemmer mediebruk***

Graden av kontakt varierer med hvor myefølging av barn foreldrene har i de stedsdistribuerte familiene, hvilke avtaler man har for samvær, avtaler i forhold til skole/barnehage, avtaler i forhold til innkjøp til barna, hvordan informasjon fra skole/barnehage blir viderefremidlet og etter hvor fleksible foreldrene er i forhold til overordnede avtaler. I tillegg til å kunne si noe om ulike *begrunnelser* for kontakt, synes også kontakthypighet å gjenspeile forskjeller i *kommunikasjonen* mellom foreldre. Her kan vi snakke om to familietyper; en med mye og en med lite kontakt.

Telefonbruk eller kontakt ansikt til ansikt er den vanligste måten å kommunisere på i de fleste familier med hyppig kontakt. Familier med hyppig kontakt har flere ting å planlegge, koordinere, endre og/eller bekrefte enn i familier med liten kontakt. I tilfeller der noe skal bekrefte eller korte beskjeder formidles, brukes derimot SMS ofte som et tillegg i kommunikasjonen mellom foreldre med hyppig kontakt. Denne typen familier utmerker seg med en stor variasjon i bruk av ulike medier i sin kommunikasjon.

Selv om telefonen er et rikere medium, blir andre medier brukt i familier med hyppig kontakt fordi situasjonen man selv eller mottaker befinner seg i, gjør det mer hensiktsmessig. E-post benyttes f eks pga arbeidssituasjonen eller av hensyn til barna (for at de ikke skal høre hva som blir sagt). Medievalg synes derfor også å være situasjonsbetinget, dvs. at tekstbaserte medier velges fordi situasjonen gjør det vanskelig å bruke et medium som inkluderer tale. Men det er også slik at noen, spesielt menn, foretrekker å ringe framfor å skrive SMS fordi det er enklere. I andre tilfeller trekkes fordelene ved SMS fram, blant annet det at beskjeder på SMS kan bli lagret og benyttes som ”huskelapper”. I stedsdistribuerte familier med mye kontakt brukes altså mange kommunikasjonsformer.

### ***Praktisk koordinering og nærvær uten samvær***

Praktisk koordinering og kontakt mellom foreldre og barn i distribuerte familier handler blant annet om hvor ting er, når barnet skal komme neste gang og praktisk arbeid i forbindelse med dette. Foreldrenes holdning til å kommunisere med barna via telefon, SMS og e-post varierer. På den ene siden er foreldrene positive til at barna kan kontaktes direkte fordi dette skaper en form for tilstedeværelse i og kontroll av barnas liv uten at de er sammen fysisk. På den andre siden skal ikke medier være erstatning for den personlige, direkte og fysiske kontakten mellom foreldre og barn.

Både fasttelefon og mobiltelefon er viktige kommunikasjonskanaler for å uttrykke følelser og for å vise tilstedeværelse og omsorg i foreldre-barn relasjonen i distribuerte familier. Mediene er et middel til å uttrykke nærvær uten fysisk

samvær, spesielt i perioder der foreldre og barn ikke er sammen. Telebasert nærvær synes å være spesielt viktig for de fedrene som har omsorg for barna annenhver helg og en dag i uken. Foreldrene mener at mediene i liten grad kommer som en erstatning for fysisk kontakt mellom foreldre og barn. Mediært kontakt blir et tillegg til den fysiske og personlige kontakten.

Emosjonelt innhold i kommunikasjon mellom foreldre og barn er av forskjellig natur og av både positiv og negativ karakter. Barn bruker gjerne den ene foreldren som klagemur hvis de ikke er helt fornøyde med den andre.

Kontroll, sikkerhet og trygghet er tre viktige begrunnelser for å utstyre barn og unge med mobiltelefon. Dette gjelder så vel for barn fra stedsdistribuerte familier som for intakte. Foreldre i skilte familier står ofte alene om ansvaret for barnet i de periodene de har barnet hos seg, og føler det tryggere når de kan nå på mobiltelefon uansett hvor de er. En skilt forelder ”lener” seg ikke like mye på en ny partner i forhold til omsorg for barnet som gifte/samboende biologiske foreldre gjør. Trygghet og sikkerhet oppleves når barn og foreldre kan komme i kontakt med hverandre uavhengig av hvor de befinner seg. Barna slipper aldri helt unna foreldrene, og kan bli lite selvstendige når foreldrene alltid er tilgjengelige. ”Hent meg” er en av de vanligste meldingene fra de litt større barna, og foreldrene i denne undersøkelsen stiller som regel opp. Et sitat fra en flerbarnsfar er typisk i så henseende: *Vi prøver å strekke oss langt, altså. Hvis vi kan kjøre, så gjør vi det. Vi prøver å gjøre alt vi kan for disse barna og ungdommene våre.*

### **Barn og mobiltelefon**

Tidspunktet for når barn får sin første mobiltelefon kryper stadig nedover, og hver sjette åtteåring i Norge har sin egen. Bare på ett år har barns eierskap og tilgang til mobiltelefon økt betraktelig. Så godt som alle skolebarn i dette utvalget har sin egen mobiltelefon. Barn av skilte foreldre fikk mobiltelefon tidligere enn andre. ”Samlivsbruddmobilen” illustrer bakgrunnen for dette.

Sosialt press og sosial kontakt er en viktig grunn til at barn og unge får mobiltelefon. Flere foreldre forteller at sosialt press førte til at barna fikk mobiltelefon litt tidligere enn det de hadde planlagt. Dette presset varierer i de ulike miljøene, men fra 10 til 11 år er en alder da presset begynner å bli betydelig i de fleste familier. Presset oppleves sterkt og resulterer ofte i at barnet får mobiltelefon, på tross av at foreldrene mener at behovet er lite.

### **1.2.3 Ulike tidsregimer med bil og mobiltelefon**

Familiene i dybdeundersøkelsen bor i de ytre områdene av Oslo eller i nabokommunene. De fleste har lange arbeidsreiser og god tilgang til bil. De valgene som familiene gjør i byregionens romlige sfære, får tidsmessige konsekvenser når hele dagens gjøremål skal knyttes sammen. Bilens rolle er sentral i disse familiene. Det store flertallet sier at bilen er helt nødvendig for å få hverdagen til å gå rundt.

De aller fleste knytter sin bilbruk og bilavhengighet til et eller flere aspekter ved tid. Tidspres, tidsknapphet, tidsøding ved alternative reisemåter, at det å reise kollektivt eller å gå eller sykle tar for lang tid osv, går igjen i argumentasjonen.



Oppfatningen om at man har dårlig tid i hverdagslivet er gjennomgående for de aller fleste av disse familiene.

Nødvendigheten av å bruke bil koples svært ofte til forhold som har med barn å gjøre. Uten bilen sprenges familiens tidsrammer. Familien har tilpasset dagliglivet til at bilen finnes. Når barnehagen og arbeidsplassen ligger i hver sin retning, blir kollektive reisemåter komplisert. Enkelte forteller at de kan gå til jobben, men når de først skal følge barn til skolen eller barnehagen, fordobles nesten reiselengden, og bilen brukes i stedet.

Hverdagslivets rutiniserte karakter legger grunnlaget for vanemessig bruk av bilen. Har man alltid tilgang til bilen, skaffer man seg ikke informasjon om kollektivtransport. Når bilen står der, brukes den til det meste, selv om man like gjerne kunne tatt beina fatt eller brukt sykkelen. De fleste opplever at det er vanskelig å gi slipp på bilen i hverdagen. Vanen er for sterk eller tilgjengeligheten gjør at den alltid brukes, nesten tvangsmessig, sier noen av de som ble intervjuet.

Mobiltelefonen har ikke samme sentrale posisjon som bilen i organisering av familienes dagligliv. Hverdagslivet er levelig uten mobiltelefon. Men for disse familiene inngår mobilen som et viktig hjelpemiddel og kontaktformidler både i forhold til de daglige gjøremålene og den sosiale kontakten mellom foreldre og barn og andre i det sosiale nettverket de voksne ellers har.

Men i motsetning til hva som gjelder bilen, er det ingen av disse intervjupersonene som har vokst opp med mobiltelefon. Det betyr at man både arbeider med å lære seg bruken av mobilen, hva man skal bruke den til og hvordan den blir en del av ens sosiale liv. Domistiseringen av mobiltelefonen er ikke kommet så langt som domistiseringen av bilen (Silverstone og Hirsch 1992, Haddon 1996).

På samme måte som bilen, er mobiltelefonen noe man venner seg til å ha og til å bruke. Å være tilgjengelig er det viktigste, mener foreldrene. Denne gruppen av intervjupersoner knytter tilgjengelighet til sikkerhet i forhold til barna, at de kan nå dersom noe skjer i barnehagen eller hos dagmamma, eller at de kan nå de større barna når de er ute på ett eller annet. Mobiltelefonen betyr også at barna kan nå foreldrene dersom de trenger å få kontakt med mor eller far.

I samspillet mellom bilen og mobilen er det ikke så mye snakk om at den ene erstatter den andre. Det er heller slik at de representerer hverdagsteknologier som utfyller hverandre, hvor den ene på sett og vis øker bruken av den andre. Man kan si at mens bilen er forlengelsen av kroppen og øker det fysiske handlingsrommet, øker mobiltelefonen menneskets kognitive kapasitet. Til en viss grad styrer mobiltelefonen bilbruken, mer i form av å generere flere reiser, slik vi tolker informantenes utsagn, fordi mobiltelefonen er med på å begrense behovet for planlegging av de daglige aktivitetene. Mobiltelefonen er også med på å styre bilbruken ved å modifisere reiseaktiviteten, dvs at den bidrar til å endre reisemål eller reiserute underveis. Modifiseringen kan også være med på å effektivisere bilbruken, uten at denne delen av prosjektet kan si noe om dette. Flere av gjøremålene i hverdagen foregår spontant, og dagliglivet blir mer ad hoc-betont enn når disse hjelpemidlene ikke finnes.

I de ulike familiene kan vi snakke om forskjellige *tidsbruksregimer* som åpenbart er knyttet til bruk av de hjelpemidlene som bilen og mobiltelefonen representerer.

I det ene ytterpunktet finner vi den strukturerte og gjennomplanlagte hverdagen, der alle gjøremål er plottet inn, både tidsmessig og stedsmessig, og alle oppgaver er fordelt mellom de aktuelle familiemedlemmene. I den andre enden finner vi det hverdagslivet hvor familien tar det meste på sparket og hvor lite er fastlagt på forhånd, utover de faste gjøremålene som arbeid og skole. Det strukturerte regimet og ad hoc regimet er to ytterpunkter på en skala, hvor det finnes mange mellomløsninger. Flertallet av disse familiene som ble intervjuet befinner seg antakelig nærmere det ad hoc-betonte tidsregimet. Og grunnen til at det kan være slik, er den utstrakte bruken av både bilen og mobilen. For å si det forenklet; det ”moderne” er ikke å planlegge, men å leve ad hoc. Bilen og mobiltelefonen blir dermed hjelpemidlene for å gjennomføre dette tidsbruksregimet.

## **1.3 Spørsmål videre**

### **1.3.1 Tidsaspekter og samspillet mellom IKT og transport**

Funnene fra den første delen av prosjektet har vist at familiene opererer med det vi har kalt for ulike tidsbruksregimer, fra de svært strukturerte til det vi har betegnet ad hoc regime, der svært mye blir tatt på sparket. Spørsmålene vi da vil stille oss er blant annet:

Hvilke tidsnormer er det ulike grupper i befolkningen gir sin tilslutning til? Hvilken sammenheng er det mellom disse tidsnormene og det tidsregimet de lever etter?

Hvor faste eller fleksible er tids- (og de romlige) strukturene folk opererer innenfor i sitt dagligliv? Hvordan henger dette sammen med den fleksibiliteten IKT og transportmuligheter gir?

Hvordan interagerer IKT og transport med tidsbruksregimene? Hvilken sammenheng er det mellom grad av planlegging og omfanget av bilbruk og bruk av mobiltelefonen? Hvordan skapes kommunikasjon og transport i de forskjellige regimene, og blir det mer eller mindre kommunikasjon og transport når familiene er strukturerte enn der hvor de ”lever ad hoc”? Betyr et gjennomplanlagt liv at man også kan fylle det med flere aktiviteter enn dersom man ikke planlegger?

Hvordan opplever foreldre tidspress og stress i hverdagen, og hvilken sammenheng har det med aktiviteter og bruk av ”hverdagsteknologiene”, bil og mobiltelefon?

### **1.3.2 Mediebruk og kommunikasjon**

Intervjuene viser at medier brukes på ulike måter avhengig av formålet med kommunikasjonen, konteksten den foregår i, brukerens preferanser for mediet, alder og kjønn. For å utdype mediebruk vil vi stille følgende spørsmål i den videre studien:

Hvilke aktiviteter koordineres ved hjelp av IKT og hvilke medier brukes til hvilke formål? Kan man være mer effektiv i koordinering av familiens aktiviteter ved bruk av mobil kommunikasjon?

Erstatter IKT-basert kommunikasjon den fysiske kontakten mellom barn og foreldre? Er begrensninger (økonomisk eller sosialt) på bruk av mobiltelefon hinder for kontakt mellom foreldre og barn?

Er IKT viktigere for skilte familier enn for intakte familier når det gjelder koordinering, følelsemessig kontakt og sikkerhet/kontroll?

Er det forskjell mellom ulike yrker/kjønn og bruk av IKT i familien?

## **1.4 Innholdet i rapporten**

I kapittel to presenteres metoden som er brukt for datainnsamling og vi viser den sosio-økonomiske sammensetningen av utvalget. Kjennetegn ved utvalget sammenliknes med den offentlige statistikken i den grad det er mulig. Vi gir også en oversikt over respondentenes yrkesaktivitet, tilgang på transport- og medieressurser, samt en kort oversikt over noen av respondentenes daglige aktiviteter og fritidsaktiviteter. Opplysningene brukes som bakteppe og referanser for analysene i de påfølgende kapitlene.

I kapittel tre diskuterer vi den sosiale konteksten for oppfatningen av tid og tidsnormer og hvilke tidsnormer som har tilslutning i foreldrebefolkningen. Vi relaterer disse til bruken av mobiltelefonen og bilen for å undersøke i hvilken grad vi kan finne ulike tilpasninger i familiene. Viktige kjennetegn ved de som gjør ulike tilpasninger trekkes inn i analysene som i de senere kapitlene.

I kapittel fire presenterer vi et utvalg av familienes daglige aktiviteter, omfanget av dem, hvordan ansvaret fordeles, hvordan de planlegges, hvilke medier som brukes i forbindelse med planleggingen og endringen av avtaler og hvilken sammenheng det er mellom planlegging, mediebruk og generell hyppighet i bilbruk.

I kapittel fem går vi nærmere inn på opplevd stress i dagliglivet og hvilke faktorer som er med på å forsterke eller minske denne. Vi spør også hvilken rolle bruk av medier og bil har i denne sammenhengen.

Kapittel seks dreier seg om mobiltelefonen som konfliktløser og konfliktskaper i kommunikasjon mellom foreldre, både de som bor sammen og de som bor hver for seg. Kapittel sju tar opp kommunikasjon mellom foreldre og barn, og hvilken rolle mobiltelefonen spiller i forskjellige situasjoner.

I kapittel åtte summerer vi opp våre funn og peker på gjenstående spørsmål det er viktig å gå videre med.

## **2 Metode og presentasjon av utvalget**

### **2.1 En landsomfattende undersøkelse av barnefamilier**

Med utgangspunkt i resultatene som er presentert i forrige kapittel og de spørsmålene som de genererte, utformet vi et spørreskjema med foreldre i norske barnefamilier som målgruppe (vedlegg 1). I denne sammenhengen ble barnefamilier definert som familier/husstander med hjemmeboende sønner/døtre på 18 år og yngre. Både enslige med barn og samboende foreldre med barn er inkludert i utvalget. MMI Univero fikk arbeidet med å trekke utvalg, sende ut spørreskjema og legge svarene inn på en SPSS-fil.

Utvalget av består av personer fra barnefamilier som ble trukket fra MMIs baser (en kombinasjon av e-base og postalbase), 20 prosent fra postalbasen og 80 prosent fra e-basen (har kopling til Internett). Denne kombinasjonen skulle sikre representativitet.

Antall svar totalt er 2030. Svarprosenten på undersøkelsen er 60 prosent, 61 prosent for de som svarte postalt og 59 prosent for de som svarte på Internett. Dette er en svarprosent som vi er godt fornøyd med.

I dette kapitlet skal vi gi en oversikt over hvem disse foreldrene er og sammenlikne deres egenskaper med tilgjengelig statistikk i den grad det er mulig. Vi vil også gi en summarisk oversikt over deres tilgang på ressurser, som bil og mobiltelefon, og kort om bruken av dem. Videre viser vi data om yrkesaktivitet, arbeidsreisen, noen daglige aktiviteter og litt om fritidsaktiviteter. Dette gjør vi for å ha en referansebakgrunn for presentasjon og diskusjonene i de kommende kapitlene.

### **2.2 Noen kjennetegn ved respondentene**

Tabell 2.1 viser hvordan utvalget er satt sammen mht sivilstatus, kjønn, alder, utdanning og brutto inntekt. Siden dette er et spesielt utvalg, er det vanskelig å sammenlikne direkte med tilgjengelig offentlig statistikk. Den offentlige statistikken gjelder som regel hele befolkningen, men vi gjør noen tilnærmende sammenlikninger der det er mulig.

De aller fleste av respondentene er gift eller samboende, 85 prosent, tabell 2.1. Dette er ca 5 prosent flere enn den offisielle statistikken om barnefamilier fra 2004 (<http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/main.html>). Som vi ser er det en overvekt av kvinner i utvalget, noe som er i overensstemmelse med statistikken, som viser at flere barn bor alene med sin mor enn med sin far.

Inndelingen i bosted i tabell 2.1 er brukt i analysene fra den nasjonale reisevaneundersøkelsen (RVU 2001). Fordelingen for dette utvalget avviker ikke i

særlig grad fra det landsomfattende RVU-utvalget (som består av personer fra 13 år og eldre). I vårt utvalg er det noen færre fra de tre største byene og noen flere fra de mellomstore byene. Dette virker rimelig, siden det er flere enslige husstander i de største byene enn ellers i landet.

Tabell 2.1 Kjennetegn ved respondentene; sivil status, kjønn, bosted og alder. Prosent

Sivil status	Prosent	Antall
Gift/samboende	85	1727
Skilt/separert	9	176
Enke/enkemann	1	17
Enslig/annet	5	109
Sum	100	2029
Kjønn	Prosent	Antall
Kvinne	57	1157
Mann	43	873
Sum	100	2030
Bosted	Prosent	Antall
Oslo, Bergen, Trondheim	19	376
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	15	308
Mellomstore byområder	19	379
Små byer	21	432
Resten av landet	26	535
Sum	100	2030
Alder på respondent	Prosent	Antall
Opp til 30 år	7	141
30 til 39 år	42	823
40 til 49 år	41	806
50 år +	10	196
Sum	100	1966

TØI rapport 820/2006

Mer enn 80 prosent av utvalget tilhører aldersgruppen 30 til 50 år, med omtrent like mange i gruppene 30 til 39 år og 40 til 49 år. Aldersmessig er utvalget altså konsentrert.

Tabell 2.2 Kjennetegn ved respondentene; utdanning og brutto inntekt. Prosent

Utdanning	Prosent	Antall
Grunnskole/ungdomsskole	8	165
Videregående	39	783
Universitet/høyskole	50	1007
Under utdanning	3	69
Sum	100	2024
Brutto husholdsinntekt	Prosent	Antall
Inntil 300 000	10	209
300 000 til 500 000	29	573
500 000 til 600 000	21	406
600 000 til 800 000	26	507
800 000 +	14	274
Sum	100	1969

TØI rapport 820/2006

Utdanningsnivået i dette utvalget er høyere enn det gjennomsnittlige nivået for landet som helhet, tabell 2.2, noe som er rimelig tatt i betraktning av alderssammensetningen. På landsbasis har 39 prosent kvinner i aldersgruppen 30-39 år utdanning på universitets- og høyskolenivå og 30 prosent av mennene i samme gruppe (<http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/tab-2004-09-23-03.html>). I

vårt utvalg ligger 50 prosent av utvalgets utdanning på dette nivået, altså noe høyere.

Inntektsstatistikken fra 2002 viser at par med barn 7-19 år har en gjennomsnittlig inntekt etter skatt på kr 585.700 ([http://www.ssb.no/emner/05/01//nos\\_inntektformue/nos\\_d310/tab/1.html](http://www.ssb.no/emner/05/01//nos_inntektformue/nos_d310/tab/1.html)). I vårt utvalg har 40 prosent en bruttoinntekt på kr 600 000 eller mer. Tallene er ikke helt sammenliknbare, i og med at vårt utvalg består av både enslige og par, og at det dreier seg om bruttoinntekt i stedet for nettoinntekt.

## 2.3 Typer av barnefamilier og barnas alder

Tabellen 2.3 viser hvor mange barn respondentene har, både på egen registrert adresse og barn som i perioder bor hos respondenten.

Tabell 2.3 Kjennetegn ved respondentene, antall barn i familiene. Prosent og gjennomsnitt

Familietype	Prosent	Antall
Et barn	36	725
To barn	43	856
Tre eller flere barn	21	420
Sum	100	2001
Gjennomsnitt		
Antall barn under 18 år på denne folkeregistrerte adressen	1,87	
Antall barn på annen registrert adresse	0,19	

TØI rapport 820/2006

Fordelingen av antall barn i familiene stemmer godt overens med den offentlige statistikken (henholdsvis 34, 43 og 21 prosent for de samme familietypene, <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>). I gjennomsnitt har respondentene 1,87 hjemmeboende barn som er registrert på vedkommendes adresse. I tillegg kommer 0,19 barn som også bor i husstanden av og til, men som er registrert på en annen adresse. Dette er uttrykk for den stedsdistribuerte familie, dvs barn som har foreldre boende på to forskjellige adresser.

Tabellene 2.4 og 2.5 viser aldersfordelingen av barna i de ulike familiene.

Tabell 2.4 Respondenter med barn i ulike aldersgrupper, alle barn. Prosent

Barns alder	Prosent	Antall
0-5 år	19	393
6-12 år	20	396
13-19 år	19	387
Både 0-5 år og 6-12 år	16	317
Både 0-5 år og 13-19 år	3	50
Både 6-12 år og 13-19 år	20	407
Barn i alle tre aldersgrupper	3	71
Sum	100	2021

TØI rapport 820/2006

Vi har gruppert barna i tre alderskategorier; 0-5 år, 6-12 år og 13-19 år og kombinert disse til ytterligere fire kategorier. Grupperingen er knyttet til førskolesituasjon, barneskole og ungdomsskole/videregående skole. Som vi ser av

tabell 2.4 er det en ganske jevn fordeling i de tre alderskategoriene. I tillegg er det også vanlig å ha en kombinasjon av de to yngste kategoriene eller de to eldste. Alderssprang mellom barna eller barn i alle tre aldersgruppene er derimot ikke vanlig.

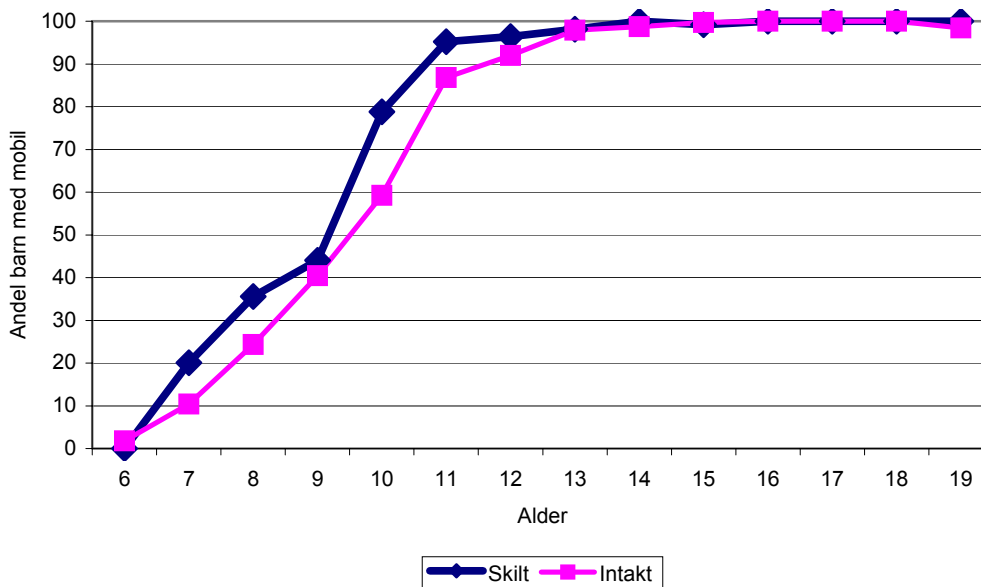
Tabell 2.5 viser fordelingen av de barna som har foreldre på to steder. Disse er jevnt over noe eldre enn de barna som er registrert på intervjupersonens adresse. Bare 6 prosent av dem er mellom null og fem år.

Tabell 2.5 Respondenter med barn i ulike aldersgrupper, som også bor andre steder. Prosent

Barns alder	Prosent	Antall
0-5 år	6	24
6-12 år	30	119
13-19 år	37	148
Både 0-5 år og 6-12 år	5	21
Både 0-5 år og 13-19 år	1	6
Både 6-12 år og 13-19 år	19	75
Barn i alle tre aldersgrupper	2	7
Sum	100	400

TØI rapport 820/2006

Svært mange barn har mobiltelefon. Figur 2.1 viser andel barn i aldersgruppene 6 til og med 18 år som har mobiltelefon. Vi har skilt mellom barn som bor fast på adressen til foreldrene som barns som har annen hovedadresse, men som bor hos foreldrene (respondentene) i perioder. I figuren har vi kalt dem henholdsvis barn i intakte familier og skilsmissebarn.



TØI rapport 820/2006

Figur 2.1 Andel barn som har egen mobiltelefon etter alder og om de tilhører intakte familier eller har foreldre som er skilt. Prosent

Figuren viser at det er noe større andel av skilsmissebarna som har mobiltelefon fra 10 år og nedover. Av de opp til og med 10 år har 33 prosent av barn i intakte familier mobiltelefon, mens 42 prosent av skilsmissebarna har det, 68 prosent av de førstnevnte 10 åringene har mobiltelefon, 85 prosent av de sistnevnte. Dette er

i tråd med våre funn i den kvalitative delen av prosjektet. ”Samlivsbruddmobilen” var et begrep som av de intervjuede fedrene brukte (Hjorthol et al 2005). Når barna er eldre enn 12-13 år, er det ingen forskjell.

## 2.4 Tilgang til og bruk av bil og mobiltelefon

Så godt som alle intervjupersoner tilhører familier med minst én bil, 96 prosent, og så mange som 40 prosent har to biler, tabell 2.6. Dette stemmer overens med resultater fra den nasjonale reisevaneundersøkelsen fra 2001 (Denstadli og Hjorthol 2002). Nesten alle har også mobiltelefon. På landsbasis har 95 prosent i aldersgruppen 25- 44 år mobil (<http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa68/medietilgang.pdf>). Når det gjelder kopling til Internett ligger andelen høyere i vårt utvalg, med 93 prosent mot 73 prosent i aldersgruppen 25-44 år.

*Tabell 2.6 Kjennetegn ved respondentene; antall biler i familien, andel som har egen mobiltelefon og kopling til Internett. Prosent*

Biler i familien	Prosent	Antall
Ingen	4	77
En bil	51	1034
To biler	39	800
Tre eller flere	6	119
Sum	100	2030
Har egen mobiltelefon	98	1982
Har kopling til internett	93	1878

TØI rapport 820/2006

Tabell 2.7 viser hvor ofte bilen brukes i dette utvalget. Tidligere forskning om bilbruk i Norge viser at det er klare forskjeller etter hvor i landet man bor og mellom kvinner og menn (Denstadli og Hjorthol 2002, Lian 2002, Hjorthol 2004). Det viser også denne analysen. Menn bruker bilen mer enn kvinner. De som bor i omegnskommunene til de store byene, bruker bil hyppigere enn de som i storbyene, særlig i Oslo.



Tabell 2.7 Hyppighet i bruk av bil på denne tiden av året etter kjønn og bosted. Prosent

	Flere ganger om dagen	Daglig	4-6 ganger i uka	1-3 ganger i uka eller sjeldnere	Totalt
<b>Kjønn ***</b>					
Kvinne	46	34	13	7	100
Mann	56	30	9	5	100
<b>Bosted ***</b>					
Oslo, Bergen, Trondheim	45	27	17	11	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	52	31	10	7	100
Mellomstore byområder	51	32	11	6	100
Små byer	55	32	9	4	100
Resten av landet	51	37	8	4	100
Alle	51	32	11	6	100

TØI rapport 820/2006

\*\*\*  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

Bruk av mobiltelefonen varierer også etter kjønn og bosted, litt avhengig av om det dreier seg om samtale eller bruk av tekstmeldinger, SMS, tabell 2.8.

Tabell 2.8 Hyppighet per dag i bruk av mobiltelefonen til tale og tekstmelding etter kjønn og bosted. Gjennomsnittlig antall per dag

	Samtale ***	SMS ***
<b>Kjønn</b>		
Kvinne	2,10	5,03
Mann	3,62	3,39
<b>Bosted</b>		
Oslo, Bergen, Trondheim	2,96	4,25
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	3,15	4,21
Mellomstore byområder	3,11	4,29
Små byer	2,41	4,42
Resten av landet	2,42	4,37
Alle	2,76	4,32

TØI rapport 820/2006

\*\*\*  $p < 0,001$ , ANOVA, F-test

Menn snakker mer i mobiltelefonen enn kvinner, mens det er omvendt når det gjelder SMS. Dette er i tråd med tidligere forskning (se kapittel 6) og med de resultatene vi fant i den kvalitative delen av vårt prosjekt (Hjorthol et al 2005). Menn oppfattet at bruk av SMS tok for lang tid, og at det var for plundrete å holde på med.

Mobilsamtaler er hyppigere i store og mellomstore byer enn de er på mindre steder. Når det gjelder SMS, er det ingen forskjell etter bosted.

## 2.5 Yrkesaktivitet, arbeidsreisen og noen daglige aktiviteter

De aller fleste i dette utvalget er yrkesaktive. Yrkesaktiviteten er høy i denne gruppen, men i overensstemmelse med den offentlige statistikken.

<http://www.ssb.no/emner/06/arbeid/>). Det er imidlertid forskjell i yrkesaktivitet på kvinner og menn og etter barns alder og hvor mange barn man har, tabell 2.9.

Menn har høyere yrkesaktivitet enn kvinner. Nesten hver femte kvinne i dette utvalget er ikke yrkesaktiv, mens det gjelder bare for fire prosent av mennene. De som har små barn eller barn i alle aldersgrupper, har lavere yrkesaktivitet enn de med barn i andre aldersgrupper.

Vi ser også at antall barn har betydning for yrkesdeltakelse. Det gjelder både om barna er registrert på bostedsadressen og om de er registrert på en annen adresse, dvs barn som har skilte foreldre. Det er denne situasjonen vi har kalt stedsdistribuert familieliv.

Tabell 2.9 Yrkesaktivitet etter kjønn, barns alder og antall barn i familien, de som er registrert på adressen og de som ikke er det. Prosent

	Er yrkesaktiv	Er ikke yrkesaktiv	Sum
<b>Kjønn ***</b>			
Kvinne	81	19	100
Mann	96	4	100
<b>Barn i ulike aldersgrupper *</b>			
Bare 0-5 år	83	17	100
Bare 6-12 år	89	11	100
Bare 13-19 år	89	11	100
Både 0-5 og 6-12 år	86	14	100
Både 0-5 og 13-19 år	94	6	100
Både 6-12 og 13-19 år	90	10	100
Barn i alle aldersgrupper	83	17	100
<b>Antall barn som er registrert på denne adressen ***</b>			
Ett barn	86	14	100
To barn	90	10	100
Tre eller flere barn	73	17	100
<b>Antall barn som er registrert på annen adresse ***</b>			
Ett barn	87	13	100
To barn	85	15	100
Tre eller flere barn	71	29	100
Alle	88	12	100

TØI rapport 820/2006

\*\*\*  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

\*  $p < 0,05$ , kji.kvadrattest

En annen måte å tilpasse arbeidsliv og familieliv på, er å ha redusert arbeidstid. Det er en tilpasning som i første rekke gjøres av kvinner, tabell 2.10. Litt i underkant av halvparten av kvinnene har kortere enn 37 timers uke. 12 prosent har ”kort” deltidsarbeid, 1-19 timer i uka, og 36 prosent har ”lang” deltid, 20-36 timer per uke. Svært få menn arbeider deltid. Det er derimot en betydelig andel, en fjerdedel, som jobber ”mertid”, dvs 45 timer eller mer per uke. At fedre arbeider mertid mens mødre jobber deltid, er kjent også fra annen forskning (Ellingsæter og Leira 2004).

Tabell 2.10 Ukentlig arbeidstid etter kjønn. Prosent

	1-19 timer	20-36 timer	37-44 timer	45 + timer
Kjønn ***				
Kvinne	12	36	46	6
Mann	2	10	64	24
Alle	7	24	55	14

TØI rapport 820/2006

\*\*\*  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

Vi finner derimot ingen sammenheng mellom arbeidstidsfordeling og antall barn eller barns alder i husholdningen.

I gjennomsnitt har dette utvalget en arbeidsreise på 18 km, noe som er noe lenger enn på landsbasis (Denstadli 2002). Kvinner har kortere reiser enn menn, 14 km mot 22 km.<sup>1</sup> De lengste arbeidsreisene har de som bor i omegnskommunene til de tre største byene, 23 km, mens de korteste finner vi innenfor byens grenser, tabell 2.11.

Tabell 2.11 Gjennomsnittlig lengde på arbeidsreisen etter bosted. Km

Bosted *	Reiselengde	Antall
Oslo, Bergen, Trondheim	12,7	337
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	22,9	267
Mellomstore byområder	16,9	335
Små byer	16,0	373
Resten av landet	21,5	462
Alle	18,0	1774

TØI rapport 820/2006

$p < 0,05$ , F-test, anova

De aller fleste i utvalget bruker bil til arbeidet, både sommer og vinter, men det varierer både etter kjønn og hvor folk bor. Tabell 2.12 viser reisemåte i sommerhalvåret for kvinner og menn og for ulike områder i landet. Den største forskjellen på sommer og vinterhalvåret er at bilbruken øker og sykkelbruken avtar.

Tabell 2.12 Reisemåte til arbeid om sommeren etter kjønn og bosted. Prosent

	Går hele veien	Sykler	Reiser kollektivt	Bilfører	Bilpassasjer	Annet/kombinasjon	Sum
Kjønn *							
Kvinne	9	14	8	64	2	3	100
Mann	8	11	7	68	2	4	100
Bosted ***							
Oslo, Bergen, Trondheim	7	15	14	56	3	5	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	3	7	15	71	2	2	100
Mellomstore byområder	8	17	3	65	2	5	100
Små byer	9	11	5	70	2	3	100
Resten av landet	13	11	3	67	2	4	100
Alle	9	12	7	66	2	4	100

TØI rapport 820/2006

\*  $p < 0,06$ , kji-kvadrattest

\*\*\*  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

<sup>1</sup>  $p < 0,001$ , F-test

Kvinner går og sykler noe mer enn menn, mens menn til gjengjeld bruker bilen noe mer, men forskjellene er ikke store. Bilbruk varierer mye mer etter hvor i landet folk bor. Den laveste bilbruken finner vi i storbybefolkningen, hvor litt over halvparten bruker bil. Bosatte i omegnskommunene bruker bilen mest til arbeid, sammen med bosatte i småbyer. Dette er i overensstemmelse med andre undersøkelser om arbeidsreiser i Norge (Denstadli 2002).

Det er en god del som kombinerer arbeidsreisen med andre gjøremål. Tabell 2.13 viser hvilke gjøremål kvinner og menn gjør på vei til eller fra jobb. De mest vanlige oppgavene i forbindelse med arbeidsreisen er å gjøre innkjøp og følge og hente barn i barnehage eller skole. Kvinner kombinerer oftere arbeidsreisen med innkjøp enn det menn gjør. De følger barn også noe oftere enn menn, men forskjellen er relativt liten. Noen få følger eller henter andre i forbindelse med arbeidsreisen. Dette er et gjøremål som menn i større grad enn kvinner sier de har. Det kan for eksempel være tilfeller der ektefellen er passasjer på vei til jobben.

Tabell 2.13 Andel som har ulike gjøremål på vei til eller fra arbeid. Prosent

Gjøremål	Kvinne	Mann
Følge eller hente barn i barnehage/skole <sup>1</sup>	49	44
Gjøre innkjøp av dagligvarer eller andre varer <sup>***</sup>	80	60
Følge eller hente andre <sup>**</sup>	4	7
Følge eller hente barn hos andre eller på fritidsaktiviteter	15	13
Andre ærend	27	27

TØI rapport 820/2006

<sup>1</sup> p < 0,06, kji-kvadrattest

<sup>\*\*</sup> p < 0,001, kji-kvadrattest

<sup>\*\*\*</sup> p < 0,001, kji-kvadrattest

Andre ærend er likt fordelt mellom menn og kvinner.

## 2.6 Foreldrenes fritidsaktiviteter

For å få en oversikt over foreldrenes fritidsaktiviteter ble de spurt om de deltok i forskjellige aktiviteter og eventuelt hvor ofte dette foregikk. I tabellene 2.14 til 2.18 er resultatene presentert for kvinner og menn og etter bostedstype.

Tabell 2.14 Omfang av deltakelse i forening, lag og organisasjonsarbeid etter kjønn og bosted. Prosent

Kjønn og bosted	Omfang av deltakelse i forening, lag og organisasjonsarbeid				Sum
	5-6 ganger i måneden eller oftere	3-4 ganger per måned	1-2-ganger per måned	Sjeldnere enn 1 gang per måned eller aldri	
<b>Kjønn<sup>***</sup></b>					
Kvinne	13	9	18	60	100
Mann	21	10	16	53	100
<b>Bosted<sup>*</sup></b>					
Oslo, Bergen, Trondheim	13	7	16	64	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	17	9	16	58	100
Mellomstore byområder	17	9	18	56	100
Små byer	17	11	14	58	100
Resten av landet	17	11	20	52	100
Alle	17	9	17	57	100

TØI rapport 820/2006

<sup>\*</sup> p < 0,05, kji-kvadrattest

<sup>\*\*\*</sup> p < 0,001, kji-kvadrattest

Deltakelse i organisasjons- og foreningsarbeid er vanlig for i underkant av halvparten av utvalget, som deltar en til to ganger per måned eller oftere. Vi ser også at menn deltar oftere enn kvinner og bosatte i de tre største byene mindre enn de som bosatt andre steder.

Kvinner, på sin side, er mer aktive i kursvirksomhet enn hva menn er. Det er imidlertid ingen signifikant forskjell etter bosted, tabell 2.15.

Tabell 2.15 Omfang av deltakelse i kurs og utdanning etter kjønn og bosted. Prosent

Kjønn og bosted	Omfang av deltakelse i kurs og utdanning				Sum
	5-6 ganger i måneden eller oftere	3-4 ganger per måned	1-2-ganger per måned	Sjeldnere enn 1 gang per måned eller aldri	
<b>Kjønn **</b>					
Kvinne	10	4	8	78	100
Mann	6	3	10	80	100
<b>Bosted</b>					
Oslo, Bergen, Trondheim	9	3	10	78	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	6	4	9	81	100
Mellomstore byområder	10	4	7	79	100
Små byer	10	3	10	77	100
Resten av landet	7	2	9	82	100
Alle	8	3	9	80	100

TØI rapport 820/2006

\*\* p < 0,001, kji-kvadrattest

Kvinner trener oftere enn menn. Bosatte i omegnskommunene til de store byene er de som trener oftest, bosatte i småbyene minst, tabell 2.16.

Tabell 2.16 Omfang av deltakelse i idrett og trening etter kjønn og bosted. Prosent

Kjønn og bosted	Omfang av deltakelse i idrett og trening				Sum
	5-6 ganger i måneden eller oftere	3-4 ganger per måned	1-2-ganger per måned	Sjeldnere enn 1 gang per måned eller aldri	
<b>Kjønn **</b>					
Kvinne	52	10	9	29	100
Mann	44	12	10	34	100
<b>Bosted *</b>					
Oslo, Bergen, Trondheim	49	14	10	27	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	56	9	9	26	100
Mellomstore byområder	49	10	9	32	100
Små byer	44	10	8	37	100
Resten av landet	47	12	11	31	100
Alle	49	11	9	31	100

TØI rapport 820/2006

\* p < 0,05, kji-kvadrattest

\*\* p < 0,001, kji-kvadrattest

Når det gjelder uteliv og deltakelse i kulturaktiviteter, er dette i første rekke knyttet opp til hvor man bor, tabell 2.17. Bosatte i storbyene deltar i flere aktiviteter enn bosatte andre steder. Det er bosatte i omegnskommunene til storbyene som er minst aktive. Dette henger antakelig først og fremst sammen med tilgjengelighet til de forskjellige aktivitetene. Det er ingen forskjell mellom kvinner og menn.

Tabell 2.17 Omfang av deltakelse i uteliv og kultur etter kjønn og bosted. Prosent

Kjønn og bosted	Omfang av deltakelse i uteliv og kultur				Sum
	5-6 ganger i måneden eller oftere	3-4 ganger per måned	1-2-ganger per måned	Sjeldnere enn 1 gang per måned eller aldri	
<b>Kjønn</b>					
Kvinne	11	9	32	47	100
Mann	9	11	33	47	100
<b>Bosted ***</b>					
Oslo, Bergen, Trondheim	10	14	40	36	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	8	9	33	50	100
Mellomstore byområder	12	9	34	45	100
Små byer	11	10	29	50	100
Resten av landet	10	9	29	52	100
Alle	10	10	33	47	100

TØI rapport 820/2006

\*\*\* p &lt; 0,001. kji-kvadrattest

Omgang med slekt og venner er hyppigere i småbyer og tettsteder enn i de større byene og byområdene, tabell 2.18. Kvinner omgås slekt og venner oftere enn menn.

Tabell 2.18 Omfang av besøke slekt og venner etter kjønn og bosted. Prosent

Kjønn og bosted	Omfang av besøke slekt og venner				Sum
	5-6 ganger i måneden eller oftere	3-4 ganger per måned	1-2-ganger per måned	Sjeldnere enn 1 gang per måned eller aldri	
<b>Kjønn ***</b>					
Kvinne	59	21	15	5	100
Mann	41	25	26	9	100
<b>Bosted ***</b>					
Oslo, Bergen, Trondheim	43	25	25	7	100
Omegn Oslo, Bergen, Trondheim	47	24	21	8	100
Mellomstore byområder	51	25	20	4	100
Små byer	56	23	13	8	100
Resten av landet	54	18	21	7	100
Alle	51	23	19	7	100

TØI rapport 820/2006

\*\*\* p &lt; 0,001. kji-kvadrattest

## 3 Tidsnormer og tidsopplevelser og tilknytning til bilen og mobiltelefonen

### 3.1 Tidsnormer og tidsopplevelse

I den kvalitative delen av dette prosjektet fant vi at svært mye av familienes argumenter for valg av forskjellige transportmidler, i særdeleshet bilen, er knyttet til ulike aspekter ved tid (Hjorthol m fl 2005). Tidspress, tidsknapphet, tidsøding ved alternative reisemåter, at det å reise kollektivt eller å gå og sykle tar for lang tid osv, går igjen i argumentasjonen. Bruk av mobiltelefonen ble også knyttet til effektivisering av dagliglivet, i tillegg til emosjonelle og kontroll- og sikkerhetsmessige aspekter. Foreldrene ringte eller sendte SMS til hverandre for å avtale og ordne praktiske gjøremål. Oppfatningen av å ha dårlig tid i hverdagslivet var gjennomgående for de fleste av de personene som ble dybdeintervjuet.

Det er knyttet normer og verdier til tid og den samfunnsmessige oppfatningen av den. Tiden som et knapt gode som ikke skal spilles, er dypt forankret i vår kultur og kommer også til uttrykk i praktisk politikk. Webers analyse av den protestantiske etikk og kapitalismens ånd viser hvordan han mente arbeid, tid og disiplin henger sammen innenfor en slik ramme: «*Waste of time is thus the first and in principle the deadliest of sins. The span of human life is infinitely short and precious to make sure of one's own election. Loss of time through sociability, idle talk, luxury, even more sleep than is necessary for health, six to at most eight hours, is worthy of absolute moral condemnation.*» (Weber 1970:157–158).

Oppfatning av tid og tidens sosiale betydning endrer seg også med andre sosiale forhold. I Torstein Veblens (1976) studier av forholdet mellom tid og arbeid i den tidlige industrielle fasen, i hans bok – *Theory of the leisure class* – hevder han at den dominerende klassen definerer seg selv i forhold til muligheten til *ikke-produktiv bruk av tid*. Det å ha økonomisk mulighet til å leve et liv i ”lediggang” (og luksus) var det viktigste tegn på høy status. Fritid, iøynefallende konsum og fravær av arbeid var den dominerende klasses viktigste kjennetegn, og beste mulighet til å distansere seg fra lavere sosiale klasser. Fritid ble dermed noe som andre sosiale klasser strebet etter. Å ha god tid var i denne sammenhengen tegn på høy status. For å kunne ha mye fritid krevdes også penger, og mye av fritiden dreide seg om konsum på bestemte måter.

Gershuny (2000) peker på at Veblens teori bygger på en føydal utviklingsmodell, der aristokratiets fritid og forbruk var basert på et overskudd produsert av de arbeidende klassene og arv av eiendom. I diskusjonen om forholdet mellom arbeid og fritid som differensierende kategori mellom sosiale klasser, hevder Gershuny at arbeid og fritid nå konvergerer og kanskje til og med reverserer i forhold til de mønstrene Veblen beskrev. Dette begrunner han ut fra flere faktorer. For det første sier han at besittelse av kunnskap er et av de viktigste grunnlagene for høy status i dagens samfunn. For det andre er døgnets timer begrenset, tiden kan ikke

sløses bort mer enn 24 timer, sløsing av penger har ingen øvre grense (for den som har tilstrekkelig av dem). Et tredje argument, som han henter fra økonomen Becker, er at korte, intense, men kostbare fritidsaktiviteter kan det være verdt å jobbe lenge for, heller enn å ha en lang, innholdsløs fritid. Den fjerde faktoren han nevner, er arbeidets glede i seg selv. For dagens kunnskapsarbeidere er arbeidet for mange morsomt og interessant, og kan sammenliknes med innholdet i hva Veblens ”fritidsklasse” bedrev, mener han. Mens arbeidstiden til vanlig manuelle arbeidere har gått ned, har arbeidstiden for kunnskapsarbeidere med høy status gått opp.

Når tidspress brukes som argument for å bruke bilen, trenger ikke dette bare å være knyttet til det faktiske tidsforbruket som de ulike aktivitetene krever, men også til den sosiale oppfatningen som finnes om at tidsknapphet er et ”statussymbol”. Mennesker av i dag viser sin status i form av mangel på tid, i forhold til tidligere da den frie tiden ga status. Tidspress blir det ”normale” rammeverket for det sosiale liv.

Anne Lise Ellingsæter (2004) mener at den moderne familiens *tidskrise* kan forstås som en ”samtidsmyte” i Roland Barthes forstand. En samtidsmyte er en type kollektive forestillinger om samfunnsmessige fenomener som ikke nødvendigvis er empirisk begrunnet, men som hjelper til å forklare og legitimere handlinger. Et analogt begrep er ”strukturelle fortellinger” (Freudendahl-Pedersen et al 2002). Strukturelle fortellinger defineres som ideer og fortellinger som oppfattes som allment aksepterte sannheter. Konkret er begrepet brukt for å begrunne transporthandlinger, for eksempel kjøp og bruk av bil. *Det er umulig å klare seg uten bil i dagens samfunn* – er eksempel på en slik strukturell fortelling.

Både samtidsmyster og strukturelle fortellinger viser til fenomen som på sett og vis er utenfor ens kontroll – slik er det bare. Som en av våre informanter uttrykte det i forbindelse med å kjøre barn til ulike aktiviteter – *Ja, men det er fordi samfunnet har blitt som det er blitt* (Mann med to barn). Slike ”fortellinger” om samfunnet gir folkelige forklaringer på sosiale sammenhenger, samtidig som de legitimerer de valgene som tas og handlingene som gjøres.

Thrift (1996) har hevdet at den subjektive oppfatningen av *tid* endres når fartsmulighetene øker. Når de fleste i et samfunn har tilgang til bil, vil tiden også kunne inneholde flere aktiviteter – og dermed vil tiden ”kreve” mer innhold. Ikke bare tiden, men oppfatningen av avstand vil også kunne endres med endret hastighetsmuligheter. Når de motoriserte transportmidlene, og først og fremst bilen, blir tilgjengelig for alle, vil avstandene kunne oppfattes kortere og mindre belastende. Sachs (1984:109) hevdet at *...at the same moment that the car increases mobility and renders distance less problematic it is likely to affect also our sense of what distance has to offer and to threaten the mystique that arises precisely from the problem of its overcoming*. Hastighet, representert i hverdagslivet ved bilen, endrer oppfatningen av både tid og rom. Hastighet i informasjonsoverføring, både gjennom (mobil)telefon og annen informasjons- og kommunikasjonsteknologi vil ha samme virkning. Tilgjengeligheten øker og forutsetningen om synkronitet og tilstedeværelse avtar. Det tar kort tid å endre avtaler, og en hypotese er at ”mobilitetspresset” øker med økt tilgang på transport- og kommunikasjonsmidler. Det blir nærmest et krav om å være tilgjengelig og bevegelig til enhver tid.



Tidsknapphet som statussymbol, som samtidsmyte, strukturell fortelling eller som et aspekt ved økte hastighetsmuligheter, er alle tilnærminger til tid der bilen spiller en viktig rolle. Bilen blir nærmest en nødvendighet innenfor en slik måte å oppfatte tid og tidsbruk på. Den blir dermed en del av det tidsmessige aspektet ved status. Bilen blir et symbol på denne måten å leve på – høyt aktivitetsnivå, skal rekke en masse ting - det skal være litt hektisk og andpustent.

I vår spørreundersøkelse er det formulert en rekke påstander om tid, forholdet til og bruk av bil og mobiltelefon, og forholdet mellom tid og disse ”hverdagsredskapene”. Disse utsagnene belyser hvilke normative oppfatninger som er knyttet til tidsaspektene, og analysene viser hvem som tilslutter seg disse normene.

Tiden som en viktig ressurs, som ikke skal sløses bort, er fremdeles en sentral norm i dagens samfunn. På utsagnet – ”Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden” – svarer 19 prosent at de er helt enige og 36 prosent at de er delvis enige, dvs at mer enn halvparten er enige. Det er ca 15 prosent som er uenige, mens resten verken er enige eller uenige.

Det er med andre ord ganske få som er uenige i dette utsagnet. Det er flere menn enn kvinner som sier seg enige, 62 prosent av mennene mens 50 prosent av kvinnene<sup>2</sup>.

En annen side ved det å ikke å sløse bort tiden, er å ha mange jern i ilden. Det betyr at man er aktiv, og at tiden er fylt med meningsfulle aktiviteter, 17 prosent er helt enig og 42 prosent er delvis enige. Det er mer vanlig å være helt enig i dette idealet blant de som har høy inntekt<sup>3</sup> (29 prosent) og utdanning<sup>4</sup> (20 prosent) enn blant de som har lav (12 prosent både på utdanning og inntekt). At tiden skal fylles med meningsfulle aktiviteter er med andre ord en tidsnorm som er sterkere i de høyere sosiale sjikt enn i de lavere. Den ”protestantiske etikk” ser ut til å ha en sterkere gjennomslag blant de høyere sosiale lag.

Den negative siden ved normene om ikke å sløse med tiden og å fylle den med meningsfulle aktiviteter, er å oppleve at tiden ikke strekker til og at man føler seg stresset. Man har mistet kontroll over de gjøremålene som man har planlagt å gjennomføre. Opplevelsen av å ikke få tiden til å strekke til er ganske vanlig. Hver fjerde av foreldrene sier seg helt enige i utsagnet, i tillegg er nesten 40 prosent delvis enige. Det er med andre ord temmelig vanlig å oppleve at tiden ikke strekker til, og det er ganske vanlig å gi uttrykk for det. Det er heller ikke signifikante forskjeller mellom forskjellige grupper, verken etter kjønn, alder, utdanning eller bosted. Man kan stille seg spørsmålet om dette er en av de strukturelle fortellingene som har allmenn oppslutning i dagens samfunn. En vellykket familie har fullt opp å gjøre, og vel så det. Tiden utnyttes fullt ut. Det er ikke ”normalt” å ha god tid.

Fullt så vanlig er det ikke å føle at man ofte er stresset i hverdagen. Litt over 10 prosent er helt enig, mens ytterligere en tredjedel er delvis enig, til sammen 45

---

<sup>2</sup> Signifikant  $p < 0.000$ , kji-kvadrat test

<sup>3</sup> Signifikant  $p < 0.001$ , kji-kvadrat test

<sup>4</sup> Signifikant  $p < 0.000$ , kji-kvadrat test

prosent. Kvinner opplever at de er litt oftere stresset enn menn, yngre litt mer enn eldre, men antall barn i familien ser ikke ut til å ha betydning. Opplevelse av stress og tidspres og hva som påvirker opplevelsen av dette, er analysert mer inngående i kapittel fem.

Tabell 3.1 Korrelasjoner mellom ulike utsagn om tidsnormer og tid. Pearsons korrelasjonskoeffisient

Utsagn	Jeg liker å ha mange jern i ilden	Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden	Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til
Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden	.198**		
Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til	.111**	.229**	
Jeg føler meg ofte stresset i hverdagen	.052*	.171**	.558**

TØI rapport 820/2006

\*  $p < 0.05$  \*\*  $p < 0.01$  (tosidig test)

Tabell 3.1 viser at det er sammenheng mellom alle disse tidsnormene og tidsopplevelsene, men at sammenhengen varierer i styrke. Den grunnleggende oppfatningen om at man ikke skal sløse bort tiden, korrelerer relativt høyt med de andre utsagnene, sterkest med opplevelsen av å ikke få tiden til å strekke til, og minst med opplevelse av stress. Det å like å ha mange jern i ilden er også relativt lite forbundet med opplevelsen av å være stresset i hverdagen. Det er heller ingen sterk korrelasjon mellom å uttrykke denne positive holdningen til aktivitet og opplevelse av at tiden blir for knapp. Stress oppleves når tiden løper løpsk, når man føler at tiden ikke strekker til. Dette er den sterkeste sammenhengen i tabell 3.1.

## 3.2 Tilpasninger til tidsnormer og tidsopplevelsene

Hva gjør så foreldre i barnefamilier for å tilpasse seg de ulike tidsnormene og tidsopplevelsene vi har diskutert over?

Et flertall av foreldrene, 75 prosent, forteller at barna har en eller flere fritidsaktiviteter som de deltar i per uke, og deltakelsen er høyere i familier der foreldre har høy utdanning enn i familier der foreldrene har lav (dette kommer vi nærmere tilbake til i kapittel fire). Slike fritidsaktiviteter er kjente og gjentakende gjøremål som det er mulig å planlegge for. Nærmere 70 prosent av de spurte svarer at de er helt eller delvis enige i utsagnet – ”*I vår familie har vi faste fritidsaktiviteter*”. Kvinner, personer med høy utdanning og høy inntekt er oftere enige i dette utsagnet enn menn og personer med lav inntekt og utdanning. Dette indikerer at tidsnormen om å ha mange jern i ilden også har klar sammenheng med praksis. Som vi viste i forrige avsnitt, var det de med høy status (utdanning og inntekt) som også var mest enige i dette utsagnet. Det er imidlertid ikke så stor oppslutning om påstanden – ”*Jeg liker å ha god tid, derfor planlegger jeg hverdagen*” - 14 prosent er helt enige og 38 prosent er delvis enige. Kvinner samtykker noe oftere enn menn, men forskjellen er liten. Disse to utsagnene er

korrelert (.197\*\* - sign. på 0,01 nivå). Vi finner med andre ord en viss sammenheng mellom å ha faste fritidsaktiviteter og planlegging i hverdagen.

På den andre siden har vi de som sier at – ”Jeg liker å ta ting på sparket”, 15 prosent er helt enige og ”Jeg synes jeg får tid til mer når ikke alt er planlagt på forhånd”, 6 prosent er helt enige og 20 prosent delvis enige, altså en relativt liten andel. Det første av disse to utsagnene har en positiv valør, som viser at det dreier seg om en person som kan vise spontanitet, og muligens også handlekraft. De yngste foreldrene er mer enige i dette utsagnet enn de eldre, som kanskje i større grad har falt inn i en mer rutinisert tilværelse. Det kan også ha sammenheng med at de yngste foreldrene har små barn som ennå ikke har organiserte fritidsaktiviteter. Det andre utsagnet er kanskje uttrykk for en situasjon der tiden og ressursene er knappe, men ønskene om å gjøre mange aktiviteter er store. Setter man for mye på dagsordenen, rekker man ikke alt. Er derimot færre aktiviteter planlagt, kan det være en mulighet å tilpasse nye gjøremål i løpet av dagen. Det er en klar tendens til at de med lav utdanning oftere enn personer med høy utdanning er enige i denne påstanden, 36 prosent med grunnskole er helt eller delvis enig, men 20 prosent med høyskole/universitetsutdanning har samme mening<sup>5</sup>. Det kan altså se ut til at planlegging og mangel på planlegging har en viss sammenheng med sosial status. Disse to utsagnene er korrelert (Pearson correlation .293\*\* - signifikant på 0,01 nivå).

Hvilken sammenheng er det så mellom disse tilpasningene knyttet til planlegging og de opplevde tidsnormene? I tabell 3.2 presenteres sammenhengene mellom tidsnormene, opplevelsene av tid og de tilpasningene som er drøftet over.

Tabell 3.2 Korrelasjoner mellom tidsnormer, opplevelse av tid og tilpasninger i hverdagen. Pearsons korrelasjonskoeffisient

Utsagn	Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden	Jeg liker å ha mange jern i ilden	Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til	Jeg føler meg ofte stresset i hverdagen
I vår familie har vi faste fritidsaktiviteter	.048*	.167**	.040	.013
Jeg liker å ha god tid, derfor planlegger jeg hverdagen	.209**	.033	.038	.040
Jeg liker å ta ting på sparket	-.042	.210**	.023	.007
Jeg synes jeg får tid til mer når ikke alt er planlagt på forhånd	-.032	.032	.018	-.012

TØI rapport 820/2006

\* p<=0.05 \*\* p<=0.01 (tosidig test)

Tabell 3.2 viser at det er en signifikant sammenheng mellom utsagnene om at det er viktig ikke å sløse bort tiden og det å ha faste fritidsaktiviteter i familien og planlegging i hverdagen, mens det er ingen sammenheng mellom utsagnene om å ta ting på sparket eller å få tid til mer når man ikke planlegger og å ikke sløse bort tiden. De som liker å ta ting på sparket eller som synes de får tid til mer dersom ikke alt er planlagt, er altså *ikke* enige i at det er spesielt viktig ikke å sløse bort tiden.

<sup>5</sup> Signifikant p< 0.000, kji-kvadrat test

De som sier at de liker å ha mange jern i ilden har både faste fritidsaktiviteter i familien og liker å ta ting på sparket. Som vi viste i forrige avsnitt, er dette personer med mange ressurser. De har både høy utdanning og høy inntekt. De lever opp til en tidsnorm som sier at tiden bør fylles med meningsfulle aktiviteter, samtidig som de har overskudd til også å ta ting på sparket.

Opplevelse av tidsknapphet og stress ser ikke ut til å ha sammenheng med om man planlegger eller tar ting mer på sparket. Spørsmålet er hva som gjør at foreldre føler tidsknapphet og hva som skjer når de er stresset? Dette kommer vi nærmere tilbake til i kapittel fem. I neste avsnitt skal vi se nærmere på hvordan bilen og mobiltelefonen brukes i hverdagen og hvordan de er knyttet til tidsnormene og tidsopplevelsen.

### **3.3 Tidsopplevelse og bruk av bilen og mobiltelefonen i hverdagen**

Vi så i forrige avsnitt at tidsnormene om å ikke sløse bort tiden og det å ha mange jern i ilden er positivt korrelert med å ha faste fritidsaktiviteter. Mens det er bare det å ikke sløse bort tiden som korrelerer med utsagnet om å planlegge hverdagen. De som sier at de liker å ha mange jern i ilden, planlegger ikke, men forteller at de liker å ta ting på sparket. Disse to normene om tidsbruk er knyttet henholdsvis til et strukturert tidsregime der planlegging inngår. Den andre normen er koplet opp mot et mer ad hoc preget regime, der man liker å ta ting mer på sparket.

Det å føle at tiden ikke strekker til eller opplevelse av stress i hverdagen ser ikke ut til å ha sammenheng verken med å ha faste fritidsaktiviteter, planlegging eller det å ta ting på sparket. Stress og tidsknapphet må dermed ha sammenheng med andre faktorer, noe vi kommer tilbake til i kapittel 5.

Vi skal se nærmere på opplevelse av de mer konkrete hverdagsaktivitetene, der mobiltelefonen og bilen er involvert, i forhold til tidsnormer og tidspress.

Tabell 3.3 viser at det er klare sammenhenger mellom normer og oppfatninger knyttet til tid og utsagn som har med bruk og forhold til bil og mobiltelefon.

De som synes det er viktig ikke å sløse bort tiden, bruker mobiltelefonen til de fleste formålene som er presentert i tabellen. Unntaket er å sende SMS til ektefellen/samboeren for å be vedkommende handle på veien hjem. Denne tidsnormen korrelerer sterkest med å bruke arbeidsreisen til å snakke med kjente i mobiltelefonen. Det samme gjelder for de som liker å ha mange jern i ilden.

De som ofte føler at tiden ikke strekker til, sier også at de bruker mobiltelefonen til mange ulike gjøremål. Dette utsagnet korrelerer sterkest med det å føle seg helt avhengig av mobiltelefonen. De som føler seg stresset i hverdagen benytter også mobiltelefonen til mange formål, høyest korrelerer utsagnet med det å bruke arbeidsreisen til å sende SMS til kjente. Denne korrelasjonsanalysen viser at mobiltelefonen inngår i familienes daglige organisering uansett hvilke oppfatninger man har av tidsnormene og hvilket tidspress man føler. Ettersom mobiltelefonen etter hvert har blitt allemannseie, ser det ut til at opplevelsen av å være helt avhengig av mobiltelefonen er et resultat av en tilvenningsprosess, eller

en domistisering (Haddon 1996, Silverstone 1994), der mobiltelefonen er inkorporert i det daglige livet. <sup>6</sup>

Tabell 3.3 Korrelasjon mellom ulike utsagn om tid og bruk av mobiltelefonen og bilen i daglige aktiviteter. Pearsons korrelasjonskoeffisient

Utsagn om mobiltelefon og bil	Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden	Jeg liker å ha mange jern i ilden	Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til	Jeg føler meg ofte stresset i hverdagen
Jeg ringer/sender SMS ofte i løpet av dagen for å be ektefellen/samboeren om å gjøre ærend på vei hjem	.033	.089**	.158**	.093**
Jeg sparer tid ved å snakke i telefonen eller sende SMS i stedet for å reise	.140**	.107**	.164**	.108**
Jeg bruker arbeidsreisen til å sende SMS til kjente	.097**	.130**	.148**	.182**
Jeg bruker ofte arbeidsreisen til å snakke med kjente i mobiltelefonen	.146**	.224**	.128**	.173**
Når jeg er i butikken, snakker jeg ofte i mobilen med noen i familien for å finne ut hva vi skal ha	.112**	.076**	.158**	.150**
Jeg er helt avhengig av mobiltelefonen	.144**	.199**	.196**	.170**
Tilgang til bil betyr at jeg rekker flere gjøremål enn jeg ville gjort uten	.144**	.100**	.156**	.100**
Jeg er avhengig av bilen for å få dagen til å henge sammen	.180**	.142**	.205**	.183**
Jeg bruker bil til de fleste av de daglige gjøremålene	.142**	.100**	.152**	.132**
Jeg klarer meg godt uten bil i hverdagen	-.126**	-.070**	-.115**	-.082**

TØI rapport 820/2006

Signifikant sammenheng, \* = p<=0.05 \*\* = p<=0.01 (tosidig test)

Det samme gjelder for bilen. Mer enn 70 prosent av utvalget sier at de er helt avhengige av bilen for å få dagen til å henge sammen. Man kan stille seg spørsmålet om dette er en ”strukturell fortelling” eller om den samfunnsmessige organisering, både lokaliseringmessig og transportmessig, har gjort bilen så nødvendig som tilslutningen til disse utsagnene kan tyde på. Den generelle aksepten for tiden som begrunnelse for valg som gjøres i hverdagen, vil også bety at oppfatning eller antakelse om tidsbruk er viktigere enn ”sann” tid for valg av reisemåte. Når alle de tre utsagnene om forholdet til bil og bilbruk; at tilgang til bil betyr at de rekker flere gjøremål, at de bruker bilen til de fleste gjøremål og at de er avhengige av bilen for å få dagen til å henge sammen, har positiv sammenheng med disse fire aspektene ved tid, viser dette at de allmenne oppfatningene om bilen også kan knyttes til flere aspekter ved tid.

Derimot er det en negativ sammenheng mellom det å klare seg uten bil i hverdagen og de negative tidsoppfatningene, samt det normative presset om å spare tid. De som sier at de klarer seg godt uten bil i hverdagen, sier samtidig at

<sup>6</sup> Vi har en mer grundig presentasjon av domistiseringsteorien i prosjektets første rapport (Hjorthol et al 2005).

de ikke føler seg stresset i hverdagen eller at de opplever knapphet på tid. Det er omtrent en femtedel av foreldrene som er helt eller delvis enige i utsagnet om at de klarer seg godt uten bil i hverdagen. Unge kvinner i storbyene (Oslo, Bergen og Trondheim) er de som hevder at de er minst avhengige av bilen. Dette viser seg også når vi har kontrollert for effekten av antall barn, barns alder, omfang av fritidsaktiviteter, utdanning og inntekt (multivariat analyse i vedleggstabell 1). Fra andre undersøkelser vet vi at bilholdet er lavest i de største byene samtidig som kollektivtilbudet er rimelig godt (Denstadli og Hjorthol 2002). Det ser ut til at denne gruppen av yngre kvinner ha tilpasset seg et hverdagsliv uten bil, og at dette ikke skaper tidsmessige problemer for dem.

Disse korrelasjonene mellom stress, knapphet på tid og bruk av mobiltelefonen og bilen forteller ingen ting om årsakssammenhenger. Er man stresset og opplever mangel på tid fordi man alltid er tilgjengelig og mobiliserbar? Eller opplever foreldrene at de har knapt med tid og bruker mobilen og bilen for å hjelpe på dette tidspresset? Som vi sa ovenfor, inngår mobiltelefonen og bilen som hverdagsredskaper i barnefamilienes komplekse hverdagsliv, som medspillere i en samfunnsmessig kontekst, der en del strukturelle føringer angående lokalisering og tidsorganisering er lagt. Samspeillet mellom høyt nivå på bruken av kommunikasjonsmidlene (bil og mobil) og aspektene knyttet til tid er i god overensstemmelse med at økt hastighet, slik som Nigel Thrift (1996) påpeker. I vårt tilfelle ser vi at tilgjengelighet ”stiller krav” til at tiden må fylles med aktiviteter. Det indikerer også at de strukturelle fortellingene om tid og bilbruk har gyldighet.

### **3.4 De forskjellige tilpasningene**

I den første delen av dette prosjektet fant vi ulike tidsregimer i de forskjellige familiene, der de to ytterpunktene ble karakterisert som ad hoc regime og strukturegime. De som tok ting på sparket og i svært liten grad planla hverdagslivet, plasserte vi i ad hoc regimet, mens de som planla det meste, knyttet vi til strukturegimet. I dette kapitlet har vi også sett at de to tidsnormene – å ikke kaste bort tid – å ha mange jern i ilden – forholder seg på ulik måte til det å planlegge. For å få en mer nyansert forståelse av ulike typer tilpasninger barnefamiliene gjør, og for å få en bedre kunnskap om hvem som gjør hvilke tilpasninger, har vi gjort en faktoranalyse av de holdningsvariablene som er knyttet til tidsaspektene og bruk av mobiltelefonen og bilen i organiseringen av de daglige aktivitetene.<sup>7</sup>

---

<sup>7</sup> Utsagn knyttet til forhold mellom foreldre og barn og kommunikasjonskvaliteter er ikke med i denne analysen,

Tabell 3.4 Faktoranalyse av ulike utsagn om tid og bruk av mobiltelefon og bil.

Utsagn	De bil- avhengige	Familie- mobilbrukere	De mobil- avhengige	Stress- erne	Ad hoc- erne	De aktive og strukturerte
Jeg bruker bil til de fleste av de daglige gjøremålene	.840					
Jeg er avhengig av bilen for å få dagen til å henge sammen	.827					
Tilgang til bil betyr at jeg rekker flere gjøremål enn jeg ville ha gjort uten	.751					
Jeg sender ofte SMS for å melde fra om når jeg kommer hjem fra arbeid		.774				
Jeg sender ofte SMS for å rapportere om hvordan følging/henting av barn gikk		.762				
Jeg ringer/sender SMS ofte i løpet av dagen for å be ektefellen/samboeren om å gjøre ærend på vei hjem		.614				
Jeg bruker ofte arbeidsreisen til å snakke med kjente i mobiltelefonen			.829			
Jeg bruker ofte arbeidsreisen til å sende SMS til kjente			.679			
Jeg er helt avhengig av mobiltelefonen			.586			
Når jeg er i butikken snakker jeg ofte i mobilen med noen i familien for å finne ut hva vi skal ha			.415			
Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til				.864		
Jeg føler meg ofte stresset i hverdagen				.858		
Jeg liker å ta ting på sparket					.718	
Jeg synes jeg får tid til mer når ikke alt er planlagt på forhånd					.683	
Det varierer mye fra uke til uke hva jeg gjør i fritiden					.567	
I vår familie har vi faste fritidsaktiviteter						.697
Jeg liker å ha mange jern i ilden						.688
Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden						.439
Jeg har ofte kontakt med mine barn via SMS						.430

TØI rapport 820/2006

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.  
a. Rotation converged in 6 iterations. Bare skårer over 0,400 er presentert

Faktoranalysen er dernest brukt for å finne hovedkjennetegn ved de gruppene som har de forskjellige tilpasningene. Disse kjennetegnene er viktige som kontrollvariabler for de analysene som vil bli gjort i kapittel fire, og delvis også i de senere kapitlene.

Resultatet av analysen er presentert i tabell 3.4 Det er seks grupper av underliggende eller latente variabler som kommer ut av analysen, og vi har kalt dem *de bilavhengige*, *familiemobilbrukerne*, *de mobilavhengige*, *stresserne*, *ad-hocerne* og *de aktive og strukturerte*. Hovedsaken med analysen er å få fram de utsagnene som best karakteriserer de forskjellige underliggende variablene, som vi her har gitt benevnelse. De to siste faktorene representerer henholdsvis de som i liten grad planlegger sitt hverdagsliv, mens den siste faktoren representerer grupper som både har et høyt aktivitetsnivå og som samtidig har struktur i sitt hverdagsliv. Det som også denne faktoren viser, er at tidsnormene om ikke å sløse med tiden og å fylle den med meningsfulle aktiviteter henger i hop. Det er to aspekter ved ”gjeldende” oppfatninger om tid. Vi vil komme tilbake til disse to

gruppene i kapittel fire, der vi ser konkret på planlegging av en del daglige aktiviteter.

Tabell 3.5 Andel som er enige i de forskjellige utsagnene, og noen kjennetegn ved dem som er enige (bare signifikante forskjeller er presentert)

Grupper/Utsagn	Prosentandel som er helt eller delvis enige	Kjønn	Alders gruppe	Barns alder	Bosted	Utdanning	Inntekt
<u>De bilavhengige:</u> Jeg bruker bil til de fleste av de daglige gjøremålene	77	Mann		Barn i flere aldersgrupper	Omegnskommuner til Oslo, Bergen og Trondheim	Videregående skole	
<u>Familiebilbrukere:</u> Jeg sender ofte SMS for å melde fra om når jeg kommer hjem fra arbeid	32		Under 30 år	Barn 6-12 år	Oslo, Bergen, Trondheim		Lav inntekt
<u>De mobilavhengige:</u> Jeg bruker ofte arbeidsreisen til å snakke med kjente i mobiltelefonen	23	Mann	30-39 år	Barn i flere aldersgrupper	Omegnskommuner til Oslo, Bergen og Trondheim	Høyskole, universitet	Høy inntekt
<u>Stresserne:</u> Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til	64		40-49 år	Barn i flere aldersgrupper			
<u>Ad hoc-erne:</u> Jeg liker å ta ting på sparket	57	Mann					
<u>De aktive og strukturererte:</u> I vår familie har vi faste fritidsaktiviteter	69	Kvinne	40-49 år	Barn i flere aldersgrupper	Omegnskommuner til Oslo, Bergen og Trondheim	Høyskole, universitet	Høy inntekt

TØI rapport 820/2006

For å få en oversikt over hvem disse gruppene består av med tanke på kontrollvariabler i analysene i neste kapittel, har vi valgt ut det utsagnet som skårer høyest på hver av de seks faktorene, undersøkt hvor stor andel som er enige i disse utsagnene og hvem de er, tabell 3.5.

Den typiske bilavhengige er en mann, med barn i forskjellige aldersgrupper. Han er bosatt i omegnskommunene til de tre største byene og har middels utdanning.

Familiebilbrukeren er ung (under 30 år), har barn i alderen 6-12 år, bor i en av de tre største byene og har relativt lav inntekt. Det kan være både en mann og en kvinne. Og de finnes i alle utdanningsgrupper.

Den mobilavhengige er en mann i alderen 30-39 år. Han har barn i flere aldersgrupper, er bosatt i omegnskommunene til de tre største byene og har høy utdanning og inntekt.

Stresserne befinner seg i aldersgruppen 40-49 år og har barn i forskjellige aldersgrupper. Både kvinner og menn befinner seg i denne gruppen, og finnes i alle lag og på alle typer bosteder.

Den eneste bakgrunnsvariabelen som viser signifikant sammenheng med det å like å ta ting på sparket, er kjønn. Menn uttrykker større enighet med dette utsagnet enn kvinner. Kan det ha sammenheng med at menn har mindre ansvar for de daglige oppgavene enn det kvinner har? Dette kommer vi nærmere tilbake til i neste kapittel.



Planleggerne er oftere kvinner enn menn, de er i alderen 40-49 år, har barn i flere alderskategorier, bor i omegnskommunene til Oslo, Bergen og Trondheim. De har høy utdanning og inntekt.

Denne analysen viser at når det gjelder holdninger til organisering som inkluderer tidsoppfatninger, bruk av bil og mobiltelefon, er det en del kjennetegn ved respondentene som det er viktig å trekke inn i analysene i de kommende kapitlene. Dette gjelder særlig neste kapittel, der vi skal undersøke omfanget av, planleggingshorisonten for og mediebruken i tilknytning til daglige aktiviteter som dagligvareinnkjøp, følging og henting av barn i barnehage, skole, fritidsaktiviteter, venner etc.

### 3.5 Kort oppsummering

Aspekter ved tid er viktig i forbindelse med valg vi gjør i organisering av hverdagslivet. Dette gjelder også bruk både av mobiltelefonen og bilen. Blant representantene for barnefamiliene i denne undersøkelsen, er det relativ stor oppslutning om tidsnormene om ikke å sløse bort tiden og det å fylle tiden med meningsfulle aktiviteter (å like å ha mange jern i ilden). Flere opplever også at tiden ikke strekker til, mens færre føler seg stresset i hverdagen. Når vi undersøker hvordan aspektene ved tidsnormene relateres til bruk av bilen og mobiltelefonen, viser analysene at det er sammenhenger som kan tolkes dit hen at mobilen og bilen er så forankret og inkorporert i hverdagslivet at de går på tvers av disse aspektene.

Faktoranalysen som er gjort på grunnlag av utsagnene knyttet til tidsaspektene og bruken av bilen og mobiltelefonen grupperer svarene i seks typologier, *de bilavhengige, familiemobilbrukerne, de mobilavhengige, stresserne, ad-hocerne og de aktive og strukturerte*. En er knyttet til bilbruk/bilavhengighet og to til mobilbruk, henholdsvis den familieorienterte mobilbruker og den gruppen som vi har kalt de mobilavhengige. Vi finner også igjen de velstrukturerte, som har faste fritidsaktiviteter, som liker å ha mange jern i ilden og som samtidig synes det er viktig ikke å kaste bort tiden. På den andre siden finner vi de som liker å ta tingene på sparket, som synes de får tid til mer når ikke alt er planlagt og med variasjon i sine aktiviteter fra uke til uke. Det interessante med disse to tidsregimene er at det er flere kvinner enn menn som havner i den første, mens det er flere menn enn kvinner som havner i den andre. Et nærliggende spørsmål er om dette er knyttet til arbeidsfordelingen i hjemmet. Tidsnyttingsundersøkelsene viser at kvinner har et større ansvar for de praktiske gjøremålene i husholdene enn hva menn har (Vaage 2002), noe som kanskje betyr at de må organisere sine aktiviteter mer enn hva menn føler de må. Hvordan fordelingen av praktiske gjøremål foregår i disse barnefamiliene, skal vi se nærmere på i kapittel fire.

## **4 De daglige aktivitetene – planlegging, mediebruk og transport**

### **4.1 Innledning**

Som vi påpekte i innledningskapitlet, kom det i den kvalitative delen av dette prosjektet fram at familiene lever i forskjellige tidsregimer som er mer eller mindre strukturerte. På det ene ytterpunktet finner vi de mest strukturerte, som planlegger sine aktiviteter og gjøremål på forhånd og som har klare avtaler om hvem som har ansvaret for de forskjellige oppgavene i husholdet. På det andre ytterpunktet finner vi ad hoc regimet, der svært mye blir tatt på sparket, og hvor det er mer tilfeldig hvem som gjør hva. Resultatene fra denne undersøkelsen tydet også på at den familietyper som levde under et ad hoc regime også var en større forbruker av mobiltelefoni, og at samspeillet med bilbruk var en viktig forutsetning for å kunne ha et slikt ad hoc hverdagsliv. Vi mente å kunne se en tendens til at hyppig bruk av mobiltelefonen og hyppig bilbruk hang sammen. Med det begrensede utvalget den kvalitative undersøkelsen representerer, kunne vi ikke generalisere disse funnene.

Med de dataene vi nå rår over, er mulighetene til å undersøke sammenhengen mellom hvordan familier planlegger sine gjøremål, hvilke medier de bruker til dette og hvilken sammenheng det har med biltransport. Studier av reisevaner indikerer at det er sammenhenger mellom planlagte aktiviteter og valg av transportmiddel. Studier i Sverige har vist at bilen brukes mer på de reisene som ikke planlagt enn på de som ikke er planlagt i forveien (Jakobsson 2004). Videre er det undersøkelser som viser at planlegging reduserer antallet bilreiser (Gärting et al 2000, Garwill et al 2003).

I det forrige kapitlet så vi nærmere på hvilke tidsnormer og oppfatninger av tid og tidspres som uttrykkes blant foreldrene. Vi gikk også nærmere inn på de forskjellige gruppene ut fra deres holdning til tid og planlegging. Videre så vi på hvilken tilknytning tilpasningen til disse tidsnormene hadde til ulik bruk av bilen og mobiltelefonen gjennom de holdningene foreldrene uttrykte. Analysene viste at både bilen og mobiltelefonen er inkorporert i barnefamilienes hverdagsliv og er knyttet til viktige tidsnormer som det å ikke kaste bort tiden og det å fylle tiden med meningsfulle aktiviteter.

I dette kapitlet skal vi gå nærmere inn på vanlige aktiviteter i barnefamilier og den faktiske bruken av mobiltelefonen og bilen til forskjellige formål i dagliglivet. Det dreier seg om dagligvareinnkjøp, om å følge og hente barn og ungdom i forbindelse med skole, barnehage og organiserte og uorganiserte fritidsaktiviteter. Vi er interessert i å undersøke variasjoner i dagliglivsmønstre, i hvilken utstrekning de forskjellige aktivitetene planlegges på forhånd og hvordan avtaler inngås og endres. Hvordan brukes de ulike mediene i denne typen av kommunikasjon? Vi er interessert i å undersøke hvilken rolle mobiltelefonen og

bilen spiller i denne sammenhengen. Betyr hyppig bruk av mobiltelefon at foreldre endrer avtaler oftere og dermed trenger å planlegge mindre, og fører denne tilgjengeligheten til at bilbruken også øker? En tverrsnittundersøkelse, som denne spørreundersøkelsen er, kan fortelle oss om sammenhenger mellom fenomener, som f.eks. mellom omfanget av bruk av bil og tilsvarende bruk av mobiltelefon, men vi må være forsiktige med å tolke dette som kausale sammenhenger.

## 4.2 Innkjøp av dagligvarer

### 4.2.1 Kvinner og bosatte i storbyene handler oftest

Det vanligste for barnefamiliene er å gjøre innkjøp tre-fire ganger i uka, 44 prosent har denne innkjøpsfrekvensen, tabell 4.1. Kvinner handler oftere enn menn, og bosatte i de tre største byene oftere enn de som bor i andre områder. Kjønnforskjellen gjenspeiler at det fremdeles er ulikheter i fordeling av arbeidsoppgaver i familien. Dette stemmer overens med resultater fra den nasjonale reisevaneundersøkelsen fra 2001, som viser at kvinner har flere innkjøpsreiser enn menn (Hjorthol 2002a), og de norske tidsnyttingsundersøkelsene, som viser at kvinner bruker mer tid på innkjøp enn menn (Vaage 2002). Den høyere handlefrekvensen i de tre største byene har først og fremst sammenheng med tilgang på flere butikker enn mindre eller mindre urbane steder. Dette er funn også rapportert fra andre undersøkelser (e.g. Farag et al 2005).

Verken antall barn, alder på barn, inntekt eller utdanning har noen innvirkning på hvor ofte man handler dagligvarer i dette utvalget. Vi har derfor ikke presentert fordelingene i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Omfang av dagligvareinnkjøp etter kjønn og bosted. Prosent

Kjønn og bosted	Omfang av dagligvareinnkjøp			
	5 eller flere ganger per uke	3-4 ganger per uke	1-2 ganger per uke	Sjeldnere eller aldri
<b>Kjønn***</b>				
Mann	12	36	42	10
Kvinne	15	50	34	1
<b>Bosted *</b>				
Oslo, Bergen, Trondheim	18	48	30	4
Omegnskommuner til Oslo/Bergen/Trondheim	12	42	40	6
Mellomstore byer	14	42	39	5
Små byer	12	42	41	5
Resten av landet	13	45	38	4
Andel omfang	14	44	37	5
Antall	278	890	763	99

TØI rapport 820/2005

\* signifikant for  $p < 0,05$ , kji-kvadrattest

\*\*\* signifikant for  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

De aller fleste, 70 prosent, deler på dagligvareinnkjøpet sammen med andre i familien. Men det er betydelig flere kvinner enn menn som sier de har ansvaret for dagligvarehandelen alene, ca 40 prosent, i forhold til bare 12 prosent av mennene.

Dette henger både sammen med at ca 10 prosent av kvinnene er enslige forsørgere, mot 3 prosent av mennene, og at kvinner faktisk gjør flere av innkjøpene. Det kan også ha sammenheng med at kvinner opplever at de har ansvar for innkjøpene selv om mannen handler, fordi det er hun som tar initiativet, har oversikt over hva som trengs og som sier i fra når det er behov for å gjøre innkjøp. Som vi viste i forrige kapittel, er det mer vanlig at det er kvinnene som sier at de planlegger (faste fritidsaktiviteter), særlig de med høy utdanning, mens menn sier at de liker å ta ting på sparket. Om dette også gjelder for dagligvareinnkjøp, skal vi se nærmere på i neste avsnitt.

#### **4.2.2 Kort planleggingstid og avtaler ansikt til ansikt for dagligvareinnkjøp**

Respondentene fikk mulighet til å avgi inntil to svar for hvordan de vanligvis planla sine dagligvareinnkjøp (se spørreskjema i vedlegg 1). Det vanligste, når det gjelder dagligvareinnkjøp, er at man avtaler dette enten om morgenen eller i løpet av dagen, 70 prosent. I overkant av en tredjedel sa at de gjorde avtaler dagen i forveien, åtte prosent flere dager før, mens 10 prosent fortalte at de aldri planla slike innkjøp. Det er altså ikke vanlig at dagligvareinnkjøp har noen lang planleggingstid. En undersøkelse i Gøteborg om planlegging av bilturer viste at handleturer og følging og henting av barn, var de som oftest ble tatt på sparket (Jacobsson 2004).

Det er ingen forskjell mellom kvinner og menn på hvor lang tid i forveien de planlegger dagligvareinnkjøpene. Det er imidlertid flere med høy utdanning enn med midlere og lav utdanning som sier de planlegger flere dager før, 10 versus 6 prosent <sup>8</sup>, og flere med lav utdanning enn med høy som sier de aldri planlegger, 15 versus 8 prosent. <sup>9</sup> Dette er i tråd med resultatene fra forrige kapittel, der vi fant at de med høy utdanning havner i gruppen som er aktive og strukturerte. I storbyområdene er det flere som avtaler i løpet av dagen, 75 prosent, enn i småbyer, tettsteder og i spredtbygde områder, 66 prosent. <sup>10</sup> Dette har antakelig sammenheng med at butikk tettheten, som er mye større i de store byene, gjør at innkjøp av dagligvarer kan gjøres mer på sparket enn på mindre steder. Behovet for bil vil da heller ikke være så stort, fordi man handler mindre hver gang.

---

<sup>8</sup> Signifikant  $p < 0,01$ , kji-kvadrattest

<sup>9</sup> Signifikant  $p < 0,01$ , kji-kvadrattest

<sup>10</sup> Signifikant  $p < 0,05$ , kji-kvadrattest

Tabell 4.2 Mediebruk ved avtale av dagligvareinnkjøp etter kjønn og bosted. Inntil to svar kunne gis. Prosent

	Avtaler ansikt til ansikt	Samtale på fasttelefon	Samtale på mobiltelefonen	Tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen
Kjønn:			**	**
Mann	74	15	44	20
Kvinne	73	17	36	26
Bosted:	**		**	
Oslo, Bergen, Trondheim	65	16	48	22
Omegnskommunene til O, B, T	69	15	46	26
Mellomstore byer	75	17	41	19
Små byer	80	14	36	23
Resten av landet	76	17	35	23
Alle	73	16	40	23

TØI rapport 820/2005

\*\* signifikant for  $p < 0,01$ , kji-kvadrattest

Den vanligste måten å gjøre avtaler om dagligvareinnkjøp i familien på, er ved kontakt ansikt-til-ansikt, 73 prosent sier at det foregår på denne måten, tabell 4.2. Mobiltelefonen er viktigere for å gjøre slike avtaler enn fasttelefonen er. Ca 40 prosent bruker mobiltelefonen (samtale) til å gjøre avtaler mot bare 16 prosent på fasttelefon. I tillegg er det 23 prosent som bruker SMS til dette formålet. Det viser at avtalene om denne typiske hverdagsaktiviteten er noe som også gjøres underveis, mens man er på farten. En ytterligere indikator på dette er at nesten hver femte av de som har besvart spørreskjemaet kjenner seg igjen i utsagnet – *Når jeg er i butikken, snakker jeg ofte i mobilen med noen i familien for å finne ut hva vi skal ha.* Dette er et spørsmål som er med på å karakterisere den mobilavhengige gruppen, som kom fram i faktoranalyse i kapittel 3 (se tabell 3.4). Dette resultatet forteller svært mye om endringene i organiseringen av dagliglivet. Det ser ut til at fasttelefonen har ”tapt” i forhold til mobiltelefonen som kommunikasjonsmiddel i familiens hverdagsliv.

Kvinner bruker SMS mer enn menn, og menn snakker mer i mobiltelefonen enn kvinner for å gjøre denne typen avtaler, tabell 4.2. Resultatene fra den kvalitative delen av undersøkelsen viste at menn foretrakk å ringe fordi de syntes det var plundrete å sende tekstmeldinger (Hjorthol et al 2005, se også kapittel 6). Dette resultatet er også i tråd med tidligere forskning (Ling og Haddon 2003). Samtaler i mobiltelefon brukes mer i storbyområdene enn i andre deler av landet, mens for avtaler ansikt til ansikt er det motsatt. Dette har antakelig sammenheng med at avtaler skjer oftere samme dag i storbyområdene enn på mindre steder, altså mens man er underveis (se over).

Når planene for dagligvareinnkjøp må endres, kommer betydningen av mobiltelefonen enda tydeligere fram. Så mange som 64 prosent forteller at de snakker i mobiltelefon når de blir nødt til å endre de avtalene som er gjort, men bare 18 prosent bruker fasttelefonen. En tredel sender tekstmelding, og tredel sier at avtaler om forandringer foregår ansikt til ansikt. Dette viser at slike endringer svært ofte blir gjort mens folk er på farten, f eks på vei hjem fra jobben. Det kan bety at man kan ”dirigere” sin partner til butikken, slik at man slipper å ta en ekstra runde for å kjøpe inn den ingrediensen som manglet til kakebaksten.

Tabell 4.3 Medier som brukes ved endring av avtaler om dagligvareinnkjøp etter kjønn. Inntil to svar kunne gis. Prosent

Kjønn	Samtale på fasttelefon	Samtale på mobiltelefonen	Tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen
	**	**	**
Mann	15	68	29
Kvinne	20	60	37
Alle	18	64	33

TØI rapport 820/2005

\*\* signifikant for  $p < 0,01$ , kji-kvadrattest

Kvinner og menn velger ulike medier også når de må endre sine avtaler, tabell 4.3. Menn snakker mer i mobiltelefonen enn kvinner, mens kvinnene sender flere tekstmeldinger. Kvinner bruker fasttelefonen mer enn menn. En forklaring kan være at kvinner, fordi de har kortere arbeidsdag enn menn,<sup>11</sup> ringer oftere hjemmefra enn menn gjør. Det kan også være slik at slike samtaler om å forandre avtaler foregår mens mannen er på vei hjem og hun er hjemme.

#### 4.2.3 Sammenheng mellom kort planleggingstid for innkjøp og intensiv bilbruk

Den vanligste reisemåten til butikken er med bil, med seg selv som sjåfør, 83 prosent gjør det på denne måten. Bare 10 prosent går og to-tre prosent sykler. Menn kjører bil oftere enn kvinner, mens kvinner sitter på som passasjer mer enn menn. Bilbruken er lavest i de tre største byene med 69 prosent, der er det en firedel som går til butikken, mens den er høyest i omegnskommunene til Oslo, Bergen og Trondheim, med 90 prosent.

I den kvalitative delen av undersøkelsen kunne det se ut til at de som ikke planlegger, dvs har en mer ad hoc orientert levemåte, også bruker bilen mer spontant og dermed ofte hyppigere enn de som har et mer strukturert regime. Vi finner imidlertid ingen entydig sammenheng mellom planlegging og oppgitt bilbruk til dagligvareinnkjøp i dette materialet.

I de tre storbyene er tendensen at bilbruken er høyere blant de som planlegger flere dager i forveien enn de som avtaler i løpet av dagen. I omegnskommunene er det omvendt. Forklaringen kan knyttes til butikktilbudet og type innkjøp. De som bor innenfor bygrensene har et tettere butikktilbud enn de som bor i omegnskommunene. Det betyr at de oftere går til butikken enn i ytterområdene, og de handler oftere. Når denne gruppen planlegger sine innkjøpsreiser, kan det være snakk om de større innkjøpene der bilen blir mer aktuell. For de som bor i ytterområdene vil de ”spontane” innkjøpsreisene, som ikke er planlagt, som regel involvere bilen, og kanskje mer enn de som er planlagt. Disse forskjellene er imidlertid ikke signifikante.

Siden spørsmål om reisemåte til butikken er formulert som hvordan man vanligvis reiser til butikken, vil ikke svaret være knyttet til én enkeltreise, noe som spørsmålet om man vanligvis planlegger sine innkjøp heller ikke er. For å få

<sup>11</sup> I dette utvalget har 47 prosent av kvinnene en ukentlig arbeidstid under 37 timer, mens tilsvarende andel blant menn er 11 prosent. Se kapittel 2, tabell 2.10.

ytterligere et holdepunkt for å vurdere i hvilken grad planlegging påvirker reisemåten eller bilbruken, skal vi se nærmere på sammenhengen mellom generell daglig bilbruk, som kan betraktes som en ”bilbruksprofil”, og grad av planlegging av dagligvareinnkjøp. Resultatene er presentert i tabell 4.4.

Tabell 4.4 Grad av planlegging av dagligvareinnkjøp i forhold til omfang av bilbruk. Inntil to svar om planleggingsmåte kunne gis. Prosent.

Omfang av bilbruk	Planlegger aldri	Avtaler i løpet av dagen	Planlegger/avtaler dagen i forveien	Planlegger/avtaler flere dager i forveien
Flere ganger om dagen	62 <sup>1)</sup>	52 <sup>2)</sup>	43	43
Daglig	25	30	38	35
4-6 ganger i uka	5	11	12	11
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	8	7	7	11
Sum	100	100	100	100
Antall	138	962	500	114

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Signifikant for  $p < 0,05$ . Bruk av bil flere ganger om dagen er testet i forhold til grad av planlegging. De som aldri planlegger har signifikant høyere bilbruk enn alle andre grupper.

<sup>2)</sup> De som avtaler i løpet av dagen har en høyere andel som bruker bilen flere ganger om dagen enn de som avtaler dagen i forveien,  $p < 0,05$ .

Som tabell 4.4 viser, er det en klar sammenheng mellom det å planlegge, eller snarere mangel på planlegging, og daglig bilbruk. De som aldri planlegger eller gjør avtaler i løpet av dagen, har en signifikant høyere daglig bilbruk enn de som planlegger en eller flere dager i forveien.

De som avtaler dagligvareinnkjøp i løpet av dagen, bruker mye oftere mobiltelefon til dette (48 prosent) enn de som avtaler dagen før (35 prosent) eller flere dager i forveien (21 prosent) <sup>12</sup>. De som bruker bilen flere ganger om dagen bruker mobiltelefonen til å gjøre avtaler om dagligvarehandel oftere (48 prosent) enn de som bruker bilen en til tre ganger per uke (31 prosent).<sup>13</sup> Dette indikerer at mobiltelefoni og bilbruk forsterker hverandre.

Vi får det ytterligere bekreftet ved analyse av utsagnet – *Jeg er helt avhengig av mobiltelefonen*. De som bruker bilen flere ganger om dagen er også de som oftest sier at de er helt enige i dette utsagnet, 63 prosent. Til sammenlikning er det 48 prosent av de som bruker bilen inntil tre ganger per uke som sier at de er helt avhengige av mobiltelefonen.<sup>14</sup> Her er det et samspill mellom bilen og mobiltelefonen hvor det er vanskelig å si at bruken av den ene forårsaker bruken av den andre. Som vi sa i kapittel 3, er begge disse hverdagsredskapene inkorporert i familienes dagligliv. Men det er også klare indikasjoner på at dette samspillet har gjort noe med dagliglivets planleggingshorisont og behovet for å ha en fastlagt og tidsavklart agenda. Flexibiliteten knyttet til interaksjonen mellom bilen og mobiltelefonen har endret kravet til punktlighet og tidsplanlegging. Anthony Townsend sier det slik: *Once one becomes accustomed to the flexibility of scheduling, the freedom from punctuality permitted by the ability to constantly*

<sup>12</sup> Signifikant  $p < 0,05$ , kji-kvadrattest

<sup>13</sup> Signifikan  $p < 0,001$ , kji.kvadrattest

<sup>14</sup> Signifikant  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

*updating other parties as to one's status, it is nearly inconceivable to go back* (Townsend 2000: 94).

## 4.3 Følge barn til barnehage/dagmamma/skole

### 4.3.1 Følging og henting av barn deles med andre

Med førskolebarn i familien og høy yrkesaktivitet blant begge foreldrene, vil det være behov for barnehage eller dagmamma og dermed også transport til disse institusjonene. Det er imidlertid ikke bare førskolebarna som følges til og fra, men det har blitt mer vanlig at småskolebarn og større barn også følges. I perioden mellom 1991 og 2001 økte denne aktiviteten med 64 prosent (Hjorthol 2002 b). En undersøkelse fra 2001 om hvordan barn kommer seg til skolen, viste at 26 prosent av alle skolebarn blir kjørt (Fyhri 2002).

Godt og vel 60 prosent av respondentene i denne undersøkelsen følger eller henter barn i barnehage, hos dagmamma eller på skolen. Kvinner følger og henter oftere enn menn. Mens 40 prosent av kvinnene følger og henter barn fire eller flere ganger per uke, er tilsvarende andel for menn 30 prosent.<sup>15</sup> Dette foregår i all hovedsak med bil, ca 80 prosent. Det nest vanligste er å følge barnet til fots, ca 15 prosent. Bilbruken er signifikant lavere for kvinner enn for menn (78 vs 84 prosent)<sup>16</sup>. Den laveste bilbruken finner vi i storbyområdene med 64 prosent, den høyeste på de små tettstedene og i spredtbygde strøk, 89 prosent.<sup>17</sup>

De aller fleste deler denne aktiviteten med andre, 77 prosent. Det vanligste er at ektefellene eller samboerne deler på denne oppgaven, men også andre er involvert i å følge og hente barna. De viktigste er besteforeldre, 19 prosent, og eldre søsken, 12 prosent. Tidligere ektefelle eller samboer, 7 prosent, og foreldre til barns venner eller naboer, 7 prosent, bidrar også til å følge og hente barn. Besteforeldrenes betydning i denne sammenhengen er like viktig i alle deler av landet, enten det er by eller bygd, og varierer lite mellom utdannings- og inntektsgrupper. Det er imidlertid slik at besteforeldrenes innsats er størst for de yngre foreldrene, noe som har sammenheng med både barns og besteforeldres alder.

Fordi dette er en oppgave som de aller fleste foreldrene deler med hverandre eller andre, betyr det at en eller annen avtale må gjøres på forhånd. De fleste har faste avtaler om å følge og hente barna, 44 prosent. 14 prosent har avtalt flere dager i forveien, mens ca 40 prosent avtaler dagen i forveien. Ca en tredel gjør også avtaler i løpet av dagen (summen blir større enn hundre fordi respondenten kunne oppgi inntil to svaralternativer for hvordan man vanligvis gjør avtaler).

Om man har faste avtaler eller ordningene gjøres mer spontant, varierer etter hvem foreldrene har avtaler med, tabell 4.5.

---

<sup>15</sup> Signifikant  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest

<sup>16</sup> Signifikant  $p < 0,05$ , kji-kvadrattest

<sup>17</sup> Signifikant  $p < 0,001$ , kji-kvadrattest



Tabell 4.5 Planlegging av avtaler om å følge eller hente barn i barnehage eller skole etter hvem som følger og henter. Inntil to svar kunne gis. Prosent

Hvem som følger og henter barn barnehage/skole	Har faste avtaler	Planlegger/avtaler dagen i forveien	Avtaler i løpet av dagen
Ektefelle, samboer, partner	42	41	35
Tidligere ektefelle, samboer, partner	72 <sup>1)</sup>	22	19 <sup>3)</sup>
Besteforeldre	40	53 <sup>2)</sup>	35
Større søsken	36	42	46
Naboer/andre foreldre	37	51	41
Alle	44	40	34

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Forskjellig fra alle, signifikant  $p < 0,01$

<sup>2)</sup> Forskjellig fra ektefelle/samboer/partner, signifikant  $p < 0,05$

<sup>3)</sup> Forskjellig fra ektefelle/samboer/partner, signifikant  $p < 0,01$

Å ha en fast avtale er mest vanlig i forhold til tidligere ektefelle/samboer, men også svært mange har fast avtale med nåværende partner og andre som er med og deler på ansvaret for å følge og hente barna i barnehagen eller på skolen. Besteforeldre avtaler man ofte med dagen i forveien. Det samme gjelder naboer eller foreldre til barnas venner. Vi ser også at det for de fleste av de andre personene som er involvert, er det ganske stor fleksibilitet når det gjelder å gjøre avtaler, 35-46 prosent kan avtale i løpet av dagen, bortsett fra tidligere ektefelle eller samboer. I forhold til ham eller henne er fleksibiliteten mye mindre. Det betyr at de som involveres i henting og bringing til skole og barnehage må både være tilgjengelige og ha mulighet til å reise. Dette blir enda viktigere når avtalene må endres.

#### 4.3.2 Hvordan avtalene gjøres avhenger av hvem avtalepartneren er og planleggingstiden

Avtalene gjøres først og fremst ansikt til ansikt, 83 prosent, tabell 4.6. Den nest viktigste måten å gjøre avtaler på er via mobiltelefonen, 33 prosent, mens samtale på fasttelefon, 17 prosent og SMS, 15 prosent er mindre viktig.

Tabell 4.6 Medie for planlegging av avtaler om å følge eller hente barn i barnehage eller skole etter hvem som følger og henter. Inntil to svar kunne gis. Prosent

Hvem som følger og henter barn barnehage/skole	Avtaler ansikt til ansikt	Avtaler i samtale på fasttelefon	Samtale på mobiltelefon	Tekstmelding, SMS, på mobiltelefon
Ektefelle, samboer, partner	85 <sup>1)</sup>	16 <sup>3)</sup>	32 <sup>4)</sup>	14
Tidligere ektefelle, samboer, partner	52 <sup>2)</sup>	25	45	42 <sup>5)</sup>
Besteforeldre	79	34	42	15
Større søsken	75	22	38	28
Naboer/andre foreldre	64	31	38	32
Alle	83	17	33	15

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Forskjellig fra andre kategorier på minst  $p < 0,05$

<sup>2)</sup> Forskjellig fra større søsken,  $p < 0,05$ , fra besteforeldre,  $p < 0,01$

<sup>3)</sup> Forskjellig fra besteforeldre,  $p < 0,01$ , naboer,  $p < 0,05$

<sup>4)</sup> Forskjellig fra besteforeldre,  $p < 0,05$

<sup>5)</sup> Forskjellig fra besteforeldre,  $p < 0,05$ , ektefelle,  $p < 0,01$

Som tabell 4.6 viser, er mediebruken for å gjøre avtaler forskjellig etter hvem den gjøres med. Direkte avtaler ansikt til ansikt er vanligere i forhold til den nærmeste familie enn til andre, samtidig som SMS brukes i større grad i forhold til de som står foreldrene fjernere, som tidligere partner og naboer. I den kvalitative delen av prosjektet sa en del av de fraskilte at de brukte SMS for å slippe å snakke med sin tidligere partner, dette bekreftes i denne delen av prosjektet. Se også kapittel 6, avsnitt 6.

Tabell 4.7 Medie for planlegging av avtaler om å følge eller hente barn i barnehage eller skole etter hvordan man planlegger/gjør avtaler. Inntil to svar kunne gis. Prosent

Hvordan man planlegger	Avtaler ansikt til ansikt	Avtaler i samtale på fasttelefon	Samtale på mobiltelefon	Tekstmelding, SMS, på mobiltelefon
Har faste avtaler	86	18	26	13
Avtaler dagen i forveien	88	10	37	16
Avtaler i løpet av dagen	73 <sup>1)</sup>	19	49 <sup>2)</sup>	27 <sup>3)</sup>
Alle	83	17	33	15

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Forskjellig fra andre kategorier,  $p < 0,01$

<sup>2)</sup> Forskjellig fra andre kategorier, minst  $p < 0,05$

<sup>3)</sup> Forskjellig fra de som har faste avtaler,  $p < 0,05$

Tabell 4.7 viser at mobiltelefonens rolle blir viktigere dess kortere planleggingstiden er. Dette gjelder både for samtaler og tekstmeldinger. Fasttelefonen spiller en mye mindre rolle enn mobiltelefonen, uansett hvor lang planleggingstiden er.

Mobiltelefonens rolle blir enda viktigere når avtalene skal forandres, noe som for mer enn halvparten skjer inntil to-tre ganger i måneden. Omorganisering av avtalene foregår i første rekke over mobiltelefonen, 70 prosent. 29 prosent sender SMS, mens ikke mer enn 27 prosent bruker fasttelefonen. Det er de som bor i omegnskommunene til Oslo, Bergen og Trondheim som bruker mobiltelefonen mest når de skal forandre på avtalene. Nesten 80 prosent i disse områdene bruker mobiltelefonen til dette formålet. Til sammenlikning benytter omtrent 60 prosent av beboerne i små byer mobiltelefonen til å forandre slike avtaler.<sup>18</sup> Vi ser her den samme tendensen som for avtaler og endring i avtaler om dagligvarehandel. Fasttelefonen mister sin betydning som kommunikasjonsmedium for å gjøre avtaler. Det er mobiltelefonen som tar over.

### 4.3.3 Høy bilbruk og avtaler på mobiltelefonen henger sammen

Kort planleggingshorisont når det gjelder avtaler om følging og henting av barn henger sammen med intensiv bruk av mobiltelefonen. Hvilken sammenheng er det så mellom planleggingshorisonten og den generelle bilbruken, eller bilbruksprofilen?

<sup>18</sup> Signifikant  $p < 0,01$ , kji-kvadrattest

Tabell 4.8 Grad av planlegging av følging og henting av barn i barnehage/dagmamma/skole i forhold til generelt omfang av bilbruk. Inntil to svar om avtaler kunne gis. Prosent

Omfang av bilbruk	Har faste avtaler	Planlegger/avtaler		
		flere dager i forveien	Planlegger/avtaler dagen i forveien	Avtaler i løpet av dagen
Flere ganger om dagen	52	43 <sup>1)</sup>	53	57
Daglig	33	39	32	28
4-6 ganger i uka	22	14	10	10
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	3	4	5	5
Sum	100	100	100	100
Antall	416	129	373	322

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Signifikant lavere fra de som avtaler i løpet av dagen,  $p < 0,05$

Tabell 4.8 viser at det er en forskjell i daglig bilbruk mellom de som planlegger flere dager i forveien og de som gjør avtaler i løpet av dagen, men ellers det ingen signifikante forskjeller. Det kan ha sammenheng med at dette er en type reiser som i alt overveiende grad foregår med bil. De nasjonale reisevaneundersøkelsene viser at bilbruken er høyest på nettopp slike reiser som har med følging av barn til barnehage og skole å gjøre (Denstadli og Hjorthol 2002).

Hvilken sammenheng er det mellom mediet som brukes for å gjøre avtale og det generelle omfanget av bilbruk? Tabell 4.9 viser at bilbruken er mer omfattende blant dem som gjør sine avtaler på mobiltelefon, både ved samtale og SMS i forhold til dem som avtaler på fasttelefon eller ansikt til ansikt.

Tabell 4.9 Hvordan avtales følging og henting av barn i barnehage/dagmamma/skole i forhold til omfang av bilbruk. Inntil to svar om avtaler kunne gis. Prosent

Omfang av bilbruk	Avtaler ansikt til ansikt	Avtaler på fasttelefon	Avtaler i samtale	
			på mobiltelefon	Avtaler vha SMS
Flere ganger om dagen	50 <sup>1)</sup>	48 <sup>2)</sup>	63	58
Daglig	34	38	27	25
4-6 ganger i uka	11	10	7	11
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	5	4	3	6
Sum	100	100	100	100
Antall	792	165	310	142

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Bilbruken er signifikant lavere for dem som gjør avtaler ansikt til ansikt i forhold til dem som avtaler i samtale på mobiltelefon ( $p < 0,01$ ) og i forhold til de som avtaler vha SMS ( $p < 0,05$ ).

<sup>2)</sup> Bilbruken er signifikant lavere for dem som gjør avtaler på fasttelefon i forhold til dem som avtaler på mobiltelefon, både samtale og SMS ( $p < 0,05$ ).

Det samme finner vi når det gjelder endringer av avtaler, tabell 4.10. Den daglige bilbruken er høyere blant dem som endrer sine avtaler på mobiltelefonen enn dem som gjør det ansikt til ansikt eller avtaler på fasttelefonen.

Tabell 4.10 Hvordan endres avtaler om følgende og henting av barn i barnehage/dagmamma/skole i forhold til omfang av bilbruk. Inntil to svar på avtaleform kunne gis. Prosent

Omfang av bilbruk	Avtaler ansikt til ansikt	Avtaler på fasttelefon	Avtaler i samtale på mobiltelefon	Avtaler vha SMS
Flere ganger om dagen	49 <sup>1)</sup>	44 <sup>2)</sup>	58	56
Daglig	35	38	30	28
4-6 ganger i uka	10	13	9	10
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	6	5	3	6
Sum	100	100	100	100
Antall	260	261	663	274

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Bilbruken er signifikant lavere for dem som gjør avtaler ansikt til ansikt i forhold til dem som avtaler i samtale på mobiltelefon ( $p < 0,05$ )

<sup>2)</sup> Bilbruken er signifikant lavere for dem som gjør avtaler på fasttelefon i forhold til dem som avtaler på mobiltelefon, både samtale (0,01) og SMS ( $p < 0,05$ ).

Disse analysene viser, på samme måte som for dagligvareinnkjøp med kort planleggingshorisont, at utstrakt bruk av mobiltelefon for å avtale henting og bringing av barn til skole og barnehage henger sammen med mye bruk av bil.

## 4.4 Følge og hente barn i tilknytning til fritidsaktiviteter

### 4.4.1 Barn kjøres til sine fritidsaktiviteter

I likhet med å følge og hente barn i skole, har følgende og henting av barn til ulike aktiviteter økt generelt (jfr Hjorthol 2002b).

En svært stor andel av barna i disse familiene har én eller flere faste fritidsaktiviteter som de deltar i, 75 prosent. Dette varierer etter foreldrenes utdanning og inntekt. Mens barn til de med lavest inntekt har en deltakelse på 62 prosent, er deltakelse i den høyeste inntektsgruppa 84 prosent. Har foreldrene utdanning på laveste nivå, er det 66 prosent av barna som deltar i fritidsaktiviteter, mens nesten 80 prosent av barn med foreldre med høyskole eller universitetsutdanning deltar i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter.<sup>19</sup> Deltakelsen er høyest rundt 10 års alderen, da bortimot 95 prosent av barna har en eller annen form for fast fritidsaktivitet. Det betyr at det i mange tilfeller er behov for å bli fulgt av noen voksne eller kjørt til de ulike gjøremålene.

Nesten tre av fire sier at de følger barna til disse aktivitetene. Det vanligste er at barna følges én til to ganger per uke, men det er også mer enn hver femte mor eller far som følger barn tre eller flere ganger i løpet av en uke. I familier med flere barn kan transportomfanget derfor bli stort. Halvparten av respondentene sier at barna klarer å komme seg til aktiviteten selv. Dette varierer med barns alder, men også mellom 20 og 30 prosent av tenåringer over 15 år blir kjørt til fritidsaktivitetene av foreldrene.

<sup>19</sup> Signifikant  $p < 0,01$ , kji-kvadrattest

For det er kjørt barn og ungdom blir. Ca 90 prosent av foreldrene sier at vanligste måte er at de selv kjører barna. Bortsett fra i de tre største byene, der andelen som bruker bil er 82 prosent, altså noe lavere enn landet ellers, varierer dette lite. Det er heller ingen signifikante forskjeller på kvinner og menn eller etter utdanning og inntekt når det gjelder bruk av bil til dette formålet. Som vi ser, generer barns fritidsaktiviteter en god del biltransport. Fra den kvalitative delen av dette prosjektet vet vi at en svært vanlig SMS fra barn til foreldre er – ”Kom og hent meg”. Og foreldrene henter altså sine barn.

Nesten alle deler følging og henting av barna til og fra deres fritidsaktiviteter med andre. Den viktigste er ektefellen/samboeren, men også naboer eller foreldre til barnas venner deltar. Nesten 40 prosent har slike avtaler med denne gruppen. Foreldre i samme nabolag deler åpenbart på å kjøre barna til de forskjellige aktivitetene. Det er også interessant at dette ser ut til å være mer vanlig i storbyene enn andre steder i landet. Oppfatningen om det anonyme bysamfunnet stemmer ikke med denne praksisen. Forklaringen kan være at i de store byene bor folk tett, og det er ikke lange omveien å plukke opp noen flere barn i tillegg til sine egne, når de skal på trening eller spilling. Besteforeldre er derimot ikke så viktige i denne sammenhengen i forhold til den rollen de har når det gjelder å følge og hente barn på skolen eller i barnehagen. Heller ikke større søsken bidrar noe særlig.

#### 4.4.2 Planlegging av avtaler og bruk av medier avhenger av barns alder og hvem man avtaler med

Hvordan planlegges og avtales følging av barn mellom de forskjellige partene? Halvparten avtaler hvem som skal følge eller hente i løpet av dagen, en tredel sier at de avtaler dagen i forveien, mens nesten førti prosent har faste avtaler (summen blir ikke 100 prosent fordi man kunne oppgi inntil to svar). Det er i første rekke de med små barn som har faste avtaler, 50 prosent, mens dette avtar med barnas alder.

Tabell 4.11 Planlegging av avtaler om å følge eller hente barn i forbindelse med fritidsaktiviteter etter hvem som følger og henter. (Inntil to svar kunne gis) Prosent

Hvem som følger og henter barn i forbindelse med fritidsaktiviteter	Har faste avtaler	Planlegger/avtaler dagen i forveien	Avtaler i løpet av dagen
Ektefelle, samboer, partner	34	33	38
Tidligere ektefelle, samboer, partner	57 <sup>1)</sup>	21	38 <sup>3)</sup>
Naboer/andre foreldre	44	31	54
Besteforeldre	35	47 <sup>2)</sup>	54
Større søsken	26	40	58

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Forskjellig fra alle andre, minst  $p < 0,05$

<sup>2)</sup> Forskjellige fra andre, bortsett fra større søsken, minst  $p < 0,05$

<sup>3)</sup> Forskjellig fra større søsken og naboer/andre foreldre,  $p < 0,05$

Tabell 4.11 viser at faste avtaler er mest vanlig med tidligere ektefelle eller partner, men også med foreldre til barnas venner eller naboer. Vi ser også at det som regel er gjort avtale på forhånd mellom foreldrene. Større søsken, besteforeldre og naboer er de som trår til i situasjoner der foreldrene ikke kan

følge eller hente. Mer enn halvparten sier at avtaler med disse gruppene gjøres i løpet av dagen. De kan nærmest betraktes som en beredskapsgruppe, som stiller opp når det er nødvendig. Det er små forskjeller i måten man gjør avtaler på etter i hvilken grad det er planlagt eller ikke. Mobiltelefonen er noe mer i bruk for avtaler som gjøres i løpet av dagen eller dagen i forveien enn for de som har faste avtaler, men forskjellene er små.

Tabell 4.12 Medier for avtale om å følge eller hente barn i forbindelse med fritidsaktiviteter etter hvem som følger og henter. (Inntil to svar kunne gis). Prosent

Hvem som følger og henter barn i forbindelse med fritidsaktiviteter	Avtaler ansikt til ansikt	Samtale fasttelefon	Samtale mobiltelefon	SMS på mobiltelefon
Ektefelle, samboer, partner	85	16 <sup>3)</sup>	32	14
Tidligere ektefelle, samboer, partner	52 <sup>1)</sup>	25	45 <sup>4)</sup>	42 <sup>5)</sup>
Naboer/andre foreldre	64 <sup>2)</sup>	31	39	31 <sup>6)</sup>
Besteforeldre	79	34	42	15
Større søsken	76	22	38	28 <sup>7)</sup>

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Forskjellig fra alle andre bortsett fra naboer, minst  $p < 0,05$

<sup>2)</sup> Forskjellige fra ektefelle og besteforeldre, minst  $p < 0,05$

<sup>3)</sup> Forskjellig fra besteforeldre,  $p < 0,05$

<sup>4)</sup> Forskjellig fra ektefelle,  $p < 0,05$

<sup>5)</sup> Forskjellig fra ektefelle og besteforeldre,  $p < 0,05$

<sup>6)</sup> Forskjellig fra ektefelle,  $p < 0,05$

<sup>7)</sup> Forskjellig fra ektefelle,  $p < 0,05$

Hvordan avtalene blir gjort varierer med avtalepartner, tabell 4.12. De nærmeste, slik som ektefelle, besteforeldre og større søsken gjør man avtaler med ansikt til ansikt. Fasttelefonen brukes i liten grad ektefeller imellom. Mobiltelefonen, både samtale og tekstmeldinger, brukes oftere for å gjøre avtale med tidligere ektefelle enn med andre. Samtale på mobiltelefonen brukes mer enn fasttelefon i forhold til de fleste avtalepartnerne. I likhet med å gjøre avtaler om følging og henting av barn i barnehage eller skole, har fasttelefonen mindre betydning enn mobiltelefonen.

#### 4.4.3 Bilbruk varierer med måten avtaler inngås og endres

Hvordan er det ellers med forholdet mellom bilbruk, planlegging av disse aktivitetene, måten man gjør avtaler på og måten de endres? Ser vi først på grad av planlegging av å følge eller hente barn i forbindelse med fritidsaktiviteter og omfanget av bilbruk, finner vi ingen signifikant sammenheng. Bilbruken er den samme uansett om de planlegges på forhånd eller de tas på sparket.

Tabell 4.13 Hvordan følging og henting av barn til fritidsaktiviteter avtales i forhold til omfang av bilbruk. Inntil to svar kunne gis. Prosent

Omfang av bilbruk	Avtaler ansikt til ansikt	Avtaler på fasttelefon	Avtaler i samtale på mobiltelefon	Avtaler vha SMS
Flere ganger om dagen	51 <sup>1)</sup>	53	61	64
Daglig	32	33	27	26
4-6 ganger i uka	12	9	8	8
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	5	5	4	2
Sum	100	100	100	100
Antall	551	183	248	124

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Bilbruken er signifikant lavere for de som gjør avtaler ansikt til ansikt i forhold til de som avtaler i samtale på mobiltelefon, både samtale og SMS ( $p < 0,05$ )

Om avtalene gjøres ansikt til ansikt eller via mobiltelefonen har derimot signifikant betydning for omfanget av bilbruk, tabell 4.13. De som avtaler henting og bringing av barn til fritidsaktiviteter over mobiltelefonen, har en mer omfattende bilbruk enn de som gjør avtaler ansikt til ansikt.

Dette gjelder også når vi ser på mediet for endring av avtaler, tabell 4.14.

Tabell 4.14 Hvordan avtales endring av følging og henting av barn til fritidsaktiviteter forhold til omfang av bilbruk. Inntil to svar kunne gis. Prosent.

Omfang av bilbruk	Avtaler ansikt til ansikt	Avtaler på fasttelefon	Avtaler i samtale på mobiltelefon	Avtaler vha SMS
Flere ganger om dagen	46 <sup>1)</sup>	53	59	61
Daglig	36	30	29	28
4-6 ganger i uka	12	11	10	7
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	6	6	2	4
Sum	100	100	100	100
Antall	321	235	437	178

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Bilbruken er signifikant lavere for de som gjør avtaler ansikt til ansikt i forhold til de som avtaler i samtale på mobiltelefon, både samtale og SMS ( $p < 0,05$ )

Når det gjelder følging og henting av barn i forbindelse med deres fritidsaktiviteter, foregår dette i alt overveiende grad med bil, bare i liten utstrekning er det andre reisemåter som gjelder. Den generelle bilbruken henger klart sammen med det mediet som blir brukt for å gjøre avtaler og for å endre dem, også når det gjelder avtaler i forbindelse med barns fritidsaktiviteter. De som gjør sine avtaler ansikt til ansikt, og endrer dem på samme måte, har en lavere daglig bilbruk enn de som bruker mobiltelefonen til å gjøre sine avtaler.

## 4.5 Følge og hente barn hos venner og andre steder

I tillegg til de organiserte fritidsaktivitetene forteller omtrent halvparten av foreldrene at de følger og/eller henter barn hos venner eller på andre steder én eller flere ganger i uka. Ca 40 prosent av dem følger barna en til tre ganger per uke. Det foregår noe hyppigere blant de yngste aldersgruppene 7-12 år, men også de eldre barna blir fulgt. Men det er forskjell på hvordan de unge og de eldre barna blir fulgt. Mens de unge fra 15 år og oppover nesten utelukkende blir transportert med bil (ca 90 prosent), blir rundt en firedel av de yngre barna fulgt til fots av sine foreldre. Dette tyder på at for de yngste foregår mange av aktivitetene i nabolaget. De har venner og møteplasser innenfor en rekkevidde som kan nås til fots, mens aksjonsradiusen til tenåringsene er atskillig større. Dermed blir også bilen den enkleste måten å transportere disse ungdommene på.

Hvordan avtales følging og henting av barna til venner og til ulike steder? Den vanligste måten å gjøre avtaler med sine barn om henting og følging til venner eller andre ikke organiserte aktiviteter på, er ansikt til ansikt samme dag. Mer enn halvparten av foreldrene sier at dette er måten de gjør det på. En firedel gjør slike avtaler én eller flere dager i forveien. Nærmere 30 prosent avtaler via samtale på mobiltelefon og 16 prosent mottar SMS fra sine barn. Analysen viser at bruk av

fasttelefon også til dette formålet er sjelden. Vi ser at kontakt ansikt til ansikt er mest vanlig på de mindre stedene og minst i storbyområdene, tabell 4.15.

Tabell 4.15 Måter å avtale følgende og henting av barn hos venner eller andre steder på etter bosted. Prosent

Bosted	Måter å avtale med barn om følgende og henting hos venner eller andre steder på				
	Avtaler en eller flere dager i forveien	Avtaler ansikt til ansikt samme dag***	Samtale på fasttelefon samme dag	Samtale på mobiltelefon samme dag **	Barnet sender SMS samme dag
Oslo, Bergen, Trondheim	24	40	10	28	14
Omegnskommuner til Oslo/Bergen/Trondheim	29	48	10	32	17
Mellomstore byer	19	53	8	34	16
Små byer	25	53	11	24	16
Resten av landet	24	64	7	22	17
Andel omfang totalt	24	53	9	27	16
Antall	397	885	148	452	265

TØI rapport 820/2005

\*\* p< 0,01

\*\*\*p<0,001

Dette kan være en indikasjon på at familiemedlemmene ser hverandre mer på mindre steder enn det som er tilfelle i storbyene, hvor variasjoner i aktivitetsmulighetene er større og avstandene mellom aktivitetene kan være lengre. Dette finner vi igjen også i bruken av mobiltelefonen til samtaler for å gjøre avtaler. Den er minst i bruk på de mindre stedene. Bruk av SMS derimot varierer ikke mellom de ulike bostedstypene. Om det er mor eller far som gjør avtaler spiller liten rolle for hvilken kommunikasjonsmåte som brukes. Det er imidlertid en tendens til at fedre sier de samtaler på mobiltelefonen mer enn hva mødrene sier de gjør.

Tabell 4.16 Måter å avtale følgende og henting av barn hos venner eller andre steder på etter omfang av bilbruk. Prosent

Omfang av bilbruk	Måter å avtale med barn om følgende og henting hos venner eller andre steder på				
	Avtaler en eller flere dager i forveien	Avtaler ansikt til ansikt samme dag	Samtale på fasttelefon samme dag	Samtale på mobiltelefon samme dag	Barnet sender SMS samme dag
Flere ganger om dagen	52	51	52	59 <sup>1)</sup>	69 <sup>2)</sup>
Daglig	33	32	34	29	22
4-6 ganger i uka	10	11	8	8	6
1-3 ganger i uka eller sjeldnere	5	5	6	4	3
Sum	100	100	100	100	100
Antall	380	868	146	443	257

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> Bilbruken er signifikant høyere for de som gjør avtaler om henting med barnet i samtale på mobiltelefon i forhold til de som gjør avtaler ansikt til ansikt samme dag (p< 0,05)

<sup>2)</sup> Bilbruken er signifikant høyere for de som gjør avtaler om henting med barnet vha SMS på mobiltelefon i forhold til de som gjør avtaler flere dager i forveien, ansikt til ansikt eller på fasttelefon samme dag (p< 0,01).

Tabell 4.16 viser vi sammenhengen mellom hvilket medium som brukes for å gjøre avtaler mellom barn og foreldre når det gjelder å følge eller hente hos venner eller andre steder og omfanget av bilbruk mor eller far har. Resultatet er at



de som bruker mobiltelefonen mest, både til samtale og til å motta SMS fra sine barn, bruker generelt bilen signifikant oftere enn de som gjør avtaler på andre måter. Når kontaktmuligheten mellom foreldre og barn er stor hele tiden, vil de uplanlagte og mer impulsive aktivitetene lett kunne avtales. Det blir enkelt for barn å ”kalle opp” mor eller far, selv om ikke dette verken var avtalt eller tenkt på forhånd. I stedet for at barna kan gå/sykle hjem eller ta bussen, er det fristende å sende en SMS til foreldrene og be om skyss, særlig hvis de har erfaring for at det nytter. Resultatene fra den kvalitative delen av prosjektet tyder på at foreldrene er svært velvillige til transport av barna. Analysene i dette kapitlet bekrefter disse funnene.

## 4.6 En kort oppsummering

Denne gjennomgangen av en del av barnefamiliers aktiviteter viser at omfanget av gjøremål er ganske stort og at grad av planlegging varierer svært mye. De aller fleste barna deltar både i organiserte og uorganiserte aktiviteter, som krever planlegging og transport. Familiene gir uttrykk for å ha mange jern i ilden, særlig gjelder dette der foreldrene har høy utdanning. De ”oppfyller” tidsnormen om å ikke sløse bort tiden, men å fylle den med meningsfulle aktiviteter.

På bakgrunn av spørsmålene om planlegging i tilknytning til de aktivitetene vi har analysert i dette kapitlet, har vi laget en indeks, der høy skåre indikerer høy grad av planlegging på forhånd. Tabell 4.17 viser hvordan grad av planlegging henger sammen med ulike tidsnormer. De som synes det er viktig ikke å sløse bort tiden planlegger mer enn de som ikke synes det er så viktig. Det samme gjør de som liker å ha mange jern i ilden. Liker man derimot å ta ting på sparket, planlegger man i mye mindre utstrekning.

Tabell 4.17 Omfang av planlegging etter tre ulike tidsnormer. Gjennomsnitt

Grad av enighet	Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden <sup>1)</sup>		Jeg liker å ha mange jern i ilden <sup>2)</sup>		Jeg liker å ta ting på sparket <sup>3)</sup>	
		Antall		Antall		Antall
Helt enig	23,2	390	22,9	350	20,1	294
Delvis enig	23,0	724	22,8	843	22,4	851
Verken/eller	22,3	593	22,7	473	22,8	499
Delvis uenig	22,5	229	22,8	253	25,2	305
Helt uenig	22,3	85	22,1	96	27,1	73

TØI rapport 820/2005

<sup>1)</sup> p=0,004, F-test <sup>2)</sup> p=0,033, F-test, <sup>3)</sup> p=0,026, F-test

Analysene ovenfor viser også at måten man gjør avtaler på, hvilket medium som brukes, avhenger av hvilken avtalepartner man har. Avtaler ansikt til ansikt foregår oftere med den nærmeste familie, mens mobiltelefonen har overtatt for fasttelefonen i de fleste tilfeller, også i den nærmeste familie. Dette indikerer at mobiliteten er høy i familiene og kravet om tilgjengeligheten er stor. Mobiltelefonen har overtatt for fasttelefonen som hjelpemiddel til å gjøre avtaler knyttet til følging og henting av barn. Dette gjelder avtaler med besteforeldre, eldre søsken, naboer/venner og tidligere partnere. Både samtale og tekstmelding brukes. Tekstmelding brukes mye for å gjøre avtaler om barna med ekspartner. Dette er en bekreftelse på resultatene fra den kvalitative delen av prosjektet.

Enkelte av de skilte intervjupersonene brukte SMS som en kommunikasjonsmetode for å slippe å snakke med den tidligere partneren.

Det viser seg også at måten man gjør avtaler på, varierer med planleggingshorisonten hos foreldrene. Avtaler som gjøres i løpet av dagen foregår oftere med mobiltelefon, både samtale og SMS, enn avtaler som inngås tidligere. Generelt nivå på bilbruk varierer både med planleggingshorisont og hvilket medium eller måte avtaler gjøres og endre på. Det er sammenheng mellom høyt nivå på generell bilbruk, kort planleggingshorisont (avtaler i løpet av dagen) og bruk av mobiltelefon, både tale og tekstmelding. Dagligvareinnkjøp og henting og bringing av barn til eller fra venner eller andre møteplasser er det som er minst planlagt, mens transport i forbindelse med skole og barnehage er det som i størst utstrekning avtales på forhånd. Dette er i tråd med tidligere forskning (Jacobsson 2004).

Generelt sett kan vi si at for de fleste av disse aktivitetene er det en signifikant sammenheng mellom hvor lang tid i forveien man planlegger aktiviteten og omfanget av bilbruk som vedkommende har. De som planlegger på forhånd har jevnt over en lavere bilbruk enn de som har kort planleggingstid eller avtaler i løpet av dagen.

Hvordan avtalen gjøres eller hvordan den endres har også sammenheng med transportomfanget. De som bruker mobiltelefonen til å gjøre avtaler og til å endre dem, har en høyere bilbruk enn de som avtaler ansikt til ansikt eller på fasttelefon.

Samspillet mellom mobiltelefonen og bilen forteller oss at dette er to ”hverdagsteknologier” som påvirker hvordan barnefamilier organiserer sitt dagligliv. Analysene i dette kapitlet tyder på at en hyppig bruk av mobiltelefonen i organisering av de daglige aktivitetene i barnefamilier har sammenheng med kort planleggingshorisont og høy bilbruk.

Tabell 4.18 Antall private samtaler med mobiltelefon og antall private SMS per dag etter omfang av bilbruk. Gjennomsnitt

Omfang av bilbruk		Antall private samtaler med mobiltelefon per dag ***	Antall private SMS per dag***
Flere ganger om dagen	Gjennomsnitt	3,39	4,81
	N	975	976
Daglig	Gjennomsnitt	2,22	3,70
	N	602	606
4-6 ganger i uka	Gjennomsnitt	1,77	3,80
	N	198	200
1-3 ganger i uka	Gjennomsnitt	1,94	3,01
	N	99	102
Sjeldnere	Gjennomsnitt	1,50	2,85
	N	12	13
Alle	Gjennomsnitt	2,76	4,24
	N	1886	1897

TØI rapport 820/2005  
\*\*\*  $p=0.000$ , F-test

Tabell 4.18 viser at de som bruker bilen mye også har en høy bruk av mobiltelefonen, både i form av samtaler og SMS. Både bilen og mobiltelefonen er

hverdagsteknologier som ”spiller på samme lag” i organisering av barnefamiliers dagligliv. Som vi sa i innledningskapitlet, er dette hjelpemidler som utfyller hverandre mer enn at de erstatter hverandre. Tilgjengeligheten gjennom mobiltelefonen og tilgangen til bil er mer med på å modifisere eller generere reiseaktivitet. Mobiltelefonen er med på å begrense behovet for å planlegge de daglige aktivitetene, noe som kan være med på å generere flere reiser. Samtidig kan mobiltelefonen modifisere reiseaktiviteten, dvs endre reisemål eller reiserute underveis. En slik modifisering kan være med på å effektivisere bilbruken, og redusere reiselengdene. Vi har ikke nok detaljer om reisene i denne undersøkelsen til å kunne si noe om dette. Det vi imidlertid kan si, er at mange av gjøremålene i hverdagen foregår spontant, og hverdagslivet blir mer ad hoc betont enn når bilen og mobiltelefonen ikke finnes.

# 5 Opplevelse av tidspress og stress – hva henger det sammen med?

## 5.1 Innledning

Det finnes en omfattende litteratur rundt komplekset stress, tidspress, bilkjøring, arbeidsliv, kjønn og sivilstand. Disse temaene har vært behandlet av forskjellige faggrupper med sofistikerte analyseteknikker. Bare feltet arbeidsliv og stress har sitt eget tidsskrift og er tema for konferanser og profesjoner. Det samme gjelder kjønn og tidspress og mange andre kombinasjoner. Vårt mål er ikke å forbedre disse studiene, men å bringe inn et nytt element – og kanskje derved gjøre studiene mer sammensatt. Elementet vi bringer inn er mobiltelefonen.

Vår studie tar for seg det som gjør at barnefamilier opplever stress og tidspress, samtidig som vi ser på hva som hjelper dem å takle stress i hverdagen. Som nevnt er mye av dette velkjent, men vi ønsker å vise hvor typiske disse elementene er for en hverdag med bilkjøring som en viktig del. Barnefamilier – både med én og to foreldre – må ofte legge komplekse puslespill for å rekke kjøring av barn til diverse aktiviteter, nødvendige innkjøp, reising til og fra arbeid, samtidig som de skal få utført andre daglige gjøremål. Struktureringen i det moderne samfunn har ført til at våre daglige reisemål er spredt over større avstander enn før (Townsend 2000) med økt bilbruk som resultat. I tiden etter annen verdenskrig har vi sett en stadig økt bruk av bil og en radikal utvidelse av avstander, særlig i bystrøk (Bose, et al 2001; Crawford 1994; Dyckman 1973; Flink 2001; Hall 1996; Hjorthol 2000; O'Connor 1982; Thorns 1972). Selv om avstandene har blitt større, har det ikke vært noen tilsvarende utvikling i evnen til å koordinere transport. Inntil nylig var telefonsystemet stedsbasert, det vil si at man kunne ringe til et bestemt sted – kontoret, hjemmet, skolen – i håp om at den personen man ønsket å snakke med befant seg der. Mobiltelefonen har forandret dette. I stedet for å ringe til et *sted*, uavhengig av hvem som befinner seg på det stedet, ringer man nå til en *person*, uavhengig av hvor denne personen befinner seg. Dette kalles ofte fullbyrdelsen av bilrevolusjonen (Ling 2004b, 69), ettersom sanntidskoordinering er innført i tillegg til et allerede eksisterende transportsystem.

## 5.2 Kompleksitet, stress og tidspress

Temaet vi vil belyse i dette kapitlet er forholdet mellom et komplekst livsmønster, forskjellige hjelpemidler og strategier for å takle denne kompleksiteten, og hvilken virkning de har på opplevelsen av tidspress og stress. Mye av forklaringen på stress og tidspress er at vi har for mange oppgaver som alle konkurrerer om vår tid, og at vi har uklare og overlappende roller. Stress og tidspress blir ofte sett på som en følge av modernisering (Garhammer 2002; Rosa 2003). I dette kapitlet

benytter vi ikke en klinisk definisjon av stress, men baserer oss på hvordan informantene *selv* oppfatter sin situasjon.

Innen psykologien, og selvsagt også innen medisinen, har man utviklet en nyansert forståelse av stress og hvilken rolle stress har i samspillet med andre sykdommer. For eksempel viser Bosma et al. at man har en økt sjanse for å utvikle hjertesykdommer hvis man blir utsatt for visse typer stress i jobben (1998). Stress forbindes også med psykosomatiske lidelser av alle slag (se for eksempel Hellhammer and Wade (1993) for å få et lite innblikk i den enorme litteraturen på dette området). Østerrikeren Hans Selye var en av de første som undersøkte forholdet mellom stress og sykdom (Selye 1956). Han hevdet at det finnes både negative og positive sider ved stress, og at man må tilstrebe en optimal balanse. Kjernen i tilnæringsmåter som for eksempel veiledning, psykoterapi og atferdsbehandling, slik som 'biofeedback', er ofte behandling av stress. Ordet stress er avledet av det engelske ordet 'distress' [= engstelse/bekymring] som har eksistert siden 1300-tallet og opprinnelig beskrev forvisningen av Israels stammer – definitivt en vanskelig situasjon.

Et annet aspekt ved vår komplekse hverdag er opplevelsen av mangelen på tid (se også kapittel 3). Noen hevder at tidspress og overskridelse av tidsbudsjettet er et resultat av dagens samfunn (Gershuny and Robinson 1988; Gunthorpe and Lyons 2004; Palen 1998; Phipps et al 2001; Vaage 2002). Akkurat som begrepet stress har begrepet tidspress blitt studert fra mange synsvinkler, blant annet forholdet mellom arbeid, utdanning, fritid og familie (Gunthorpe og Lyons 2004). Det finnes for eksempel grupper som er mer mottakelig for tidspress enn andre – kvinner (Garhammer 2002), og tidspress har ført til utvikling av forskjellige planleggingsverktøy (Palen 1998). Studier utført av Gunthorpe og Lyons tyder på at kjønn, alder, arbeidstid og alderen til det yngste barnet i familien er de elementene som best kan forutsi opplevelsen av tidspress (2004). Alle disse elementene er belyst her.

I sin essens er imidlertid stress og press for å rekke alle nødvendige gjøremål (hente barn i barnehagen, komme seg tidsnok på jobb i tett trafikk, få ferdig en rapport med disk-kræsj på PC-en) noe vi forbinder med å leve i et moderne, komplekst samfunn, for eksempel må vi ofte reise fra en kant av byen til en annen for å få gjort alt vi trenger i løpet av en vanlig dag (Bose, et al 2001; Crawford 1994; Dyckman 1973; Flink 2001; Hall 1989; Hjorthol 2000; O'Connor 1982; Thorns 1972). Analyser viser for eksempel at en gjennomsnittlig amerikaner gjør fire reiser per dag (Bose, et al 2001), mens vi i Norge utfører 3,2 slike daglige reiser (Denstadli and Hjorthol 2002).

For å finne graden av tidspress og stress spurte vi våre informanter – ved hjelp av en Likert-skala – om de var enige eller uenige i utsagnet "jeg føler ofte at tiden ikke strekker til"<sup>20</sup> og "jeg føler meg ofte stresset i hverdagen". På denne måten fikk vi en indikasjon på hvor kompleks de følte hverdagen deres var, jfr også kapittel 2 og 4. I tillegg fikk vi kunnskap om hva som kan bidra til denne kompleksiteten og hva som kan hjelpe til å mestre hverdagen. Stressmestring betyr at vi har den mentale utrustningen som skal til for å møte stressende

---

<sup>20</sup> Ordlyden i dette spørsmålet er omtrent den samme som i liknende forskning fra Australia (Gunthorpe and Lyons 2004).

situasjoner. Dessuten finnes det diverse strategier man kan bruke for å mestre kompleksitet og på den måten unngå stress.

Som nevnt er dette selvsagt ikke en klinisk vurdering av stress, men svarene vi fikk fra informantene gjennom et spørreskjema. Begrunnelsen for å bruke en slik framgangsmåte er at den hensiktsmessig for å få svar på et stort antall spørsmål under ett. Når dette er sagt, ser vi at materialet faktisk gir god innsikt i hvordan enkeltmennesker takler sin komplekse hverdag. Opplevelsen av at livet noen ganger er et transport-drevet vanvidd kommer tydelig fram i intervjuene.

*Kjetil<sup>21</sup>: Vi er alltid på vei et eller annet sted (MANNEN). (Intakt familie: mann 45 kvinne 41, med tre barn).*

Samtidig kan et høyt tempo i hverdagen også oppleves som gunstig. Det kan føles positivt å ha et aktivt liv. Selv om det av og til tipper over i noe hektisk og stressende, går det en grense mellom å ha et fullt liv og å ha et liv hvor begivenhetene tar overhånd.

*Intervjuer: Hvis du skal beskrive dagliglivet ditt, hva slags ord vil du bruke? Jeg er ute etter «hektisk», «avslappende», «håndterbart».*

*Mona: Jeg kan godt tenke meg å si hektisk. Det er det jo, og jeg kan godt tenke at andre vil oppfatte det sånn.*

*Kjetil: Jeg har høyt tempo, men ikke i negativ forstand for meg selv. Jeg er ikke stresset, men det skjer noe hele tiden. Det er alltid ett eller annet på gang.*

Fordelingen av tidspress- og stressvariabler viser at informantene var litt mer enige i den tidsrelaterte variabelen enn den stressrelaterte variabelen. Vi mener dette er fordi det å være stresset blir ansett som sosialt negativt. Å ha en full kalender kan derimot tyde på at man er populær, etterspurt og villig til å ta ansvar. Se også diskusjonen i kapittel 3.

*Johanna: Kjøring fram og tilbake, vi prøver å strekke oss langt altså – hvis vi kan kjøre, så gjør vi det, vi prøver å gjøre alt vi kan for disse barna og ungdommene våre. (Kvinnen i et gift par hvor begge hadde vært gift før (mann 40 kvinne 39) med fem barn i alderen 17 til 1 (tre felles)).*

Slik sett har tidspress en annen gyldighet enn stress og inneholder litt andre dimensjoner av kompleksitet.

### **5.3 Hva gjør hverdagen mer kompleks og stressende, og hvilke teknikker kan brukes for å mestre dem?**

I dette kapitlet vil vi gå gjennom faktorer som øker eller minsker tidspress og stress. Det finnes mye som ikke passer inn under verken bidrag eller mestringsstrategier, men som er en del av det å være en aktiv familie. Vi vil først ta for oss resultatene fra spørsmålene om tidspress og stress. Deretter følger en

---

<sup>21</sup> Alle navn på informanter er endret for å sikre anonymitet.

diskusjon om det som bidrar til tidspress og stress, og til slutt et avsnitt om hjelpemidler for å takle problemene.

### Tidspress og stress

To tredeler av informantene var “enig” eller “helt enig” i påstanden “jeg føler ofte at tiden ikke strekker til”. Drøyt 45 prosent var “enig” eller “helt enig” i påstanden “jeg føler meg ofte stresset i hverdagen”. Svarene viser at 19 prosent var “uenig” eller “helt uenig” i påstanden om tid og 32 prosent i påstanden om stress. Forskjellen er ganske avslørende. Å si at man har for liten tid er en vanlig klage man av og til kan bruke for å øke sin status. Å innrømme at man er stresset er ikke så entydig positivt. Å si at man “ofte” er stresset er dessuten nesten som å innrømme at man har mistet kontrollen. Dette er nok en vanskeligere innrømmelse og kanskje den mest avslørende av de to. Kvinner var litt, men likevel tydelig mer enig i begge påstandene – både om tidspress og stress. Det var en liten kjønnsforskjell i følelsen av å ha for liten tid: kvinner er litt mer enig i dette utsagnet, og forskjellen (62 prosent for menn og 65 prosent for kvinner) er på grensen til å være signifikant.<sup>22</sup> Kvinner sier også oftere enn menn at de føler seg stresset.<sup>23</sup> Nesten 47 prosent av kvinnene var “enig” eller “helt enig” i denne påstanden, mens prosenten for menn var 43.

Det var nær sammenheng mellom følelsen av å ha for liten tid og følelsen av stress.<sup>24</sup>

## 5.4 Faktorer som øker kompleksitet

Det er mye som kan bidra til å komplisere hverdagen. Generelt kan det deles inn i sosio-demografiske faktorer, faktorer knyttet til arbeid og arbeidsreiser, barnas alder, fritidsaktiviteter for både voksne og barn, og ansvaret for innkjøp og andre ærender. Nedenfor følger en detaljert beskrivelse av disse faktorene.

### Kjønn

Det finnes en rikholdig litteratur om kvinnespørsmål og kvinners komplekse liv. For en smakebit av studier om kjønn og stress kan vi henvise til artikler om kvinner i forskjellige familiesituasjoner (Phipps et al 2001; Zuzanek 2001), i forskjellige akademiske stillinger (van Emmerik 2002), i forhold til arbeidsreiser (Hjorthol 2000), i forhold til bruk av IKT (Frissen 2000), i familier hvor begge foreldrene arbeider (Barling 1995; Kinnunen, et al 2004), og med hensyn på tidsbruk (Garhammer 2002; Gershuny and Robinson 1988; Gunthorpe and Lyons 2004; Vaage 2002).

---

<sup>22</sup>  $K_{ji}^2(4) = 8,42$ , sig. = 0,077

<sup>23</sup>  $K_{ji}^2(4) = 10,24$ , sig. = 0,037

<sup>24</sup>  $r = 0,56$ , sig. < 0,001

Ikke overraskende kom dette også fram i intervjuene i første del av prosjektet.

*Intervjuer: Synes du dagliglivet er hektisk og stressende, hva er det som stresser?*

*Anita: Hvis du spør meg om det.*

*Lars: Ja spør hu om det!*

*Anita: Ja jeg er alltid sliten, men.*

*Lars: Yndlingsordet hennes er "Jeg er...?"*

*Anita: Jeg er sliten! Ja, men det er ikke rart, jeg har en veldig krevende jobb, jeg gjør veldig mye, sånn at jeg underviser og jeg ... altså jeg gjør fader skjæra meg ... (latter).*

*Lars: Det blir tatt opp.*

*Anita: Jo, men jeg gjør det!! Nei, men jeg har veldig, og så har jeg kontoret og så har jeg en administrativ stilling på SFO hvor jeg har ansvar for det administrative, altså jeg jobber masse, så jeg er alltid sliten (latter).*

*Intervjuer: Din hverdag er hektisk, slitsom?*

*Anita: Jaaa veldig.*

*Intervjuer: Hva med din?*

*Lars: Min hverdag er nok veldig hektisk egentlig, ja jobber mye, men ..... men prøver å skjerpe meg litt men, det går jo ..... går ganske bra unna i svingane, men ikke når jeg kommer hjem, for det at da for da roer ting seg litt ned. (Intakt familie (mann 49 kvinne 43) med to barn på 14 og 16 år).*

Det er tydelig å se i denne ordvekslingen at det er en jovial tone mellom disse to. Temaet er ikke nytt for dem, det har blitt en del av familiens tradisjon. Intervjuet avslører et godt innøvd diskusjonstema i hjemmet, nemlig at kvinnen har for mye å tenke på. Begge kjenner elementene i diskusjonen og går gjennom dem med intervjueren. Lars er klar på at hjemmet er et sted han skal slappe av, mens Anita i større grad enn Lars tar med seg ansvaret hjem.

## Sivil status

En annen faktor som spiller en rolle i hverdagens kjas og mas er sivilstand (Booth and Amato 1991; Roxburgh 2002). Det er tydelig at sivilstand og arbeidsdeling er med på å bestemme hvor stort tidspresset skal være (Frissen 2000; Ling 2005). Kommentaren fra Kristin gir noen detaljer om hvordan det føles å være eneforelder:

*Kristin: Jeg synes det er slitsomt å komme hjem seint, og skulle lage middag, kose seg med barna når man er sliten og de er slitne, og så skal du legge deg. Det blir veldig liten tid og mye som skal gjøres på en gang. Skal lage mat, så skal de kanskje bade. Det blir mye plikting som man må gjøre, så det. [...] middagen, og ofte noen ganger hvis man får mange telefoner på ettermiddagen så synes jeg det er fryktelig slitsomt å skulle snakke i telefon og lage mat, og snakke med barna og bade de samtidig. Man skulle helst vært tre stykker. Ja ... det å handle, gå i butikken, finne ut hva man skal ha til middag, [...] Det er ofte en del stress på*



*morgenen. Nå har jeg vært heldig som ikke har begynt altfor tidlig, men jeg synes det er stress for det, frokost og påkledning. Hadde alt gått etter planen så hadde alt vært greit, men det blir ofte mye ekstra, barn skal ofte leke litt om morgenen og det har man ikke tid til ... Det kan være litt slitsomt, at man ikke har roen som skal til for å ... nei, nå noe ekstra. Og så orker man ikke stå opp klokka fem heller, for å få tid til å leke litt he-he ... (Skilt kvinne på 28 med to døtre på 5 og 1 år).*

Siden det er flere barn som bor sammen med en enslig mor enn en enslig far, er det en større andel av kvinnelige enn mannlige informanter hadde erfart en eller annen form for ekteskaps- eller samlivsbrudd (se kapittel 2) Til slutt vil vi ta med at svarene ikke viser noen markant sammenheng mellom sivilstand og opplevelsen av tidspress og stress.

### **Arbeidstid og avstand til jobben**

Spørsmål om jobb og arbeidsreise er stilt for å forstå kravene til dagens foreldre (Baba et al 1998; Barling 1995; Frissen 2000; Gunthorpe and Lyons 2004; Hjorthol 2000; Jamal 1999; Koskenoja 1996; Phipps, et al 2001; van Emmerik 2002; Vilhelmson 1999; Warde et al. 1999; Zuzanek 2001). Informantene i intervjuene var raske til å peke på at jobb og lang reisevei er vesentlige bidrag til det hektiske tempoet i hverdagen.

*Intervjuer: Synes du dagliglivet er rolig og avslappende, eller hektisk og stressende?*

*Susan: Hektisk og stressende.*

*Intervjuer: Hva er det som gjør det det?*

*Susan: Det er jobben.*

*Intervjuer: Du jobber full tid?*

*Susan: Over full tid ... det gjør det litt slitsomt. Særlig nå når jeg synes jeg må komme hjem til ungene. (Skilt kvinne (45) med to barn på 16 og 12 år)*

Litt under halvparten av informantene i undersøkelsen hadde fulltidsjobb. Se kapittel 2 for en oversikt over forskjeller mellom kvinner og menn.

Variasjonene i arbeidstid avhenger også av alder.<sup>25</sup> Det er et nesten lineært forhold mellom alder og antall arbeidstimer.<sup>26</sup> Gruppen informanter som jobbet 44 timer eller mer, var eldst med 43 år, i motsetning til 37 år for de som jobbet 0 timer. Svarene viser dessuten at informantenes sivilstand også hadde sammenheng med antall arbeidstimer i uka – en større andel av gifte personer (13 prosent) enn personer som ikke levde i intakte forhold (7,6 prosent) arbeidet mer enn 44 timer i uka.<sup>27</sup> I dette kategorien var det imidlertid omtrent like mange personer som

---

<sup>25</sup>  $f(4,1950) = 19,83$ , sig. < 0,001

<sup>26</sup> Det er viktig å huske at den delen av befolkningen som var med i undersøkelsen var familier med barn, slik at de aller eldste deltakerne i arbeidslivet er underrepresentert eller helt utelatt.

<sup>27</sup>  $K_{ji}^2(4) = 15,8$ , sig. < 0,001

jobbet fulltid som deltid. Svarene viser ikke noen markant sammenheng mellom foreldrenes arbeidsmønster og barnas alder.<sup>28</sup>

Svarene viser at personer som jobber full tid eller mer følte tidspress<sup>29</sup> og stress<sup>30</sup> i større grad enn andre grupper. De som ikke var i arbeid oppgav det motsatte; de opplevde mindre tidspress og mindre stress enn gjennomsnittet. Dette resultatet er også omtalt av Roxburgh (2002).

En annet faktor er avstand til jobben. Gjennomsnittlig arbeidsreise var 18 km med en median på 8 km. Se også tabell 2.11. Forskjellen kommer av at noen få informanter hadde usedvanlig lang arbeidsvei. Dessuten hadde menn betydelig lengre gjennomsnittlig reisevei enn kvinner (10 mot 6 kilometer).<sup>31</sup> Dette resultatet stemmer med annen forskning på området som viser at menn ofte har lengre reisevei enn kvinner (se for eksempel diskusjonen i Hjorthol 2000). Bortsett fra dette var det ingen signifikante forskjeller mellom gruppene når det gjaldt avstand til jobben.

## Barnas alder

Barnas alder spiller en rolle for organisering av hverdagslivet. Små barn trenger kontinuerlig pass, skolebarn må følges hit og dit, og tenåringer setter grå hår i hodet på foreldrene med sin frigjøringsprosess. Selv om enhver fase har sine spesielle utfordringer viser studien at det er de yngste barna som krever mest av tidsbudsjettet. Roxburgh har i sin interessante analyse funnet at det er de små barna som resulterer i mest stress (Roxburgh 2002), et resultat som understøttes av andre forskere (Gunthorpe and Lyons 2004). I den øvre enden av skalaen ser vi dette i kommentarene til Toril, mor til et barn i barneskolen og et i ungdomsskolen:

*Toril: Jeg synes det kan bli litt masete. Særlig ungene på slutten av dagen. Det hender de ringer i tide og utide. Marius er en utålmodig fyr, han kan ringe en fire-fem ganger i løpet av kort tid. Hvis det er et eller annet han har glemt å spørre om. (Kvinne i et par (mann 40 kvinne 44) med to barn på 10 og 13 år).*

Spørreskjemaet inneholdt spørsmål om hvor mange barn informantene hadde og hvor barna bodde (om de bodde sammen med dem hele tiden eller hos ekspartner/eksektefelle). Familiene ble gruppert etter hvor gamle barna var. Begrunnelsen for dette er at barn i forskjellige aldersgrupper har forskjellige behov og representerer forskjellige sider ved kommunikasjonen i husholdningen, koordinasjon og transport. Vi delte dem inn i kategorier for familier med førskolebarn, familier med barneskolebarn, familier med barn i ungdomsskole og videregående skole og kombinasjon av disse aldersgruppene. (Se kapittel 2).

<sup>28</sup> Se også tabell 2.9 (kap 2) her viser resultatene at arbeidstid henger sammen med antall barn og at de som har små barn er mindre yrkesaktive enn de med større barn

<sup>29</sup>  $K_j^2(16) = 66,5$ , sig. < 0,001

<sup>30</sup>  $K_j^2(16) = 61,6$ , sig. < 0,001

<sup>31</sup> Mann-Whitney U = 328735, Asymp. sig. (2-tailed) < 0,001

Det er betydelige forskjeller mellom gruppene når det gjelder både tidspress<sup>32</sup> og stress<sup>33</sup> variabelen,<sup>34</sup> selv om det er vanskelig å se et mønster for hvilken gruppe som føler mest tidspress eller mest stress. Nesten alle kategoriene scorer høyt på tidspress- eller stressvariablene. Det er interessant at hjem med bare 13-19-åringer føler minst tidspress og minst stress. Det ser ut til å være en generell oppfatning av at når alle barna i hjemmet har nådd tenåringsstadiet, avtar foreldrenes stress. Det betyr ikke at denne livsfasen er uten bekymringer, men det kan henge sammen med at barna er mer uavhengige og tar ansvar for å klare seg selv på en del områder.

Roxburgh hevder at det er foreldrene til de yngste barna som lever mest stressende liv (2002). På dette grunnlaget ble resultatene kodet om for å dele familiene inn etter det yngste barnet i hjemmet. Grovt sett var det yngste barnet i førskolealder i 40 prosent av familiene, i de neste 40 prosent var det yngste barnet i barneskolen, og i 20 prosent var det yngste barnet i ungdomsskole eller videregående skole. Informantene i hjem med førskolebarn opplevde generelt mer tidspress<sup>35</sup> og stress.<sup>36</sup> Mens nesten 70 prosent av familiene med førskolebarn var enige eller helt enige i utsagnet om tidspress, gjaldt dette bare for 59 prosent av de andre familiene. De tilsvarende tallene for stress var 44 prosent i familier med de yngste barna og 43 prosent i andre familier.

### Fritidsaktiviteter for voksne

I spørreskjemaet ble det stilt spørsmål om respondenten deltok i forskjellige fritidsaktiviteter og hvor mange ganger per måned vedkommende deltok (se vedlegg 1). Av heuristiske grunner er dette spørsmålet plassert i kategorien med det som gjør hverdagen kompleks. Det er en generell oppfatning av at et stort antall fritidsaktiviteter vil spise av familiens tidsbudsjett og derved resultere i stress. Men det hevdes også at det er gjennom slike aktiviteter foreldrene kan få nye impulser (Garhammer 2002).

Spørreskjemaet inneholdt en rekke spørsmål om forskjellige typer aktiviteter, slik som 1) deltakelse i organisasjon, idrettsforening; 2) deltakelse i kursvirksomhet eller utdanning; 3) deltakelse i idretts- eller treningsgrupper; 4) deltakelse i uformelt uteliv eller kulturelle arrangementer; og 5) besøk hos familie og/eller venner. Disse aktivitetene ble summert for å gi et generelt bilde av individuelt aktivitetsnivå på en skala fra 5 til 30 poeng, med en middelvei på noe over 16.

Kvinnene i undersøkelsen var litt mer aktive enn mennene.<sup>37</sup> Men sammenhengen mellom sivilstand og aktivitetsnivå var imidlertid klarere – de som ikke lever i

---

<sup>32</sup>  $f(6,2001) = 3,33$ , sig. = 0,002

<sup>33</sup>  $f(6,1990) = 3,5$ , sig. = 0,03

<sup>34</sup> Dette gjelder for barn som bare bor hjemme.

<sup>35</sup>  $K_{ji}^2(8) = 25,29$ , sig. < 0,001

<sup>36</sup>  $K_{ji}^2(8) = 15,83$ , sig. = 0,045

<sup>37</sup>  $f(1,1959) = 4,88$ , sig. = 0,027

intakte parforhold var mer aktive enn de som lever i ekteskap/samboerskap.<sup>38</sup> Dette viser at de som lever i stabile forhold får dekket en del av sitt sosiale behov i samlivet. På den annen side var kanskje de enslige mer motivert for å oppsøke sosiale aktiviteter i en større sfære.

Resultatene viser at de som er mest aktive er de som opplever minst tidspress<sup>39</sup> og stress.<sup>40</sup> Denne typen aktivitet bidrar derfor ikke til en generell følelse av tidspress/stress, men har motsatt effekt.

### **Kjøring av barn til barnehage/skole, fritidsaktiviteter og venner**

Et annet spørsmål som ble tatt opp i intervjuene var å følge barn til forskjellige aktiviteter. I vårt samfunn er det ofte behov for å bli kjørt til aktiviteter som foregår langt unna. Ungdom som ikke kan kjøre bil og barn som er for unge til å reise med offentlig transport, er avhengige av foreldrene.

Den bilbaserte byutviklingen var en av de viktigste trendene i forrige århundre (Crawford 1994; Dyckman 1973; Flink 2001; Graham 1997; Graham and Marvin 1996; Hall 1996; O'Connor 1982; Thorns 1972). I tillegg til at institusjoner som jobb, skole, barnehage, butikker osv. ligger langt fra hverandre, kommer spørsmålet om hvem i familien som gjør hva, og hvor mye tid som må settes av til å utføre disse oppgavene (Vilhelmson 1999). Hjorthol viser til at transportbaserte gjøremål, som for eksempel å levere barn i barnehagen eller å handle inn mat, ofte faller på kvinnene (2004). Av alle oppgaver som må utføres, blir matinnkjøp ofte sett på som et nødvendig – om enn stressende – onde (Aylott and Mitchell 1998).

For å komme svarene nedenfor litt i forkjøpet ser vi at det er forskjeller i kjøring av barn avhengig av alder, fordi eldre barn tar mer ansvar for egen transport. Dette ser vi hos Margit, en skilt mor med en tenåring og et barn som akkurat har begynt på skolen.

*Intervjuer: Følger du barn til fritidsaktiviteter/venner, og hvordan reiser du?*

*Margit: Ja, jeg følger spesielt henne, men jeg kjører jo han innimellom da, for det er jo litt lange avstander. Jeg organiserer med naboer også som kjører. Henne følger jeg alltid. Hun har kor – hun synger i barnegospelkor på Haugerud Barnegospel. Det er et stort barnegospelkor. Der følger jeg henne hver gang, og så har de en god del konserter rundt omkring og da må jeg følge henne på det. Andrew synger i det store Filadelfia ungdomskoret. Han har kompiser, og de organiserer stort sett dette selv. De tar buss og de tar trikk, og så kjører vi litt på rundgang. (Skilt kvinne (38) som bor sammen med to barn på 16 og 6 år)*

På basis av opplysningene om å følge barn til de tre typene aktiviteter (skole, fritidsaktiviteter og vennebesøk) ble det laget en additiv indeks.<sup>41</sup> Samlet tyder

---

<sup>38</sup>  $f(1, 1959) = 11,82$ , sig. < 0,001

<sup>39</sup>  $f(4, 1943) = 2,38$ , sig. = 0,049

<sup>40</sup>  $f(4, 1936) = 2,86$ , sig. = 0,022

<sup>41</sup> Skalaen gikk fra 3 (ingen kjøring av barn) til 15 (kjører flere turer hver dag). Fordelingen var nesten normal og middelvei var 7,2.

ikke svarene på at det er noen kjønnsbaserte forskjeller.<sup>42</sup> Det er interessant å merke seg at det i hvert fall totalt sett er en arbeidsfordeling. De som lever i intakte forhold, kjører noe oftere.<sup>43</sup> Dessuten, som også kommentarene over viser, er det de familiene som bare har ett barn i videregående skole eller bare førskolebarn som kjører minst<sup>44</sup> – de som har barn i barneskolealder kjører betydelig mer.<sup>45</sup> Svarene viser også at de som føler mest tidspress<sup>46</sup> og stress<sup>47</sup> som regel har mer kjøring av barn.

Foreldrene til skolebarn er mest opptatt med kjøring av barna til fritidsaktiviteter. En av fem med skolebarn kjører minst tre ganger i uka, og opp til sju ganger i uka, mens foreldre med førskolebarn slipper lettere. I familiene med 13-19-åringer er det mindre kjøring – 18 prosent svarer at de aldri kjører barna sine. Antakeligvis har disse barna lært å ta seg fram på egen hånd, og foreldrenes innblanding kan kanskje også oppfattes som litt flaut.

Foreldre som kjører barna sine til/fra fritidsaktiviteter yter også gjerne samme service når barna skal besøke venner.<sup>48</sup>

### Antall hjemmeboende barn og barn som bor andre steder

Det ser ut til at mange barn i familien gjør hverdagen mer hektisk. Jo flere hjemmeboende barn eller barn som bor hos tidligere ektefelle/samboer, men som man fremdeles har ansvar for, jo mer hektisk blir tilværelsen på grunn av kjøring av barna til diverse aktiviteter, koordinering fram og tilbake mellom de to hjemmene, og så videre.

*Intervjuer: Hvordan avtaler dere hvem som skal delta i møter, for eksempel foreldremøter ...?*

*Kari: Vi avtaler også det når vi har kommunikasjon i forbindelse med henting, bringing. Da fremlegger jeg jo når jeg vet det er møter og alt mulig sånn. Enten at han passer de ekstra og jeg går, eller han går. (Skilt kvinne (34) med to barn på 8 og 11 år).*

I tillegg til de praktiske spørsmålene kan et frynsete forhold mellom foreldrene være et ekstra stressmoment, slik som vi ser i kommentaren til Heidi når hun blir spurt om samarbeidet mellom henne og eksmannen:

*Heidi: Nei, jeg vet faktisk ikke hva jeg skal svare her. Når jeg sitter her er det veldig vanskelig å snakke om det (latter). Vi er ikke akkurat på samme bølgelengde, for å si det sånn. Alltid. Vi har det veldig ... han har vanskelig for å*

---

<sup>42</sup> Når det gjelder bare skole/barnehage følger kvinner barna oftere (se kap 4).

<sup>43</sup>  $f(1,1983) = 5,37$ , sig.  $< 0,020$

<sup>44</sup> Her ser vi bare på barn som bor i familien hele tiden, ikke barn som også tilbringer tid hos en annen av foreldrene.

<sup>45</sup>  $f(16,1969) = 93,96$ , sig.  $< 0,001$

<sup>46</sup>  $f(4,1967) = 3,07$ , sig. = 0,015

<sup>47</sup>  $f(4, 1958) = 2,254$ , sig. = 0,061

<sup>48</sup>  $K_{ji}^2(25) = 494,295$ , sig.  $< 0,001$

*forstå vår situasjon, ting som skjer med oss, med Bente. Så det hender det blir konfrontasjoner, kan du si. Sånn som når han kommer for å hente Bente, så venter han ute i bilen, han kommer ikke inn for ofte, eh... Jeg ser han ikke så ofte, hvis du skjønner. Noen ganger kommer han og henter Bente før jeg kommer fra jobb. Og jeg tenker at ... Ja ... Ringe ... Nei, jeg liker ikke å ringe til han ... Hvis det er noe jeg MÅ ha svar på med en gang, da ringer jeg. (Kvinne (42) skilt, med et barn på 15 år).*

Som nevnt over, hadde 20 prosent av informantene barn som bare bodde sammen med dem i perioder. Gjennomsnittlig antall barn som bodde sammen med informantene hele tiden var cirka to. Gjennomsnittlig antall barn i opplegg med delt foreldreansvar etter foreldrenes samlivsbrudd, var også på litt under to.<sup>49</sup> Svarene viste ingen kjønnsforskjell når det gjelder antall barn, og det er tydelig at alder spiller inn, men denne sammenhengen er uinteressant her. Analysen viser at de som følte minst tidspress hadde minst antall hjemmeboende barn.<sup>50</sup>

### **Avstanden til barn som ikke bor hjemme**

Gjennomsnittsavstanden til det ”andre” hjemmet til barn som informantene har delt foreldreansvar for er 4,8 km.<sup>51</sup> Imidlertid skjuler dette virkeligheten for en betydelig del av informantene. Svarene fra spørreskjemaet viser nemlig at 20 prosent av barna bor mer enn 30 km fra informanten, 10 prosent bor mer enn 80 km unna, og 2 prosent bor mer enn 300 km fra informanten. Vi fant ingen sammenheng med kjønn eller alder. Det er faktisk slik at jo lenger unna barna bor, jo mindre tidspress<sup>52</sup> og stress<sup>53</sup> opplever informantene. Dette kan tyde på at desto mindre tilgjengelige barna er, jo mindre anstrenger man seg for å opprettholde båndene.

### **Gjøremål i tilknytning til arbeidsreisen**

Et annet element som kan stresse hverdagen, er behov for å gjøre ulike ærend på vei fram eller tilbake fra jobben. For å få mer informasjon om dette tok vi med et

---

<sup>49</sup> Med hensyn til regresjonsanalysen som presenteres senere gav vi personer som ikke hadde noen barn med delt foreldreansvar score 0 på denne variabelen. Forklaringen er at de blir spart for de ekstra tids- og stressrelaterte problemene som følger med en slik situasjon. Vi fant at dette var den beste måten å behandle problemstillingen på, siden hensikten med studien var å undersøke hvilke faktorer i livet som forverrer eller forbedrer opplevelsen av tidspress og stress.

<sup>50</sup>  $F(4, 2012) = 2,85, sig. = 0,022$

<sup>51</sup> I likhet med variabelen for antall barn av foreldre med delt foreldreansvar og med hensyn til regresjonsanalysen nedenfor, gav vi personer som ikke hadde barn med delt foreldreansvaret score 0 på denne variabelen. Igjen er tanken at disse personene blir spart for de ekstra tids- og stressrelaterte problemene som følger med en slik situasjon. Vi fant at dette var den beste måten å behandle problemstillingen på, siden hensikten med studien var å undersøke hvilke faktorer i livet som forverrer eller forbedrer opplevelsen av tidspress og stress.

<sup>52</sup>  $(4, 2012) = 2,38, sig. = 0,05$

<sup>53</sup>  $(4, 2001) = 2,69, sig. = 0,03$

spørsmål i spørreskjemaet om hvilke gjøremål var gjort på vei til jobben (uansett transportmiddel).<sup>54</sup> Dette omfattet levering av barn, innkjøp av mat og andre basisvarer, osv.<sup>55</sup>

Det var ingen sammenheng mellom antall slike gjøremål og kjønn eller sivilstand, men vi fant en sammenheng med alder. Personer i 30-årene hadde flere gjøremål enn andre aldersgrupper.<sup>56</sup> Dette viser at informanter i familier med førskolebarn hadde størst antall transportbaserte ærender – ofte henting og bringing av barn i barnehagen.<sup>57</sup>

## Ansvar for innkjøp

En siste ting som gjør dagen hektisk er ansvaret for innkjøp. Det er en oppfatning av at dette er en nødvendig operasjon i hverdagen, men at vi godt kunne tenke oss å slippe (Aylott and Mitchell 1998). Tidligere forskning har vist at dette først og fremst er kvinnenens oppgave (Hjorthol 2004).

For å se nærmere på dette lagde vi en variabel som veide frekvensen for innkjøp av mat og andre basisvarer opp mot i hvor stor grad dette ansvaret kunne deles med andre. En høy score på indeksen betyr derfor at personen ofte var i butikken og hadde enansvar for innkjøp.<sup>58</sup> Resultatene viser at kvinner handler mat og basisvarer oftere enn menn.<sup>59</sup> Se også kapittel 4. De som ikke lever i intakte pareforhold scorer selvsagt høyt på denne indeksen, siden de sjelden har andre til å hjelpe seg med innkjøpene.<sup>60</sup> Det er et skarpt skille når det gjelder i hvor stor grad man kan dele dette ansvaret med en partner når man er skilt eller separert. I 81 prosent av de tilfellene der informantene var gift eller samboer fantes det en arbeidsfordeling, i alle andre tilfeller (skilt, separert, enke/enkemann) var andelen som delte ansvaret med andre rundt 6 prosent.<sup>61</sup> Familier med barn i ungdomsskole/videregående skole, men spesielt i barneskolen, hadde høyere score på innkjøpsindeksen.<sup>62</sup>

---

<sup>54</sup> Ca. 70/ bruke bil hele året og 30% bruk andre transport for minst deler av året.

<sup>55</sup> Gjør du vanligvis følgende når du allikevel kjører til og fra jobben: 1) Leverer/henter barn i barnehagen eller på skolen, 2) Handler mat eller andre basisvarer, 3) Leverer/henter andre personer, 4) Leverer/henter barn hos venner eller på fritidsaktiviteter, eller 5) Andre gjøremål.

<sup>56</sup>  $f(47,1918) = 1,91$ , sig. < 0,001

<sup>57</sup> I motsetning til skoler ligger ikke alltid barnehager i nabolaget. Det kan derfor hende at foreldrene må kjøre ganske langt hjemmefra for å hente og bringe barn.

<sup>58</sup> Indeksen er laget av spørsmål om vedkommende hadde aleneansvar for handling av daglig varer ganget med antall ganger i uken at de måtte handle.

<sup>59</sup>  $f(1,2028) = 284,54$ , sig. < 0,001

<sup>60</sup>  $f(1,2027) = 729,49$ , sig. < 0,001

<sup>61</sup>  $K_{ji}^2(4) = 687,765$ , sig. < 0,001

<sup>62</sup>  $f(6,2014) = 6,11$ , sig. < 0,001

## 5.5 Strategier, ideologier og ressurser til å takle kompleksitet

Hittil har vi gitt et bilde av det heuristiske rommet for det som gjør hverdagen mer kompleks. Dette omfatter differensiert, kjønnsbasert ansvar, sivilstand, krevende arbeid med lang reisevei, barn i aktiv alder, et aktivt og sosialt voksenliv, mye kjøring av flere barn – både barn som bor i familien hele tiden og barn man har delt foreldreansvar for, og behovet for å rekke alle de daglige gjøremålene i en familie.

Det finnes diverse hjelpemidler man kan bruke til å navigere mellom seg fram i denne imponerende listen med krav (Hjorthol et al. 2005). Den generelle oppfatningen er at tilgang til disse hjelpemidlene og strategiene minsker kompleksiteten, og derigjennom følelsen av at tidspress og stress blir et problem. Hjelpemidlene vi ser på her er bil og mobiltelefon, strategien vi ser på er strukturering av hverdagen, og holdningene er åpenhet om bruk av bil og mobiltelefon i forskjellige situasjoner.

### Inntekt og utdanning

Roxburgh ser på høy utdanning og et medfølgende høyt inntektsnivå som en faktor som bidrar til stress (Roxburgh 2002). Ifølge ham vil folk som kjemper om å nå toppen i yrkeslivet blottstille seg for unødig press og engstelse, og noen ganger utbrenthet. På den annen side er lengre arbeidstid, som ofte assosieres med stress, også forbundet med høy inntekt. Det er derfor ikke nødvendigvis en positiv sammenheng mellom inntekt og stress (Garhammer 2002). Alternativt kan man si at tilgangen til de ressursene som følger med høy inntekt gjør en i stand til å kjøpe seg frihet (Frissen 2000; Phipps). Man kan også tenke seg at personer med lav sosio-økonomisk status er utsatt for mer konstant og intens omgivelsesstress, som for eksempel forsakelse, rasisme, lavere arbeidsstatus, osv (Baum, et al 1999).

I vårt materiale er det kanskje åpenbart at de som er gift eller samboere hadde betydelig høyere inntektsnivå enn de enslige, siden det vanligvis er to inntekter i familier med gifte foreldre.<sup>63</sup> Det er heller ikke overraskende at menn har et høyere inntektsnivå enn kvinner, siden denne gruppen omfatter enslige mødre – som generelt utgjør lavinntekthusholdninger, og enslige fedre – som ofte utgjør høyinntekthusholdninger.<sup>64</sup> De som var gift eller samboere hadde også generelt høyere utdanning enn de som ikke levde i intakte familieforhold.<sup>65</sup>

### Tilgang til bil

Informantene i den kvalitative delen av prosjektet uttrykte at bilen hadde en sentral rolle i hverdagen. Uten bil ville de ikke kunne komme seg på jobb. Karl, 38 år og med to barn, sa: *"Det ville ikke gå"* hvis han ikke hadde bil. Robert (34,

<sup>63</sup>  $K_{ji}^2(8) = 569,96$ , sig. < 0,00

<sup>64</sup>  $K_{ji}^2(8) = 102,78$ , sig. < 0,001

<sup>65</sup>  $K_{ji}^2(3) = 12,22$ , sig. = 0,006



to barn) hevdet at han ville ikke kunne komme seg på jobb hvis han ikke kunne bruke bil. Klaus, 36 år og to barn, sa at det ville ikke bli nok tid til alt som må gjøres i hverdagen pluss andre aktiviteter hvis han ikke kunne bruke bil. På spørsmålet om hvordan det ville være å ha en dag uten bil, sa Margit (38, skilt, to barn) at ”*det ville bli total katastrofe. Det ville ikke gå. Da måtte jeg leie bil.*”

Disse utsagnene peker på bilens viktige rolle i hverdagens mange gjøremål, selv om noen av informantene i den kvalitative undersøkelsen greide seg uten bil. Siden alle intervjuobjektene bodde i Oslo-området, kunne de i større eller mindre grad benytte seg av offentlig transport.

I denne undersøkelsen, med informanter fra hele landet, var det bare 4 prosent som ikke hadde bil. Litt over halvparten av husholdningene hadde én bil, 39 prosent hadde to, og 6 prosent hadde tre eller flere, se kapittel 2. Menn rapporterte om flere biler enn kvinner.<sup>66</sup> Ikke overraskende hadde gifte eller samboende et større antall biler enn de som ikke levde i intakte parforhold (2,6 mot 1,9 biler per husholdning).<sup>67</sup>

Sammenhengen mellom tilgangen til bil og følelsen av tidspress og stress er av spesiell interesse for oss. Det ikke er noen umiddelbar sammenheng mellom disse variablene. Med det mener vi at tilgangen til bil ikke spiller noen rolle i en persons subjektive opplevelse av tidspress eller stress. Dette er i virkeligheten en test på hvorvidt tilgangen til bil motvirker opplevelsen av tidspress/stress. Siden nesten alle informantene hadde en eller annen form for tilgang til bil og hadde utarbeidet strategier for å håndtere sitt transportbehov, er dette tilsynelatende ikke noe problem.

## Tilgang til og bruk av mobiltelefon

På samme måte som bilen har en sentral rolle i informantenes hverdag, var det også en følelse av at mobiltelefonen er sentral, om enn i mindre grad enn bilen. Vi ser dette i kommentarene om bruk av mobiltelefon for å koordinere hverdagen (Frissen 2000; Ling and Yttri 2002). Vi kan argumentere mot dette med å si at mobiltelefonen gjør en konstant tilgjengelig, og på den måten bidrar den til – mer enn den minsker – følelsen av tidspress og stress (Garhammer 2002).

På bakgrunn av disse to alternativene kom det fram kommentarer som denne fra Inga, 37 år gammel og enslig mor med to barn på 12 og 8 år, som hevdet at en dag uten mobiltelefon ”ikke ville være mulig”:

*Margit: Det har gitt meg bedre kontroll, og jeg føler meg tryggere med hensyn til barna. Jeg har jo kontroll på ungene mine, jeg har kontroll med hvem som gir meg meldinger. De som vil ha tak i meg og gi meg viktige beskjeder, får tak i meg. Jeg er mobil og tilgjengelig, og det gjør jo telefonen for meg. Det er jo lettere å organisere en del ting ved at man har den tilgjengelig. Det er klart det. Sånn sett har den vel gjort hverdagen lettere for meg. Det er noe som mangler når man ikke har telefonen med seg. Man blir stressa og er redd for at en skal få noen beskjeder som man ikke har mulighet til å gi respons på. Før var det jo kun mulig*

---

<sup>66</sup>  $f(1,2028) = 10,25$ , sig. < 0,001

<sup>67</sup>  $f(1,2027) = 245,47$ , sig. < 0,001

*å få kontakt med meg utenfor arbeidstid eller kanskje en halvtime på jobben. Ellers var det etter kl 16. Jeg har blitt både mer sosial og tilgjengelig med mobiltelefon. (Skilt kvinne på 38 som bor sammen med barna på 16 og 6 år).*

Dette var en av de mer ytterliggående kommentarene om mobilavhengighet. Men det var mange andre som også så hvor funksjonell telefonen er, uten at de hadde den samme tilliten til den som til bilen. Margit forteller om hvordan mobiltelefonen forenkler hverdagen hennes. Hun bruker den muligheten den gir henne til å organisere livet og at andre kan komme i kontakt med henne. Dessuten mener hun at mobiltelefonen kan være med å redusere stress.

Så og si alle informantene har mobiltelefon (97 prosent). Svarene viser at de brukte den til tre tekstmeldinger (SMS) og to samtaler i gjennomsnitt hver dag. Det var en betydelig aldersforskjell i antall tekstmeldinger<sup>68</sup>, men ingen tilsvarende forskjell i antall samtaler. Personer under 25 år sendte i gjennomsnitt 6,5 tekstmeldinger per dag, mens de over 25 år sendte drøyt 2,5 meldinger per dag. Tekstmeldinger har lenge hatt en ungdomsprofil. Vår studie styrker inntrykket av at i hvert fall deler av denne profilen fortsatt holder stand (Ling 2004b).

Svarene viser at de som ikke har mobiltelefon heller ikke opplever tidspress som noe problem.<sup>69</sup> Og det er heller ingen forskjell når det gjelder opplevelsen av stress. De som tok mange mobilsamtaler opplevde mer tidspress,<sup>70</sup> mens både de som tok mange samtaler<sup>71</sup> og de som sendte mange tekstmeldinger<sup>72</sup> opplevde mer stress. Dette strider mot utsagnet ovenfor om at tilgang og bruk vil lette tidspress og stress.

### Spontan vs. planlagt

I holdningsmaterialet var det en variabel som beskrev ønsket om en spontan livsstil, noe som i praksis er det motsatte av en strukturert tilnærming til livet.<sup>73</sup> Vi burde kanskje ikke bli overrasket over at hovedtyngden av menn er i den spontane enden av skalaen, mens kvinnene er i den strukturerte enden.<sup>74</sup> Se også kapittel 3. Vi merker oss at informanter med førskolebarn også er mer spontane i sin orientering enn spesielt de som har barn i barneskolen.<sup>75</sup> Dette er interessant, ettersom småbarnsforeldre vanligvis ses på som prototypen på stressede foreldre. Det kan være tilfelle, men det ser ut til at behovet for å planlegge er sterkere forbundet med barneskoleperioden og kravene som følger med fritidsaktiviteter.

---

<sup>68</sup>  $f(47,1587) = 2,70$ , sig.  $< 0,001$ .

<sup>69</sup>  $K_{ji}^2(4) = 11,49$ , sig. = 0,022.

<sup>70</sup> Mann-Whitney  $U = 25243$ , Asymp. Sig. (2-tailed) = 0,012

<sup>71</sup> Mann-Whitney  $U = 25731$ , Asymp. Sig. (2-tailed) = 0,046

<sup>72</sup> Mann-Whitney  $U = 24744$ , Asymp. Sig. (2-tailed) = 0,003

<sup>73</sup> 1) Jeg liker å ta ting på sparket, 2) Jeg synes jeg får tid til mer når ikke alt er planlagt på forhånd, 3) Jeg liker å ha god tid, derfor planlegger jeg hverdagen.

<sup>74</sup>  $f(6,2014) = 2,164$ , sig. = 0,044

<sup>75</sup>  $f(12027) = 2,085$ , sig. = 0,015

Materialet i denne variabelen viser imidlertid ingen særlig sammenheng med tidspress eller stress.

## 5.6 Holdninger hos mennesker som er fanget i sin komplekse livsstil

I tillegg til alt som gjør folk stresset og hjelpemidlene de bruker for redusere denne stressen kommer også holdningene til en kompleks livsstil. I dette tilfelle er det ikke nødvendigvis noen årsakssammenheng, men heller at tidspress og stress oppstår som en del av et helt sett av faktorer.

### Bilens betydning i hverdagen

Å bruke bil er én sak, men hvor viktig det føles å ha den er også et aspekt. Å ha tilgang til bil er en ressurs. Følger vi dette videre, kan vi si at bilen er en del av hvordan man opplever hverdagen (Gärling, Gärling, and Loukopoulos 2002). Akkurat som med innlemmelsen av IKT (informasjons- og kommunikasjonsteknologi) i hverdagen er dette en tilvenningsprosess, hvor bilen blir noe man alltid kan regne med (Haddon 2001; Ling 2004b, se kapittel 2; Silverstone, et al 1992) – man føler at den er noe man ikke kan klare seg uten i livet. Selv om det kan finnes alternativer, er man avhengig av bilen:

*Intervjuer: En dag uten bil?*

*Inger: Nei, det går ikke.*

*Intervjuer: Fire kilometer til jobben?*

*Inger: Jeg har jo ikke tid til å gå til jobben og ned igjen. Jeg blir veldig stresset med det at jeg må hjem til ungene når jeg først er ferdig på jobb. Og så er jeg i en jobbsituasjon hvor jeg plutselig må dra til en kunde.*

*Intervjuer: Så du trenger den både til jobb og privat for å spare tid?*

*Inger: Vi kan liksom ikke leve uten to biler, vi.*

*Intervjuer: En dag uten bil for deg?*

*Robert: Da er ikke jeg på jobben. Jeg har kunder fra Vestby til Kløfta til Asker. [...]*

*Inger: [...] Jeg har hatt bil i fire år, tror jeg, nei, tre år har jeg hatt bil. Før det så, jeg ville egentlig ikke ha bil. Jeg syntes det var greit å ikke ha bil, men så begynte jeg på skolen i Sandvika, så i forhold til barnehage og alt, for å få det til, da måtte jeg ha bil. **Og så blir man jo vant til det [...]** (Intakt familie (mann 33 kvinne 34) og to barn på 9 og 5 år).*

Inger peker på hvordan alternativene blir mindre aktuelle når avhengigheten av en bestemt løsning dominerer. Hennes tro på at det ikke finnes alternativer til bilen blir derfor en sannhet.

For å studere informantenes bilavhengighet ble det laget en variabel på grunnlag av noen av spørsmålene i spørreskjemaet.<sup>76</sup> Det framgår av andre svar i spørreundersøkelsen at det er en sammenheng mellom antall biler i husholdningen og bilavhengighet.<sup>77</sup> Det er ikke overraskende at de som ikke har bil var ganske uenige i utsagnene – det vil si, de følte seg ikke avhengige av bil. De som bare hadde én bil i husholdningen var litt uenige i utsagnene. Men med to eller flere biler i husholdningen kom graden av avhengighet over på den positive siden. Resultatene viser en klar kjønnsforskjell: Menn sier de er mer avhengige av bil enn kvinner.<sup>78</sup> Sivilstand hadde ingen innvirkning. Men når det gjelder barnas alder viser svarene at det er en sammenheng mellom bilavhengighet og det å ha barn i barneskolen – eller barneskolebarn sammen med barn i andre aldersgrupper.<sup>79</sup> Det er interessant at familiene med de yngste barna opplevde stress og tidspress. Foreldre med barn i barneskolen er mest bilavhengige, men ikke de mest stressede eller presset på tid.

Det kan derfor være at bilavhengighet, sammen med en andre faktorer (mer selvstendige barn, mer strukturerte hverdager), reduserer følelsen av stress og tidspress. Dette er opplagt ikke en miljøvennlig holdning, men den reflekterer hverdagens logistikkproblemer for mange familier.

Analysen viste også at jo mer avhengig av bil man var, jo mer tidspress<sup>80</sup> og stress<sup>81</sup> opplevde man. Dette er komplekst, og vi må være varsomme med å komme med bastante årsaksforklaringer, men svarene viser en klar sammenheng mellom en bilbasert livsstil og opplevelse av tidspress og stress.

### **Mobilens betydning for familiekoordinering**

Mobilen har definitivt blitt en integrert del av hverdagen (Ling and Yttri 2002). Enkelte hevder at mobiltelefonen fører til mer stress i hverdagen, mens det er andre som ser mobilteknologien som en fin måte å koordinere møter som ellers hadde vært umulig (Frissen 2000; Ling 2004b; Rheingold 2002) og derved redusere stress.

For å se nærmere på hvordan mobiltelefonen ble brukt i familielivet, brukte vi faktoranalyse til lage en variabel som het ”familiekoordinering ved hjelp av mobil kommunikasjon”.<sup>82</sup> Svarene viser at menn var marginalt mer positive enn kvinner

---

<sup>76</sup> Variabelen som går på bilavhengighet er utviklet ved bruk av faktoranalyse på spm. 46. Spørsmålene 1) “Jeg er helt avhengig av bil for å få rekke over alt til daglig”, 2) “Jeg bruker bil til de fleste av dagliglivets gjøremål”, og 3) “Jeg klarer meg godt uten bil til daglig” (negativt ladet), 4) “Bilen betyr at jeg kan rekke mer enn jeg ville gjort uten”.

<sup>77</sup>  $f(3,2026) = 52,32$ , sig. < 0,001.

<sup>78</sup>  $f(1,2028) = 10,52$ , sig < 0,001

<sup>79</sup>  $f(6,2014) = 2,39$ , sig. = 0,026

<sup>80</sup>  $f(4,2010) = 17,91$ , sig. < 0,001

<sup>81</sup>  $f(4,2001) = 11,94$ , sig. < 0,001

<sup>82</sup> Spørsmålene variabelen er basert på er som følger: 1) Jeg sender ofte SMS for å fortelle når jeg kommer hjem fra jobben, 2) Jeg sender ofte SMS for å fortelle hvordan det gikk med levering eller henting av barna, 3) Jeg bruker SMS til å kommunisere med partneren min når vi er uenige om

til utsagnene i denne variabelen.<sup>83</sup> Familiene med førskolebarn scoret høyest på variabelen.<sup>84</sup>

Studien viser at de som var positive til bruk av mobiltelefon til å koordinere familien også var de som opplevde mest tidspress<sup>85</sup> og stress.<sup>86</sup> Dette er litt ironisk hvis vi sammenlikner med materialet fra antall samtaler/tekstmeldinger og tilhørende tidspress og stress. På den ene siden ser vi at utvidet bruk av mobiltelefon ser ut til å henge positivt sammen med – og kanskje bidra til – følelsen av tidspress/stress. Samtidig har disse personene den innstilling at mobilen er et godt verktøy for familiekoordinering. Det er ikke mulig å angi noen årsakssammenheng her. (Se også kapitlene 3 og 4).

### Holdning til mobilens nytteverdi for kontroll av barn

Et moment i barnefamiliers komplekse hverdag er behovet for å vite hvor barna er og derved redusere engstelse. En av strategiene for å håndtere dette er å bruke mobiltelefonen til å ha kontroll med dem – vanligvis gjelder dette ungdom. Rakow og Navarro omtaler dette som 'fjernbarnepass' (1993), og det er også behandlet av Ling og Helmersen (2000).

Intervjuene fra første del av prosjektet viser at foreldrene er klar over hvordan de kan bruke mobiltelefonen til å overvåke barna sine. De føler det som en god hjelp, men de må være forsiktige med å stole blindt på mobilen. De viser hvordan mobilen har forenklet mange ting, men at den også har resultert i nye situasjoner som kan gi like mye bekymring. Den ser ut til å være en kjærkommen form for kommunikasjon, bare den ikke svikter eller er i uorden.

Holdningen til å bruke mobiltelefon til å overvåke barna er en sammensatt variabel. Den er laget på grunnlag av en faktoranalyse av spørsmålene i spørreskjemaet som gikk på holdninger knyttet til mobilbruk og barn.<sup>87</sup>

Vi fant det samme som Rakow og Navarro, nemlig at kvinner bruker mobilteknologien mest på denne måten.<sup>88</sup> Dessuten er det også slik at personer som ikke lever i intakte forhold er de som stoler mest på mobilen for kontroll av

---

noe, 4) Jeg bruker reisetiden til jobben til å sende SMS til folk jeg kjenner, 5) Jeg ringer eller melder ofte til partneren min i løpet av arbeidsdagen for å be ham/henne gjøre et ærend på hjemveien, 6) Barna sender meg meldinger om ting de ikke vil si ansikt til ansikt, og 7) Når jeg er i butikken, snakker jeg ofte med andre i familien på mobilen for å finne ut hva vi trenger. Noen av disse punktene er irrelevante når det gjelder familiekoordinering, men mesteparten av dem omhandler ting i familien som kommer inn under koordinering.

<sup>83</sup>  $f(1,2028) = 3,39$ , sig. = 0,065

<sup>84</sup>  $f(6,2014) = 10,72$ , sig. < 0,001

<sup>85</sup>  $f(4,2012) = 15,19$ , sig. < 0,001

<sup>86</sup>  $f(4,2001) = 20,42$ , sig. < 0,001

<sup>87</sup>  $f(6,2014) = 56,21$ , sig. < 0,001. Spørsmål som veide tungt på denne faktoren var: 1) "Jeg bruker ofte mobilen for å finne ut hvor barna er", 2) "Jeg ringer eller sender SMS ofte for å undersøke om alt er bra med barna når de er ute", 3) "Jeg har ofte kontakt med barna mine via SMS", 4) "Jeg snakker ofte med barna mine på mobiltelefon".

<sup>88</sup>  $f(1,2028) = 41,715$ , sig. < 0,001

barna.<sup>89</sup> Informanter med barn i ungdomsskole/videregående skole var betydelig mer positive til denne typen kontroll enn andre grupper.<sup>90</sup> Å bruke mobiltelefonen til å holde kontakt med barna hadde ikke noen sammenheng med følelsen av tidspress eller stress.

### Aktiv livsstil

Den siste variabelen i studien går på hvor aktivt man lever.<sup>91</sup> Vi fant ingen sammenheng mellom en aktiv livsstil og kjønn eller sivilstand. Svarene viser at de som hadde barneskolebarn hadde – og ønsket å ha – mange aktiviteter.<sup>92</sup> Basert på materialet i de foregående variablene kan man si det er bra at de har tatt til seg denne ideologien, siden dette er en gruppe som ser ut til å ha et svært hektisk liv. De som sier de foretrekker en aktiv livsstil, sier også at de ofte føler tidspress<sup>93</sup> og stress.<sup>94</sup>

## 5.7 Resultater fra regresjonsanalyser og diskusjon

Ved hjelp av elementene over utviklet vi en regresjonsmodell, hvor de avhengige variablene var tidspress og stress. Tidspressmodellen forklarer omtrent 13 prosent av variansen.<sup>95</sup> Ni av variablene inngikk i modellen (de nøyaktige resultatene er vist i tabellen i slutten av kapitlet). Regresjonsanalysen viser at de informantene som hadde størst opplevelse av tidspress også

- Følte seg avhengig av bil
- Foretrakk en aktiv livsstil
- Syntes mobiltelefonen var et godt verktøy til å koordinere familien
- Hadde lange arbeidsdager.

Noe av det som motvirket følelsen av tidspress var

- Å være mann
- Å ikke ha små barn
- Å delta i aktiviteter for voksne
- Høyere inntekt

---

<sup>89</sup>  $f(1,2027) = 13,3$ , sig. < 0,001

<sup>90</sup>  $f(6,2014) = 67,256$ , sig. < 0,001

<sup>91</sup> Tre av de viktigste punktene i denne faktoren var: 1) Jeg liker å ha mange baller i luften. 2) Jeg synes det er viktig å ikke sløse bort tiden. 3) I vår familie har vi faste fritidsaktiviteter.

<sup>92</sup>  $f(6,2014) = 3,56$ , sig. = 0,001

<sup>93</sup>  $f(4,2012) = 24,294$ , sig. < 0,001

<sup>94</sup>  $f(4,2001) = 13,23$ , sig. < 0,001

<sup>95</sup> Justert  $r^2 = 0,13$

- Lengre avstand til barn som ikke bor hjemme

Modellen viser at stressfølelsen var litt mer beskjeden enn i den foregående modellen, som viste omtrent 11 prosent variansen. Ni av variablene gikk også inn som del av modellen. Studien viser at informantene som opplevde stress også

- Følte seg avhengig av bil
- Foretrakk en aktiv livsstil
- Syntes mobiltelefonen var et godt verktøy til å koordinere familien
- Hadde lange arbeidsdager
- Hadde hovedansvaret for innkjøp av mat og basisvarer

Faktorer som motvirket stressfølelsen var:

- Å være mann
- Å ha få eller ingen barn som ikke bodde hjemme
- Å ha lengre reisevei til jobben
- Å delta i aktiviteter for voksne<sup>96</sup>

Flere av de uavhengige variablene var felles for begge modellene. I synkende viktighetsgrad var de 1) avhengighet av bil, 2) ønske om en aktiv livsstil, 3) holdning av at mobiltelefonen kan brukes til familiekoordinering, 5) arbeidstidens lengde, 6) kjønn, og 7) deltakelse i fritidsaktiviteter for voksne.<sup>97</sup>

Bildet som framkommer når vi ser på de felles variablene, er at de personene – og spesielt kvinnene – som arbeider mye og samtidig ønsker å ha en aktiv livsstil har en sterkere opplevelse av stress og tidspress. Det er også disse personene som er mest avhengige av bil og mobiltelefon. Svarene bygger således opp under oppfatningen om at disse hjelpemidlene blir sett på som redskap til å administrere hverdagen. Et element som kunne tenkes å bidra til tidspress og stress, nemlig å delta i voksne aktiviteter, gir tvert imot mindre stress og tidspress. Paradoksalt nok er det altså slik at å *ønske* å delta på mange ting bidrar til følelsen av tidspress og stress, mens selve deltakelsen virker motsatt. På den andre siden kan vi si at bilen og mobiltelefonen kan brukes som et hjelpemiddel i hverdagen. I mobiltelefonens tilfelle ses ikke effekten – eller sammenhengen – i selve bruken av telefonen, det mer sentrale er følelsen av at den er tilgjengelig.

Studien viser at tidspress isolert sett står i omvendt forhold til inntekt, noe som er det motsatte av det vi hadde ventet (Roxburgh 2002). Garhammer hevder at selv om høy inntekt forbindes med lengre arbeidstid – som også forbindes med stress – er det ikke nødvendigvis et positivt forhold mellom inntekt og stress (2002). Flere ting må tas med i betraktningen. For det første kan ofte de som har høy inntekt kjøpe seg frihet, eller som Frissen så treffende sier det, ”lage seg en støtpute” mot en del av det som forårsaker stress i hverdagen, med for eksempel praktikant, au pair, kjøp av tjenester, og så videre (2000). For det andre kan det være at folk med

---

<sup>96</sup> De nøyaktige resultatene er vist i tabellene i vedlegget.

<sup>97</sup> Det er viktig å understreke at denne analysen ikke kan kommentere årsakene, bare at det er en sammenheng.

høy inntekt ser på seg selv som vellykkede karrieremennesker, og stoltheten over dette kan lindre eventuell stress (Barling 1995). Det kan også være en kombinasjon med andre variabler på den måten at personer med høy inntekt som regel er godt etablerte mennesker, og at de i denne livsfasen sjeldnere har små barn som bidrar til en kompleks hverdag. Faktisk så stod alderen til det yngste barnet i familien i omvendt forhold til følelsen av tidspress – men ikke stress. Informantene i husholdninger med førskolebarn hadde oftere for liten tid.

Svarene viser en sammenheng mellom stress og antall barn som ikke bor hjemme, lengre reisevei og ansvar for innkjøp av dagligvarer.<sup>98</sup> Nesten 80 prosent av informantene hadde ikke barn som ikke bodde hjemme. En relativt liten gruppe personer med barn som ikke bodde hjemme hadde opplevd problemer med å takle logistikken forbundet med dette.

Analysen viser også at jo lengre arbeidsreise man har, jo mindre stress opplever man. Det er flere ting vi må ta med i betraktningen her. For det første er det vanligere for menn enn kvinner å ha lang vei til jobben (Hjorthol 2000). Som nevnt har menn generelt en mer avslappet livssituasjon enn kvinner, siden de ofte ikke opplever så mange overlappende roller (Roxburgh 2002) eller praktiske krav (Gershuny and Robinson 1988). For det andre kan reisen i seg selv være en sone der man er fri fra hverdagens problemer. Hvis reisen til og fra jobb foregår med bil og man er alene i bilen (dette gjaldt mellom 65 prosent og 72 prosent av våre informanter), kan reisen gi ekstra tid til å tenke på seg selv. Det er interessant – og litt foruroligende, med tanke på sikkerhet – at med utviklingen av mobiltelefonen kan bilen bli en mobil telefonkiosk i begge betydninger av ordet mobil. Én av fem informanter sa at de brukte reisen til og fra jobb til å prate med venner og familie på mobilen.

Bilbruk, sammen med avstanden til alle våre gjøremål, viser en annen tilnærming. Det er kanskje en enda sterkere følelse av at bilen er nødvendig i hverdagen, noe vi ser i vårt uunngåelige behov for å handle mat og komme oss fra sted til sted. Og selv om sammenhengen ikke er sterk nok til å komme med i regresjonsmodellen, ser vi denne avhengigheten i informantenes litt ironiske kommentarer om sjåførtjenesten de drev overfor barna sine. På den andre siden er lengre reisevei til jobben, det vil si tiden man tilbringer – oftest alene – i bilen, også en lise for en stresset sjel. Så selv om bilen er inkarnasjonen av sosial kompleksitet for mange, er den også et tilfluktssted der man kan ta tilbake kontrollen over seg selv.

Disse to teknologiene har kommet sammen og har på veldig kort tid inngått en symbiose. Bilen utvider den geografiske sfæren, og mobiltelefonen åpner muligheten for koordinering av samvær innenfor denne sfæren. Der hvor bilen betyr at vi kan delta i aktiviteter innen et større område, lar mobiltelefonen oss rasjonalisere våre bevegelser. Der hvor mobiltelefonen betyr at vi aldri er utenfor rekkevidde og til enhver tid kan kreves i aksjon eller bevegelse, gir bilen oss denne mobiliteten. Denne utviklingen er ikke nødvendigvis miljømessig ansvarlig, men den resulterer i en hektisk livsstil, samtidig som den gir oss de ressursene vi trenger for å håndtere denne situasjonen.

---

<sup>98</sup> Husk at dette målte i hvilken grad informanten hadde eneansvaret for innkjøp.



## Regresjonstabeller

### ”Jeg føler ofte at jeg har for liten tid”

	Ustandardiserte koeffisienter		Standardiserte koeffisienter	t	Sig.
	B	Std. Feil	Beta		
	4.0147	0.1483		27.0655	2.2E-136
Mann	-0.2104	0.0560	-0.0891	-3.7570	0.0001
Husholdningens inntekt	-0.0435	0.0155	-0.0640	-2.7900	0.0053
Alder på yngste barn i husholdningen	-0.0983	0.0345	-0.0625	-2.8466	0.0044
Middelavstand til barn som ikke bor hjemme	-0.0009	0.0004	-0.0499	-2.3115	0.0209
Middelnivå for voksne aktiviteter	-0.0139	0.0064	-0.0481	-2.1529	0.0314
Antall arbeidstimer pr. uke	0.1593	0.0253	0.1555	6.2828	4.13E-10
Mobilen er nyttig for familiekoordinering	0.1823	0.0257	0.1560	7.0812	2.02E-12
Avhengig av bil	0.1997	0.0255	0.1694	7.8143	9.15E-15
Liker en aktiv livsstil	0.2461	0.0261	0.2114	9.4059	1.46E-20

### ”Jeg føler meg ofte stresset i hverdagen”

	Ustandardiserte koeffisienter		Standardiserte koeffisienter	t	Sig.
	B	Std. Feil	Beta		
(Konstant)	3.0708	0.1761		17.4317	1.09E-62
Antall barn som ikke bor hjemme	-0.1037	0.0334	-0.0728	-3.1040	0.0019
Middelnivå for voksne aktiviteter	-0.0207	0.0071	-0.0694	-2.9106	0.0036
Mann	-0.1494	0.0638	-0.0620	-2.3413	0.0193
Reisevei til jobb	-0.0014	0.0005	-0.0592	-2.5522	0.0107
Ansvar for matinnkjøp	0.0285	0.0144	0.0494	1.9702	0.0489
Arbeidstimer pr. uke	0.1540	0.0395	0.1001	3.8999	0.0001
Avhengig av bil	0.1881	0.0282	0.1537	6.6533	3.86E-11
Liker en aktiv livsstil	0.1911	0.0287	0.1598	6.6508	3.93E-11
Mobilen er nyttig for familiekoordinering	0.2464	0.0279	0.2047	8.8029	3.24E-18

TØI rapport 820/2006

## 6 Mobiltelefonen som konfliktskaper og konfliktløser

### 6.1 Noen sentrale teorier om medievalg

Mennesker har ulike kommunikasjonspreferanser. Med dette menes at individer føler seg mer komfortable og føler de klarer å uttrykke seg bedre gjennom noen kommunikasjonsmedier enn andre, eller foretrekker ansikt til ansikt samtaler fremfor å kommunisere ved hjelp av et mellomliggende medie (Reid and Reid 2004) (Gardner 1983). Som vi har vært inne på tidligere, er det mange ulike faktorer som styrer hvordan vi velger å kommunisere. Betydningsfulle faktorer er eksempelvis kvaliteter ved det mediet vi bruker, hva vi er vant med fra tidligere, erfaringer eller tilbakemeldinger fra den vi kommuniserer om hvordan hun eller han foretrekker å kommunisere osv. Forskning om medievalg er ytterligere aktualisert med et økende antall medierte måter å kommunisere på.

Medievalgteori har blitt et mangfoldig teoretisk fagområde som tar for seg kommunikasjonsprosesser og informasjonsformidling fra både teknologiske, humanistiske og samfunnsvitenskaplige innfallsvikler. Spesielt kjente teoretiske bidrag om valg av kommunikasjonsmedium er *media richness theory* og *social presence theory* (Fulk og Steinfield 1990). Begge er teorier som kan gi nyttige bidrag for å øke forståelse rundt kommunikasjon, medienes kvaliteter, medievalg og kontekst, men som må suppleres med bidrag fra flere forklaringsmodeller, fordi teoriene kommer til kort på noen områder. Medievalgteorier kan grovt sett deles inn i tre hovedgrupper (Potter 2004) (Hjorthol et al 2005):

- 1) Den kommuniserendes valg av medie er basert på at oppgaven/innholdet passer med mediets kvaliteter (task-media fit). *Media Richness Theory* og *Social Presence Theory* er eksempler på teorier som har dette utgangspunktet.
- 2) Den kommuniserendes valg av medie er basert på at omgivelsene rundt påvirker oppfatninger om hvilke oppgaver/innhold som passer til bestemte medier. *The Social Influence model* tar dette utgangspunktet.
- 3) Den kommuniserendes personlige erfaringer og oppfatninger har sterk innflytelse på hvilke oppgaver/innhold som passer til hvilke medier. Teorier som støtter dette perspektivet er: *Technology acceptance model* og *Media appropriateness* teorien.

Resultatene fra den kvalitative studien (Hjorthol et al 2005) viste kompleksiteten rundt valg av medie. Valg og bruk av kommunikasjonsmedier i distribuerte familier ble delvis bestemt av kompleksitet i meningsinnhold, hvor mye sosial tilstedeværelse den enkelte tålte i forhold til tidligere partner, praktiske hensyn som hvor enkelt eller hvor vanskelig det var å snakke på telefon i arbeidssituasjonen osv. Studien viste at de kommuniserende etter hvert hadde utviklet rutiner og preferanser i forhold til medievalg etter hvor praktisk og anvendelig det var å benytte de ulike mediene og personlige erfaringer. I forhold

til kommunikasjon mellom barn og foreldre var mange opptatt av at medier ikke skulle være noe substitutt for det fysiske samværet mellom foreldre og barn, men at mediene hadde en viktig utfyllende rolle. Vi så også kjønnsbaserte forskjeller i valg av kommunikasjonsmåte. Kvinner uttrykte å være mer komfortable med bruk av SMS enn menn i forhold til både praktisk og emosjonell bruk av mediet. Flere av mennene i studien uttrykte nærmest å ha et ”anti-bruk” forhold til SMS.

## **6.2 Kvinner tekster og menn snakker**

Vi vet at det er kjønnsforskjeller med hensyn til bruk og adopsjon av IKT<sup>99</sup> (Faulkner, W et al 2005). Kjønn og bruk av IKT har vært et interesseområde i en årrekke og mange har vist bekymring over at det blir et digitalt skille mellom kvinner og menn, gutter og jenter, der jenter og kvinner kommer til kort med å utnytte nye digitale medier. Dette har av mange blitt sett på som et problem, fordi deltakelse i både arbeidsliv, fritidsaktiviteter og sosiale aktiviteter i stadig større grad er avhengig av at deltakerne har tilgang til IKT. En rekke studier viser at kvinner og menn, jenter og gutter verdsetter ulike trekk og funksjoner ved ulike teknologier og at de bruker IKT forskjellig (Faulkner et al 2005) (Gansmo 2004b). Mens menn viser større fascinasjon for teknologiens muligheter og hva teknologien ”kan” uavhengig av anvendelsesområde eller nytteverdi, er kvinner mer pragmatisk orientert. Kvinner ”oppdager” og bruker teknologi når denne gjør hverdagslivet lettere og kan løse de daglige utfordringene på en enklere måte enn tidligere. Historisk har vi sett at menn tar i bruk ny kommunikasjonsteknologi på et tidligere tidspunkt enn kvinner. Ser vi på hvordan adopsjonsmønsteret utvikler seg i dag for bruk av Internett og mobiltelefon, så bruker stadig flere kvinner Internett og det små forskjeller mellom kjønnene og hvem som eier en mobiltelefon (Ling 2004b). Kombinerer vi kjønn og alder, ser vi imidlertid tydeligere forskjeller i mellom kvinner og menns bruk av nyere IKT og det er generelt større forskjeller mellom eldre kvinner og eldre menn enn det er blant unge jenter og gutter. Sett i et likestillingsperspektiv kan vi hevde at utviklingen har vært positiv på dette området. Det er imidlertid fremdeles forskjeller i både interesser og preferanser mellom kvinner og menn, gutter og jenter når det kommer til bruk av IKT. I det følgende avsnittet skal vi gå inn på kjønnsforskjeller og holdninger til bruk av IKT.

---

<sup>99</sup> <http://www.rcss.ed.ac.uk/sigis/public/D02/D02Summary.php>

Tabell 6.1 Daglig bruk av mobiltelefon til å ringe og sende SMS. Prosent

	Kjønn**	Gjennomsnitt	Antall
Hvor mange ganger bruker du vanligvis mobiltelefonen per dag til å... ..Ringe (privat)?	Mann	3,62	852
	Kvinne	2,1	1 104
Hvor mange ganger bruker du vanligvis mobiltelefonen per dag til å... ..Sende tekstmelding (SMS) (privat)?	Mann	3,39	849
	Kvinne	5,03	1 120

TØI rapport 820/2005

\*\* p &lt; 0.01 (Independent samples t-test)

Det er signifikante forskjeller<sup>100</sup> mellom kvinners og menns bruk av mobiltelefon, både i forhold til tale og bruk av SMS. Som vi har nevnt tidligere, ringer menn mer enn kvinner, mens kvinner sender flere SMS. Dette er i samsvar med andre studier og undersøkelser som har undersøkt hvor mye kvinner og menn tekster og taler ved bruk av telefon (Ling 2005). Hvorfor det er slik kan vi ikke si helt entydig, men kvalitative studier (blant annet vår egen kvalitative studie, Hjortholm fl 2005) viser at flere menn opplever at det er klønete å bruke SMS og velger i stedet tale. Kvinner, på den annen side, påtar seg ofte å organisere flere aktiviteter knyttet til familielivet enn menn og det er mer tidseffektivt å bruke SMS til denne typen koordineringsaktiviteter.

### 6.3 SMS skaper misforståelser

I innledningen til dette kapittelet trakk vi frem at IKT-bruk formes av karakteristika ved mediet, våre omgivelser og personlige preferanser osv. Om ikke umulig, så er det vanskelig å isolere hva som preger våre valg. Vi kan likevel belyse problemer og utfordringer knyttet til hva som oppleves som gode og dårlige kvaliteter ved medier ved å spørre om folks erfaringer og opplevelser knyttet til bruk.

Vi har karakterisert SMS som et informasjonsfattig medium, blant annet fordi SMS er en tekstbasert og asynkron kommunikasjonsform. Bruk av SMS kan skape misforståelser, noe resultatene fra både den kvalitative og kvantitative studien viser. Sitatet nedenfor fra en av de skilte kvinnene (i de kvalitative intervjuene) er illustrerende for dette:

*Kvinnen: Det er faktisk mye vanskeligere å skrive enn å prate, for når du skriver så kan veldig mye misforstås for man hører ikke toneleie når den andre snakker. Du kan ha et smil om munnen og så skriver du en litt morsom melding ikke sant som det ikke finnes noen undertone i det hele tatt og så blir den oppfattet helt feil. Det er vanskelig, så jeg bruker minst mulig mobilen i forhold til ex'en. ... Jeg har sendt en hyggelig melding med et lite smil som har fra min side vært ment som ....ja, .. det er vanskelig å forklare, du slår tilbake på noe*

<sup>100</sup> Signifikant på 0,01 nivå.

*og så kunne du godt ha he, he, bak uten at du gjorde det, eller at jeg ler litt inni meg ikke sant. Det var ikke vondt ment over hodet, hvor det har blitt oppfattet helt feil og hvor du får en melding tilbake, herregud hvor forbannet du er eller et eller annet sånt. Og da blir det til at man kommer så skeivt ut. Og etter at jeg oppdaget hvor feil det kan bli sluttet jeg mye med det. ”*

Skilt kvinne med barn på 4 og 8 år.

I det kvantitative materialet ser vi at mange av respondentene er enige i at ”å kommunisere med SMS kan skape misforståelser”. Hele 35 prosent av respondentene er helt eller delvis enige i dette utsagnet, mens 41 prosent er helt eller delvis uenige.

Tabell 6.2 Å kommunisere ved hjelp av SMS kan skape misforståelser etter kjønn. Prosent.

Holdning	Kjønn**		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	8	12	10
Delvis enig	24	25	24
Verken enig eller uenig	28	21	24
Delvis uenig	24	22	23
Helt uenig	17	19	18
Sum	101	99	99
Antall	865	1132	1997

TØI rapport 820/2005

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

I tabell 6.2 ser vi at kvinner er noe mer tilbøyelige til å være enige i utsagnet enn menn. Vi kan spekulere i årsakene til denne holdningsforskjellen og se holdningene opp i mot kvinners og menns erfaring på området. Kvinner sender flere SMS enn menn både av praktisk og emosjonell karakter og har derfor også generelt større erfaring med at SMS-kommunikasjon kan føre til misforståelser enn menn. Menn på sin side velger kanskje bort SMS av samme årsak og bruker andre kommunikasjonsmåter som en telefonsamtale til innhold som er egnet til å kunne misforstås.

Ser vi på sivilstatus og holdninger til at SMS kan skape misforståelser, tabell 6.3 viser resultatene et tydelig skille mellom par som bor sammen og foreldre som ikke bor sammen. Skilte/ikke samboende er mer enige enn gifte/samboende respondenter i at SMS er en kilde til å skape misforståelser. Kommunikasjon i forhold til en tidligere partner er ikke alltid enkel. At skilte/ikke samboende oppfatter SMS som mer egnet til å skape misforståelser enn gifte/samboende er derfor ikke veldig overraskende. I den kvalitative delen kom respondentene med flere eksempler på hvordan misforståelser hadde oppstått med bruk av SMS. I den kvalitative studien gikk vi også nærmere inn på teorier rundt emosjonell kommunikasjon og medievalg (Hjorthol et al 2005). I følge media richness theory (MRT) er det slik at visse typer innhold kommuniseres best med bruk av såkalte informasjonsrike medier. SMS kan karakteriseres som et lite informasjonsrikt medium. Dette betyr ikke at man ikke kan uttrykke seg både emosjonelt og komplekst via SMS, men at mediet har kvaliteter eller rettere sagt mangler kvaliteter som rike medier har, f eks til å kommunisere i sanntid, samt gi

muligheter for visuell tilbakemelding og formidle toneleie osv, og at mangelen på dette kan forårsake misforståelser mellom de kommuniserende parter. Kommunikasjon av komplekst innhold er mest egnet til å bli formidlet via rike mediekkanaler fordi dette krever at partene kan justere meningsinnhold til hverandre i sanntid, kan tolke både visuelle og ikke-visuelle signaler gjennom dialogen, og dermed få gode muligheter til å rette opp misforståelser og uklarheter underveis.

Tabell 6.3 Å kommunisere ved hjelp av SMS kan skape misforståelser etter sivilstatus. Prosent.

Holdning	Sivilstatus**		Total
	Gift/samboende	Ikke gift/samboende	
Helt enig	9	18	10
Delvis enig	23	31	24
Verken enig eller uenig	26	17	24
Delvis uenig	24	18	23
Helt uenig	18	16	18
Sum	100	100	10
Antall	1699	298	1997

TØI rapport 820/2005

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Det er dessuten en interessant observasjon at respondenter som er helt eller delvis enig i utsagnet, sender flere tekstmeldinger enn de som er uenige. En slutning å trekke fra dette er at selv om mediet kan lage misforståelser betyr ikke dette at man bruker SMS mindre.

Mediebruk er ikke statisk, og vi endrer bruksmåte etter erfaring, behov, praksis og tradisjoner i de miljøer vi kommuniserer med. Historien viser oss at måten vi bruker mediene på endrer seg med tiden. I e-postens tidlige dager mente mange at e-post var en kommunikasjonskanal med ganske begrenset bruksområde og at dette var en kanal som var best egnet til formelle beskjeder i en arbeidskontekst. Kjærlighetsbrev, betroelser og andre personlige meldinger var best kommunisert via andre kanaler (Jakobsen 1994). En del opplever at det å uttrykke følelser skriftlig er lettere med skrift enn muntlig. Reid and Reid (2004) knytter det å ha preferanse til tekst fremfor tale til personlighetstyper. Individuer som foretrekker tale har i følge deres studie oftere en mer utadvendt personlighetstype enn de som foretrekker å kommunisere med tekst. En av respondentene i den kvalitative undersøkelsen føler at det er lettere å uttrykke seg i et tekstmedium enn muntlig:

*”..... av og til føler jeg kan forklare meg bedre skriftlig enn muntlig. Hvis det er viktige ting. Da hender det jeg synes det er enklere å sende en beskjed. Ikke på SMS, da, men på e-post.”* Gift/samboende kvinne med barn på 10 og 13 år.

SMS er i så måte en interessant kanal. På tross av mediets begrensinger blir SMS brukt i svært følelseladete dialoger. Det er gjort studier som viser at folks SMS-bruk forandrer seg og at SMS har utviklet seg mot å bli en både personlig og intim kommunikasjonsform (Ling 2004). Et interessant spørsmål for oss i vår studie er hvordan respondentene opplever at medier som SMS og e-post egner seg til å

formidle innhold og om folk opplever at det å uttrykke seg med tekst kan være lettere enn å si ting muntlig. En av kvinnene i den kvalitative studien forteller at hun opplever at det er lettere å bruke SMS hvis man vil si noe som er litt ”kjedelig” og at hun føler seg friere med bruk av SMS.

*”Det er jo lettere å bruke SMS hvis man vil si noe som er litt kjedelig da. Man føler seg litt friere å sånn. Det er jo alltid litt lettere å si det med ord, enn muntlig.”* Skilt kvinne med barn på 15 år.

I spørreundersøkelsen spurte vi respondentene om de skrev ting i SMS/e-post som de ikke klarer å uttrykke muntlig.

Tabell 6.4 Jeg skriver ”ting” i SMS/epost som jeg ikke klarer å uttrykke muntlig etter kjønn. Prosent

Holdning	Kjønn**		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	1	3	2
Delvis enig	10	13	11
Verken enig eller uenig	21	13	17
Delvis uenig	14	18	16
Helt uenig	54	53	54
Sum	100	100	100
Antall	806	1029	1835

TØI rapport 820/2005

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Som tabell 6.4 viser, svarer nærmere 13 prosent at de skriver ting i SMS/e-post som de ikke klarer å uttrykke muntlig. I artikkelen ”Insights into the Social and Psychological Effects SMS Text messaging” (Reid og Reid 2004) deles mobilbrukerne inn to kommunikasjonstyper – ”texters” (de som foretrekker å sende tekstmeldinger fremfor å snakke i mobil) og ”talkers” (de som foretrekker å snakke i mobil fremfor å sende tekstmeldinger). Forskjellene mellom de to begrunnes nettopp med hvordan teksterne og praterne klarer å vedlikeholde relasjoner og uttrykke seg med enten tekst eller tale. I artikkelen fremsettes bakenforliggende variabler som egenverd, hvor komfortabel man er i sosiale sammenhenger, den enkeltes behov for tette personlige relasjoner uavhengig av tid og sted m.m., som styrende for hvorfor den enkelte har preferanser i den ene eller den andre retningen. I vårt materiale har vi ikke data som kan forklare personlighetstyper i tilknytning til hvordan den enkelte foretrekker å kommunisere. Vi har allikevel spørsmål som kan indikere at det er forskjeller mellom ulike grupper respondenter og deres kommunikasjonspreferanser. Vi ser at det er en liten overhyppighet blant kvinner til å si seg helt eller delvis enige i at de skriver ”ting i e-post/SMS som de ikke klarer å uttrykke muntlig”. Samtidig er kvinner også overrepresentert blant de som er helt eller delvis uenige i utsagnet. En betydelig andel flere menn har ingen mening i forhold til denne holdningsvariabelen.

Vi ser tydelige forskjeller mellom respondenter som sender få og mange meldinger. Desto flere meldinger respondentene sender, jo flere er det som føler

de kan skrive ting på SMS/e-post som de ikke klarer å uttrykke muntlig<sup>101</sup>. En liknende sammenheng finner vi i forhold til ringemønster. Høy mobiltelefonbruk har signifikant sammenheng med holdning til at personen føler det er lett å formidle personlige følelser i samtaler på mobiltelefon<sup>102</sup>.

Kommunikasjon via SMS, e-post og tale på mobiltelefon arter seg forskjellig fordi hvert medie har sine særegne karakteristika. Mens tale over telefon (fasttelefon og mobiltelefon) ofte sammenliknes med tale i en ansikt til ansikt situasjon, sammenliknes e-post med brevet og SMS med post-it-lappen. De ulike mediene fremhever og filtrerer ulike deler av kommunikasjonen og appellerer til oss gjennom de av mediens kvaliteter vi føler oss komfortable med. I spørreskjemaets holdningsbatteri svarte respondentene på hvor lett det var å formidle personlige følelser via de ulike mediene. Tabell 6.5 viser fordelingen.

Tabell 6.5 Det er lett å formidle personlige følelser via mediene. Prosent.

Medietyper:	Helt enig	Delvis enig	Verken/eller	Delvis uenig	Helt uenig
E-post	7	22	27	19	27
SMS	5	20	27	17	31
Samtaler på mobiltelefon	6	20	34	17	23

TØI rapport 820/2005

\* Avrunding til hele tall gjør at summen i kolonnen e-post blir 102

Det en overvekt av respondenter som er helt eller delvis uenige at det er lett å formidle personlige følelser via både e-post, SMS og samtaler på mobiltelefon, mens rundt en firedel synes at det er lett å formidle personlige følelser med bruk av disse mediene. I forhold til kjønn er det størst forskjeller i forhold til bruk av SMS der 30 prosent av kvinnene mot 18 prosent av mennene synes det er lett å formidle personlige følelser på SMS, tabell 6.6.

Tabell 6.6 Det er lett å formidle personlige følelser i SMS på mobiltelefon etter kjønn. Prosent

Holdning	Kjønn**			Total
	Mann	Kvinne		
Helt enig	3	7		5
Delvis enig	15	23		20
Verken enig eller uenig	30	24		27
Delvis uenig	17	17		17
Helt uenig	35	29		31
Sum	100	100		100
Antall	807	1044		1851

TØI rapport 820/2005

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Vi vet at kvinner sender flere SMS enn det menn gjør, og at mennene ringer mer enn kvinnene. Grunner til at kvinner har utviklet en spesiell preferanse for SMS kan forklares med en rekke faktorer, blant annet at kvinner prioriterer nettverksbygging høyt. Kvinner har ofte rollen som nettverksbygger i familien og

<sup>101</sup> Bivariat korrelasjon p<0,01, spearman's rho

<sup>102</sup> Bivariat korrelasjon p<0,01, spearman's rho.



sørger for å holde kommunikasjonen i både familie- og vennenettverket ved like i større grad enn menn. I arbeidet med å vedlikeholde venne- og venninnenettverk har SMS tatt en viktig rolle. Forskning om forskjeller i kvinners og menns kommunikasjonsmønster og kommunikasjonskompetanse kan gi oss ulike forklaringsmodeller på kjønnsbaserte ulikheter på dette området. Dette er imidlertid et så stort fagfelt som vi dessverre ikke har anledning til å gå detaljert inn på i denne rapporten. Våre resultater gir imidlertid indikasjoner på at kvinner har lettere for å uttrykke personlige følelser via SMS og at kjønnes preferanser for de ulike medieformene er forskjellige. Dette understøttes av annen forskning om kvinners og menns medierte kommunikasjonsvaner og preferanser (Rossetti 1998, Tang 1999). Vi vet imidlertid at menn og kvinner er ulike med hensyn til å snakke om følelser (Gray 2002) og at dette er forskjeller som gir utslag i hvordan man uttrykker seg i mediert kommunikasjon er ikke overraskende.

Ser vi på sivilstatus i tilknytning til bruk av de ulike mediene, ser vi en interessant tendens til at ikke-samboende foreldre synes at det er lettere å formidle personlige følelser med bruk av de to tekstbaserte kommunikasjonsformene, SMS og e-post enn samboende foreldre.<sup>103</sup> Det at ikke-samboende respondenter oppgir at de synes det er lettere å formidle personlige følelser med e-post og SMS kan være knyttet opp mot at de bruker SMS og epost annerledes enn voksne som er i et etablert parforhold. Vi har ikke data som sier noe om akkurat dette forholdet, men tar det opp som en dimensjon som kan være av betydning for hvordan respondentene opplever å bruke medier til å uttrykke personlige følelser. Mens 22 prosent av voksne som bor med en partner synes det er lett å formidle personlige følelser via SMS, så synes hele 42 prosent av voksne som ikke bor med en partner at dette er lett<sup>104</sup>. De tilsvarende tallene for epost er 21 prosent og 38 prosent. Dette kan tyde på at sivilstatus er en faktor som virker inn på hvilken type innhold den enkelte sender mediert. I tilknytning til sivilstatus kan dette ses i sammenheng med flere utviklingstrekk<sup>105</sup>.

I den kvalitative studien fant vi at både e-post og SMS ble brukt flittig til å vedlikeholde voksenrelasjoner. For voksne som ikke er i et etablert parforhold, er det spesielt viktig med et aktivt fungerende voksenettverk. SMS og e-post er medier hvor man med relativt begrenset innsats kan opprettholde relasjoner uten å møtes ofte eller å bruke mye tid på å snakke i telefon. Dette kan være en dimensjon som har betydning for ikke-samboende respondenters holdning til å formidle personlige følelser med bruk av SMS og e-post. Internett og mobil brukes imidlertid ikke bare til å vedlikeholde relasjoner som man har skaffet seg ved fysiske møter. Datingtjenester<sup>106</sup> på Internett og mobil er i kraftig vekst og har blitt viktige møteplasser for å utvikle nye emosjonelle relasjoner. Det er ingen offisielle tall på hvor mange som bruker denne typen tjenester. Likevel oppgir nettstedene å ha femsifrede antall brukere, noe som indikerer at denne typen

---

<sup>103</sup> Signifikante forskjeller;  $p < 0.01$ , kji-kvadrattest.

<sup>104</sup>  $p < 0.01$ , kji-kvadrattest, krysstabell av sivilstatus og holdningsvariabel.

<sup>105</sup> Det er betydelige forskjeller mellom samboende og ikke samboende foreldre i antall tekstemeldinger som sendes daglig (3.88 og 6.84).

<sup>106</sup> Datingtjenester på Internett er i kraftig vekst. Eksempler på slike tjenester er: [www.nettvenn.no](http://www.nettvenn.no), [www.dating.no](http://www.dating.no), [www.gaysir.no](http://www.gaysir.no), <http://date.side2.no/date/>

tjenester har relativt stor omfang. Økt bruk av datingtjenester vil også kunne være en medvirkende faktor til at single/ikke-samboende<sup>107</sup> respondenter har en noe annen holdning til å formidle følelser via SMS og e-post enn samboende respondenter.

Det er et tydelig samspill mellom de ulike holdningsvariablene. Positive holdninger til bruk av medier til å formidle følelser sammenfaller med hverandre. I en faktoranalyse hvor holdningsspørsmålene som tok opp ulike følelsesdimensjoner inngikk<sup>108</sup>, viste at hvis du føler det er lett å formidle følelser i den ene medietypen så syns du også at det er lett å formidle følelser i en annen medietype. Holdningene krystalliserte seg i tre faktorer, hvor den første faktoren forklarte 28 prosent av variasjonen. I denne første faktoren inngikk 7 av 12 holdningsvariabler, hvorav fire av holdningsspørsmålene dreide seg om å ha en positiv holdning til at det er lett å formidle følelser med bruk av medier (SMS, e-post og telefon), samt positiv holdning til utsagnet ”Jeg skriver ”ting” i SMS /epost som jeg ikke klarer å uttrykke muntlig”. De to siste holdningsvariablene som inngikk i faktor 1 var holdning til at SMS-bruk *ikke er* konfliktdempende og at det *ikke er* vanskelig å god følelsesmessig kontakt med barna via mobiltelefon.

## 6.4 Mobilbruk i konfliktsituasjoner

Medier kan brukes med den hensikt å dempe konflikter og uoverensstemmelser i konfliktsituasjoner. Kvalitative studier har vist at det ikke er sjelden at ett medium velges fremfor et annet fordi mediet kan fungere som et filter mellom de kommuniserende. Vi så flere eksempler på dette i den kvalitative intervjurunden. En av de skilte mennene forteller:

” - Hender du at du bruker SMS/mail som filter for ikke å starte en diskusjon?  
 - Jeg henger meg litt opp i bagateller, så da er det mye enklere å holde seg til hva diskusjonen gjelder, hvis jeg ringer så er det fort gjort å ta opp løse tråder. Så da kan det ofte bli en diskusjon, men hvis jeg holder meg til SMS da så får det være i fred. ” Skilt mann med tre barn 1, 5 og 13 år.

Større muligheter til å velge sine ord og å kunne få tenke seg om før man snakker eller skriver noe, gjør at det å kommunisere med asynkrone medier kan ha en del fordeler fremfor synkrone. SMS er et slikt asynkront medie som gir mulighet til å tenke seg om før man svarer på en melding. Tabell 6.7 viser hva respondentene mener i forhold til at SMS kan virke konfliktdempende:

<sup>107</sup> Ikke-samboende er ikke ensbetydende med at respondenten er single. Vi har imidlertid ikke data på om respondenter som ikke er samboende med noen har kjæreste eller ikke.

<sup>108</sup> Faktor 1. Det er lett å formidle personlige følelser i SMS på mobiltelefon, Det er lett å formidle personlige følelser i e-post, Å kommunisere via SMS kan dempe konflikter, Det er lett å formidle personlige følelser i samtaler på mobiltelefon, Jeg skriver ”ting” i SMS /e-post som jeg ikke klarer å uttrykke muntlig, Det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt med barna via mobiltelefon/e-post (negativ).

Tabell 6.7 Å kommunisere via SMS kan dempe konflikter. Prosent.

Holdning	Alle	Antall
Helt enig	3	57
Delvis enig	18	349
Verken enig eller uenig	39	737
Delvis uenig	16	301
Helt uenig	24	452
Sum	100	1896

TØI rapport 820/2005

Ca en av fem synes at å kommunisere via SMS kan dempe konflikter. Det er ingen signifikante forskjeller mellom menn eller kvinner i forhold til dette utsagnet, eller forskjeller etter sivilstatus. Litt overraskende er det at sivilstatus ikke har betydning i denne sammenhengen. I kvalitative intervjuer har vi erfart at skilte har brukt SMS seg i mellom når de ikke klarer å forholde seg til den andre parten i en direkte dialog, verken ansikt til ansikt eller på telefon. Vi stilte også spørsmål om den enkelte brukte SMS til å kommunisere med sin partner når hun eller han var uenige om noe. Ganske få, bare 8 prosent, sa seg helt eller delvis enig i dette utsagnet<sup>109</sup>. Det er heller ingen forskjeller mellom kvinner og menn eller sivilstatus og holdning til dette utsagnet.

Det er imidlertid signifikante forskjeller mellom holdning til bruk av SMS i konfliktsituasjoner og hvor mange meldinger respondentene sender<sup>110</sup>. Det er en noe svakere sammenheng<sup>111</sup> mellom telefonbruk og holdning til bruk av SMS i konfliktsituasjoner, men tendensen er at høy mediebruk både på SMS og telefon har en positiv sammenheng med holdningsvariabelen. Det vil si at høy bruk ser ut til å sammenfalle med at respondenten er positiv til å bruke mediert kommunikasjon i konfliktfylte situasjoner. Hvorvidt høy bruk av SMS og telefon gjør respondenten mer tilbøyelig til å bruke medier i konfliktfylte situasjoner eller om det er holdningen som påvirker omfang av bruk, kan vi imidlertid ikke slå fast.

## 6.5 Medier i god og onde dager

Et samlivsbrudd er ofte en vanskelig opplevelse for alle involverte parter, både for barn og for voksne. Et samlivsbrudd innebærer som regel følelsesmessige belastninger, noe som gjør at kommunikasjonen mellom spesielt de voksne er en utfordring. I en del tilfeller kan dette gå utover barna, men de aller fleste par klarer etter hvert å ha et fornuftig samarbeid og relativt god kommunikasjon rundt deling av ansvar og omsorg for felles barn. I vårt materiale har vi stilt de aller

<sup>109</sup> ”Jeg kommuniserer via SMS med partneren min når vi er uenige om noe”.

<sup>110</sup> Anova,  $p < 0.01$ .

<sup>111</sup> Anova,  $p = 0.06$  (Å kommunisere med SMS kan dempe konflikter), Anova,  $p = 0.071$  (Jeg kommuniserer via SMS med partneren min når vi er uenige om noe).

fleste spørsmål til alle og fordelt svarene etter hvordan den enkelte oppgir nåværende sivilstatus. Noen relativt få spørsmål er kun stilt til personer som har barn med en tidligere partner og i dette avsnittet skal vi gå inn på disse spørsmålene.

De aller fleste personene i studien, 69 prosent, oppgir gledelig nok at de har et godt samarbeid om barna<sup>112</sup>, selv om kvinner og menn ikke helt er på linje når de skal vurdere hvor godt eller dårlig samarbeidet fungerer. Det er en tendens til at menn syns samarbeidet om barna er noe bedre enn det kvinnene oppgir, men forskjellene er ikke veldig store, tabell 6.8. Det er dessuten prosentvis flere menn som ikke tar stilling til om samarbeidet fungerer godt eller dårlig. Rundt en femtedel er imidlertid ikke fornøyde. Hvorfor de ikke er tilfredse har vi ikke konkrete spørsmål som kan forklare årsaken til. Tabell 6.8 viser den prosentvise fordelingen av hvordan kvinner og menn syns de samarbeider om barna:

Tabell 6.8 Min tidligere partner og jeg samarbeider godt om barna, etter kjønn. Prosent.

Holdning	Kjønn**		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	43	37	39
Delvis enig	27	31	30
Verken enig eller uenig	16	8	11
Delvis uenig	7	9	9
Helt uenig	7	15	12
Sum	100	100	100
Antall	183	322	505

TØI rapport 820/2005

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Mange skilte par sliter med å få til en god dialog i etterkant av et brudd. Vi har spurt om hvordan en kommunikasjonsform som SMS brukes hvis partene har vanskeligheter med å snakke sammen direkte. Nærmere en femtedel oppgir at de bruker SMS som kommunikasjonskanal fordi det er vanskelig å snakke sammen, tabell 6.9. Også her er det forskjeller mellom kvinner og menn i den prosentvise fordelingen, men forskjellene er ikke signifikante.

<sup>112</sup> 69% sier seg helt eller delvis enige i utsagnet ” Min tidligere partner og jeg samarbeider godt om barna”

Tabell 6.9 Min ex-partner og jeg bruker SMS fordi det er vanskelig å snakke sammen direkte, etter kjønn. Prosent.

Holdning	Kjønn		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	4	8	6
Delvis enig	19	12	15
Verken enig eller uenig	17	15	16
Delvis uenig	10	10	10
Helt uenig	50	56	53
Sum	100	100	100
Antall	149	322	505

TØI rapport 820/2005

Det er en utfordrende oppgave å administrere foreldreskap på avstand. Det er mye informasjon som må utveksles, og foreldrene treffer sjelden barnet eller hverandre like ofte som da de fremdeles bodde under samme tak. Nesten en firedel oppgir at å kunne kommunisere med SMS i forhold til eks-partner faktisk gjør samarbeidet om barna enklere, fordi man ikke trenger å snakke direkte sammen, tabell 6.10. Dette betyr ikke nødvendigvis ikke at man snakker dårlig sammen, men at SMS gjør det enkelt å utveksle små biter av informasjon hyppig og uten at man trenger å ringe. Å sende SMS kan oppfattes som mindre invaderende og masete enn hyppige telefonsamtaler. Det er ikke signifikante forskjeller i forhold kjønn og denne holdningsvariabelen.

Tabell 6.10 Å kunne kommunisere med eks-partner med SMS gjør samarbeidet enklere enn å måtte snakke sammen direkte etter kjønn. Prosent.

Holdning	Kjønn		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	5	8	7
Delvis enig	20	14	17
Verken enig eller uenig	22	17	19
Delvis uenig	13	10	11
Helt uenig	39	51	47
Sum	100	100	100
Antall	148	271	419

TØI rapport 820/2005

At foreldrene bruker SMS seg imellom fordi man ikke kommuniserer godt, ser likevel ikke ut til å ha konsekvenser for kontakten med barna, og bare tre prosent sier seg helt eller delvis enige i at ”Jeg er sjelden sammen med barna mine fordi vi kommuniserer med mobiltelefon og/eller e-post”. Det er heller slik at noen treffer barna sine ofte fordi foreldre og barn kan avtale å møtes via mobiltelefon. 14 prosent av foreldrene svarer helt eller delvis bekreftende på dette spørsmålet, tabell 6.11.

Tabell 6.11 Jeg treffer barna mine ofte fordi vi kan avtale å møtes via mobiltelefon. Prosent

Holdning	Alle	Antall
Helt enig	5	20
Delvis enig	9	33
Verken enig eller uenig	30	115
Delvis uenig	9	33
Helt uenig	47	181
Sum	100	382

TØI rapport 820/2005

Det overordnede inntrykket vi sitter igjen med omkring bruk av mobiltelefon i tilknytning til organisering av samvær rundt barn og dialog med tidligere partner, er at et medium som SMS faktisk bidrar til at par som ikke lenger bor sammen, men som har felles barn, kan få samarbeidet rundt barna til å fungere tilfredsstillende, fordi de har tilgang til et medium som SMS. Vi har tidligere vært inne på at SMS kan fungere som et filter i kommunikasjonsprosessen og at konflikter kan unngås når man får mulighet til å kommunisere asynkront og med et lite informasjonsrikt medium som SMS. Resultatene viser at det er mange foreldre som drar nytte av SMS i familiekoordinering, og at dette ikke synes å ha negative konsekvenser i forhold til samvær med barna.

## 6.6 Kort oppsummering

Vi har karakterisert SMS som et informasjonsfattig medium, blant annet fordi SMS er en tekstbasert og asynkron kommunikasjonsform. I det kvantitative materialet ser vi at mange av respondentene er enige i at ”å kommunisere med SMS kan skape misforståelser”. Hele 35 prosent av respondentene er helt eller delvis enige i dette utsagnet, mens 41 prosent er helt eller delvis uenige. Ser vi på sivilstatus og holdninger til at SMS kan skape misforståelser viser resultatene et tydelig skille mellom par som bor sammen og par som ikke bor sammen. Skilte/ikke samboende er mer enige enn gifte/samboende respondenter i at SMS er en kilde til å skape misforståelser. Kommunikasjon via SMS, e-post og tale på mobiltelefon arter seg forskjellig fordi hvert medie har sine særegne karakteristika. De ulike mediene fremhever og filtrerer ulike deler av kommunikasjonen og appellerer til oss gjennom de av mediens kvaliteter vi føler oss komfortable med. Det en overvekt av respondenter som er helt eller delvis uenige at det er lett å formidle personlige følelser via både e-post, SMS og samtaler på mobiltelefon, mens rundt en firedel syns at det er lett å formidle personlige følelser med bruk av disse mediene. I forhold til kjønn er det størst forskjeller i forhold til bruk av SMS der 30 prosent av kvinnene mot 18 prosent av mennene syns det er lett å formidle personlige følelser på SMS.

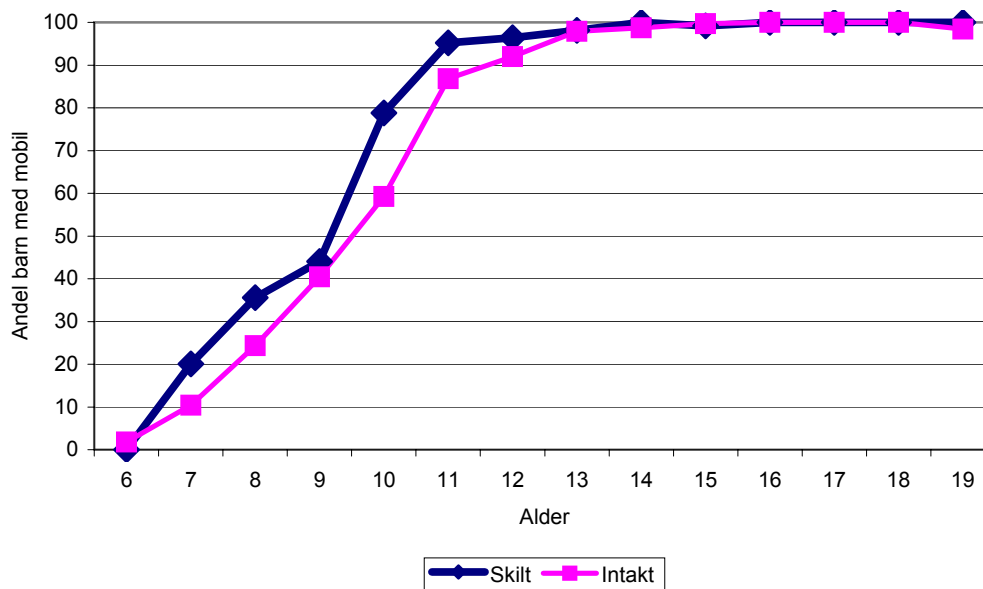
Medier kan brukes med den hensikt å dempe konflikter og uoverensstemmelser i konfliktsituasjoner. Ca en av fem syns at å kommunisere via SMS kan dempe

konflikter. Det er ingen signifikante forskjeller mellom menn eller kvinner i forhold til dette utsagnet, eller forskjeller etter sivilstatus. Litt overraskende er det at sivilstatus ikke har betydning i denne sammenhengen. Mange skilte par sliter med å få til en god dialog i etterkant av ett brudd. Vi har spurt om hvordan en kommunikasjonsform som SMS brukes hvis partene har vanskeligheter med å snakke sammen direkte. Nærmere en femtedel oppgir at de bruker SMS som kommunikasjonskanal fordi det er vanskelig å snakke sammen. Nesten firedel oppgir at å kunne kommunisere med SMS i forhold til eks-partner faktisk gjør samarbeidet rundt barna enklere fordi man ikke trenger å snakke direkte sammen. Dette betyr ikke nødvendigvis ikke at man snakker dårlig sammen, men at SMS gjør det enkelt å utveksle små biter av informasjon hyppig og uten at man trenger å ringe. Det overordnede inntrykket vi sitter igjen med omkring bruk av mobiltelefon i tilknytning til organisering av samvær rundt barn og dialog med tidligere partner, er at et medium som SMS faktisk bidrar til at par som ikke lenger bor sammen, men som har felles barn, kan få samarbeidet rundt barna til å fungere tilfredsstillende, fordi de har tilgang til et medium som SMS.

## 7 Mediert kommunikasjon mellom foreldre og barn

Mobiltelefonen har blitt en hverdagsteknologi også for barn. Tall over mobiltilgangen for den norske befolkningen i 2005 viser at mobilbrukerne stadig blir flere og blir yngre. Resultatene fra vår studie viser at et betydelig antall barn har tilgang til mobiltelefon, figur 1 viser at ved 12-årsalderen har omtrent 90 prosent av barna egen mobiltelefon. Dette er ikke overraskende ettersom vi har flere andre nasjonale undersøkelser som støtter disse funnene. Nytt i vår undersøkelse er imidlertid skillet mellom barn som i flere husholdninger og barn som bare bor ett sted. Det ser ut til at barn som bor i flere husholdninger får mobil noe tidligere enn barn som har begge foreldre bosatt under samme tak. Skal vi forklare adopsjonsraten av mobiltelefon blant barn og unge i Norge, er alder den faktoren som har størst forklarings effekt. Hvorvidt foreldrene er skilt er imidlertid også en forklaringsfaktor på signifikant nivå <sup>113</sup>.

Figur 7.1 viser fordeling av barn som har mobiltelefon etter familietype i denne undersøkelsen.



TØI rapport 820/2006

Figur 7.1 Barn som har mobiltelefon, etter alder og familietype

<sup>113</sup> Logistisk regresjon: Barnas eierskap til mobil, forklart av barnets alder og foreldrenes sivilstatus  $p < 0.01$ .



I den kvalitative delen av prosjektet (Hjorthol et al 2005) fortalte en av de mannlige intervjuobjektene litt om dette. Sitatet under er illustrerende for hvordan foreldrene ser på mobilen i en distribuert familiesituasjon. Mobilen ses på som et hjelpemiddel til å opprettholde kontakt mellom foreldre og barn, uavhengig av hvor barnet befinner seg.

*”Vi hadde vel egentlig gjort en avtale om at han skulle få mobiltelefon når han begynte på ungdomsskolen, men så kom dette samlivsbruddet seilende opp for et par år siden, og da ble det [mobiltelefonen] en måte å sikre at begge vi voksne kunne ha kontakt med Bendik uansett hvor han var og hvordan situasjonen var. Så han har fått en sånn samlivsbruddmobil.”*

Skilt mann med barn på 17 og 13 år.

Det er mange meninger om barn og mobil. Barn og mobiltelefon har blitt et hett diskusjonstema både i aviser og på Internett. Det er særlig temaer som penger og stråling som blir tatt opp til debatt. Penger og stråling var imidlertid ikke et tema i den kvantitative spørreundersøkelsen og vi henviser til rapporten som omtaler det kvalitative intervjumateriale for mer om disse temaene. I dette kapittelet vil se nærmere på temaer som handler om praktiske og følelsesmessige dimensjoner av barn og mobiltelefoni.

## 7.1 Når bør barna få egen mobiltelefon?

Medier er et viktig bindeledd i både den praktiske og emosjonelle kommunikasjonen mellom foreldre og barn, og betydningen av dette øker ettersom utbredelsen av mobiltelefoner øker i befolkningen. Statistikken viser oss at stadig yngre barn får mobiltelefon. I de kvalitative intervjuene hadde flere av respondentene ganske klare holdninger til at barn ikke bør få mobiltelefon for tidlig. Hvor den enkelte satte grensen i alder varierte noe men, både overgangen til ungdomsskole eller når barnet slutter på skolefritidsordningen er tidspunkter som nevnes som naturlige for at barna utstyres med mobiltelefon. En av kvinnene i undersøkelsen mener barna kan få mobil ved ungdomsskolealder:

*” .....ja jeg synes det er ungdomsskolen. Jeg ser disse hærre som går på skolen med mobiltelefon, det kan jeg ikke forstå. Skilsmissebarn det kan jeg forstå, men å ha mobil bare for å sende SMS til hverandre og det her med bildemeldinger tar jo helt av. ”* Gift kvinne med barn på 13, 16 og 19 år.

Flere undersøkelser viser at mange er skeptiske til at barn har mobil. En undersøkelse gjort på oppdrag for NetCom blant 1900 nordmenn viser at det fortsatt er stor skepsis til at små barn bruker mobiltelefon<sup>114</sup>. På spørsmål om hvor gammelt man synes barnet bør være når det får mobiltelefon, svarer 67 prosent av respondentene i NetComs undersøkelse at barn bør være over 10 år.

---

<sup>114</sup> Se URL <http://www.digi.no/php/art.php?id=266218>. Undersøkelse gjennomført av Perduco (<http://www.perduco.no>) på oppdrag fra NetCom mot 1900 nordmenn, publisert på [www.digi.no](http://www.digi.no) 15/9/2005.

I vår undersøkelse har vi stilt et liknende spørsmål som gir oss en pekepinn om hvilken alder barn bør være før de får egen mobiltelefon.

Tabell 7.1 *Jeg synes barn bør være minst 10 år før de får egen mobiltelefon. Prosent.*

Holdning	Alle	Antall
Helt enig	60	1 201
Delvis enig	23	451
Verken enig eller uenig	8	165
Delvis uenig	5	109
Helt uenig	4	88
Sum	100	2 014

TØI rapport 820/2006

Tallene fra vår undersøkelse er ikke så ulike tallene som fremkommer av Netcoms undersøkelse, tabell 7.1. I vår undersøkelse er det 83 prosent som er helt eller delvis enige i at barn bør være minst 10 år før de får egen mobiltelefon, mens i tallene fra NetCom er det 67 prosent som mener barnet bør være 10 år eller eldre. Verken kjønn, sivilstatus eller hvor mye respondentene ringer eller sender SMS har noen effekt på foreldrenes holdninger til dette utsagnet. Det synes altså å være en slags allmenn enighet om at ti år er en grense for når barn bør få si egen mobil.

## 7.2 Mobilen som sikkerhetsline og kontrollinstrument i forholdet mellom foreldre og barn

Mobiltelefonen er et viktig hjelpemiddel for foreldre til å holde oversikt over hvor barna og ungdommene befinner seg. Det kan være lettere å gi barna noe større bevegelsesradius dersom man føler seg trygg på at barna kan nås eller at de ringer hjem hvis det er behov for å gi beskjed eller for assistanse. En av mødrene i den kvalitative intervjurunden stoler på at datteren bruker mobilen til å ringe hjem hvis hun har behov for å bli hentet:

*”Guri (datter) er sånn som hvis for eksempel hun skulle bli full, så ringer hun hjem og ber oss om å hente - så der er jeg ikke noe bekymret.”. Gift kvinne med tre barn på 13, 16 og 19 år.*

Om ikke barna har sin egen mobiltelefon så er det ikke uvanlig at relativt små barn (6-8 år) utstyres med lånetelefoner når de er ute hos venner eller på lekeplassen slik at barn og voksne er tilgjengelige for hverandre. Hele 49 prosent av foreldrene svarer at de er helt eller delvis enige i utsagnet: *Jeg bruker ofte mobilen for å finne ut hvor barna er.* Mens 42 prosent svarer de er helt eller delvis enige i utsagnet: *Jeg ringer eller sender SMS ofte for å undersøke om alt er bra med barna når de er ute.* På den annen side oppgir hele 33 prosent av respondentene at *barna ofte glemmer/skrur av mobilen slik at de ikke kan nås når de er ute.* Mobilen gir i dette henseende klare interessekonflikter. For barn og ungdom er det godt å kunne stikke seg bort litt, mens foreldre ofte vil ha relativt

detaljert informasjon om hvor barna befinner seg. Når vi kobler disse holdningsvariablene mot kjønn ser vi at det er forskjeller mellom kvinner og menn på dette området, se tabell 7.2 og tabell 7.3.

Tabell 7.2 Jeg bruker ofte mobilen for å finne ut hvor barna er etter kjønn. Prosent

Holdning	Kjønn**		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	10	18	15
Delvis enig	30	38	34
Verken enig eller uenig	21	12	16
Delvis uenig	17	14	15
Helt uenig	22	19	20
Sum	100	100	100
Antall	677	812	1489

TØI rapport 820/2006

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Tabell 7.3 Jeg ringer eller sender SMS for å undersøke om alt er bra med barna når de er ute etter kjønn

Holdning	Kjønn**		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	8	16	12
Delvis enig	28	36	32
Verken enig eller uenig	22	14	18
Delvis uenig	18	16	17
Helt uenig	25	19	21
Sum	100	100	100
Antall	663	812	1475

TØI rapport 820/2006

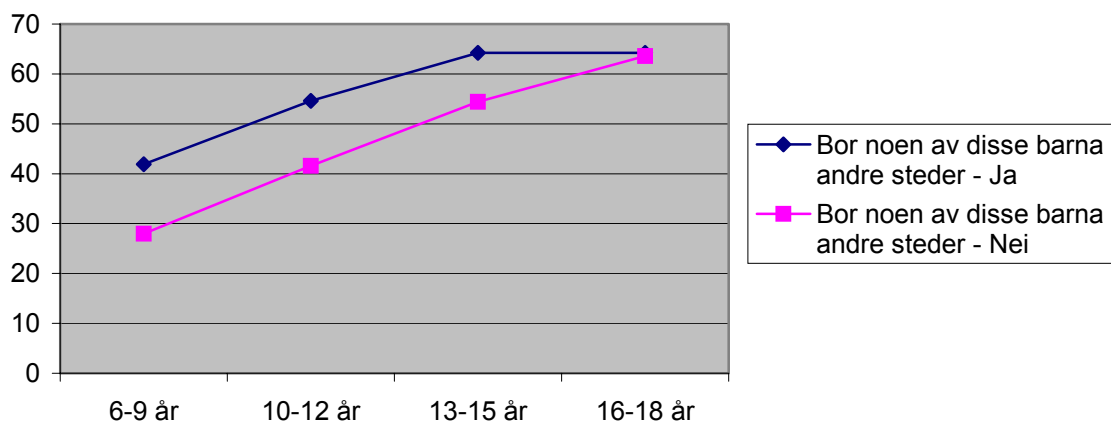
\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Kvinner bruker mobiltelefonen oftere enn menn for å finne ut hvor barna er, og de sender også oftere SMS til barna når de er ute. Kjønnforskjellene kan knyttes til flere aspekter av forelderskap og kjønnsrollemønster. Kvinner er tradisjonelt de som tar størst ansvar for hus og hjem, samt omsorg for barna. I vår undersøkelse ser vi blant annet at kvinner tar et betydelig ansvar for innkjøp og henting og bringing av barn, se avsnitt 4.2.1 og 4.3.1. At kvinner utnytter ny teknologi som for eksempel mobiltelefon til både å yte omsorg og til kontroll, er derfor ganske naturlig. At flere kvinner enn menn bruker teknologi til disse formålene kan dessuten være påvirket av at flere kvinner er enslige forsørgere enn menn (se også kapittel 2).

### 7.3 Betydelig bruk av mobiltelefon mellom foreldre og barn

Foreldre bruker mobiltelefonen aktivt i forhold til barna. I alt svarer 44 prosent av respondentene at de kommuniserer ofte med barna sine via SMS, mens 41 prosent svarer de ofte snakker med sine barn på mobiltelefon. Skiller vi på familiene hvor barna også bor andre steder, ser vi at respondentene oftere er helt eller delvis enige i at de ofte har kontakt med sine barn på SMS, figur 7.2. Skiller vi på SMS-bruk i forhold til hvilken alder familien har barn, ser vi dessuten at SMS-bruken øker desto eldre barna blir. Det er derimot små forskjeller i den eldste aldersgruppen. Dette kan ha noe med at barn i denne aldersgruppen er mye borte fra begge foreldrene og at det derfor har liten betydning om foreldrene ikke deler samme husholdning.

#### Jeg har ofte kontakt med mine barn på SMS



TØI rapport 820/2006

Figur 7.2 Jeg har ofte kontakt med mine barn på SMS - andel helt eller delvis enige i utsagnet, etter barns alder og familieform.

Blant de skilte/ikke-samboende er andelen som er enig i utsagnene om bruk av SMS og mobiltelefon signifikant forskjellige fra de som er gift/samboende på denne holdningsvariabelen, tabell 7.4 og 7.5.

Tabell 7.4 Jeg snakker ofte med mine barn på mobiltelefon etter sivilstatus. Prosent

Holdning	Sivilstatus**		Total
	Gift/samboende	Ikke gift/samboende	
Helt enig	10	18	11
Delvis enig	30	32	30
Verken enig eller uenig	19	18	19
Delvis uenig	22	17	21
Helt uenig	19	15	19
Sum	100	100	10
Antall	1699	298	1997

TØI rapport 820/2006

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Tabell 7.5 Jeg har ofte kontakt med mine barn via SMS etter sivilstatus. Prosent.

Holdning	Sivilstatus**		Total
	Gift/samboende	Ikke gift/samboende	
Helt enig	11	19	15
Delvis enig	24	34	29
Verken enig eller uenig	17	11	14
Delvis uenig	17	11	14
Helt uenig	17	14	15
Sum	100	100	10
Antall	1699	298	1997

TØI rapport 820/2006

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Som tabell 7.4 og 7.5 viser er mobiltelefonen et enda viktigere bindeledd mellom foreldre og barn som ikke bor sammen enn for barn med mor og far i samme husholdning. Vi har tidligere vært inne på hvordan mobiltelefonen forenkler foreldersamarbeidet mellom skilte par som kommuniserer dårlig, avsnitt 6.6. På liknende vis kan vi si at mobiltelefonen bidrar til å forenkle foreldre-barn relasjonen og kontakten i distribuerte familier. Det er ikke mange år siden familiens telefon var knyttet til ett nummer uten referanse til personer i husstanden. Den som ringte hadde da ingen formening om hvem i husholdningen som besvarte anropet. Det er ikke vanskelig å forestille seg at dette kunne bidra til at foreldre kviet seg for å ringe til barna, fordi de ikke visste om det var den tidligere ektefellen som tok av røret. Mobiltelefonen er et personlig kommunikasjonsredskap og en mobiltelefon knyttes helst til en person snarere enn til en husstand. Det er overraskende hvis en annen enn mobilnummerets "eier" besvarer et anrop. Vi kan kanskje ikke helt sammenlikne en mobiltelefon med en dagbok, men mobiltelefonen inneholder ofte mye personlig informasjon som en ikke ønsker å dele med andre og det anses gjerne som uetisk å "rote rundt i" andre personers mobiltelefon og upassende å besvare andre personers mobilanrop.

Når en ringer til en mobiltelefon kan man derfor være ganske sikker på hvem som svarer på anropet. Har barna egen mobiltelefon, er det derfor liten sjanse for at tidligere ektefelle besvarer anropet eller svarer på tekstmeldinger. Selv om man ikke kommuniserer spesielt dårlig med en tidligere ektefelle, er det ikke alltid ønskelig å snakke med ham eller henne like ofte som med barna. En personlig telefon som mobiltelefonen er, gjør det enkelt å kun komme i kontakt med den man faktisk ønsker å snakke med uten å gå omveier om andre. Våre resultater peker mot at skilte/ikke samboende foreldre bruker telefonen som et viktig redskap for å holde hyppig og nær kontakt med sine barn, tabell 7.4.

Det er forskjell på om en bruker mobiltelefonen til tale eller til å sende meldinger. En telefonsamtale er en sanntidshandling og det passer ikke alltid like godt å snakke sammen. En SMS kan derimot sendes og mottas uavhengig om de kommuniserende parter har tid til å snakke sammen eller å kommunisere på andre måter. Ser vi på hvor ofte gifte/samboende og skilte/ikke-samboende (distribuerte) foreldre bruker SMS for å holde kontakt med barna, er det tydelig at

det er forskjeller mellom de to foreldregruppene, tabell 7.5. Distribuerte foreldre sender oftere tekstmeldinger til sine barn enn foreldre som lever i samme husholdning. Årsaker til dette kan blant annet være at tekstmeldinger er en lite invaderende måte å kontakte sine barn på. Relasjonen mellom foreldre og barn krever kontinuitet i kommunikasjon for å holde seg levende og sterk. SMS er en måte å holde kontinuerlig kontakt uten at dette er spesielt tidkrevende eller forstyrrende i de kommuniserende parters aktiviteter.

Tabell 7.6 Jeg har ofte kontakt med mine barn via SMS etter kjønn. Prosent.

Holdning	Kjønn**		Total
	Mann	Kvinne	
Helt enig	11	19	15
Delvis enig	24	34	29
Verken enig eller uenig	17	11	14
Delvis uenig	17	14	15
Helt uenig	32	22	27
Sum	100	100	100
Antall	665	798	1463

TØI rapport 820/2006

\*\* p < 0.01, kji-kvadrattest

Kvinner tekster ikke bare mer enn menn, men de tekster også mer i forhold til sine barn enn menn, tabell 7.6. SMS er helt tydelig den kommunikasjonsformen kvinner bruker i forhold til sine barn. Dette er som sagt ikke helt overraskende siden kvinner både sender flere SMS enn menn samt at de "påtar" seg et større omsorgsansvar enn menn for barn. Det er mindre kjønnsforskjeller i forhold til å ta kontakt med barna på mobiltelefon, men også her er det signifikante forskjeller mellom kvinner og menn.

## 7.4 God kontakt via medier?

De kvalitative intervjuene i den første delen av prosjektet viste at foreldrenes holdning til å kommunisere med barna via e-post, SMS og e-post er todelt (Hjorthol et al 2005). På den ene siden er foreldrene positive til at de enkelt kan komme i kontakt med barna og at de kan være til stede i barnas liv, selv i perioder de ikke bor sammen. På den andre siden er medier ingen erstatning for fysisk tilstedeværelse, eller som en av fedrene i intervjurunden sier *"Det blir jo hyppigere kommunikasjon ikke sant, men den er jo ikke så veldig personlig og veldig intim"*. I spørreskjemaet tok vi opp tematikken med å oppnå god kontakt med bruk av medier og spurte i hvilken grad respondentene var enige i at det er vanskelig å få følelsesmessig god kontakt med barna via mobiltelefon og e-post.

Tabell 7.7 Det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt med barna via mobiltelefon/epost. Prosent.

Holdning	Alle	Antall
Helt enig	34	521
Delvis enig	23	353
Verken enig eller uenig	23	342
Delvis uenig	11	167
Helt uenig	9	135
Sum	100	1518

TØI rapport 820/2006

Resultatet viser at de aller fleste av foreldrene mener at det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt via mobiltelefon og e-post, tabell 7.7. Hele 57 prosent sier de er helt eller delvis enige i utsagnet mens 20 prosent sier seg helt eller delvis uenige. Foreldrenes holdning til spørsmålet er ser ut til å være uavhengig av sivilstatus og om barna har en delt bosituasjon, samt hvilken aldersgruppe familien har barn i. De som likevel synes det er lett å få god kommunikasjon med barna over mobil og e-post er positive til mediert kommunikasjon generelt og opplever det som lett å formidle personlige følelser mediert.<sup>115</sup>

Vi spurte også om barna sender foreldrene meldinger med innhold som de ikke ville sagt til foreldrene ansikt til ansikt og det er bare seks prosent som mener dette stemmer. Det er ingen klare indikatorer på hvem som får meldinger med innhold barna ikke ville formidlet ansikt til ansikt når vi ser på foreldrenes kjønn, barnas alder eller familiesituasjon. Vi finner imidlertid en signifikant forskjell mellom de som er helt enige i og de som er helt uenige i forhold til antall SMS'er foreldrene sender. De som er helt enige i utsagnet sender betraktelig flere meldinger enn de som er helt uenige<sup>116</sup>. En dimensjon vi berørte i de kvalitative intervjuene var mulighetene medier som SMS gir til å "banke på" hos barna med en SMS før man eventuelt ringer (Hjorthol et al 2005. Avsnitt 5.7). Dette er en handlingsmåte som tar utgangspunkt i å prøve å være kontekstsensitiv, uten å ha kunnskap om den konteksten barnet befinner seg i. Foreldre som ikke bor sammen med barna er opptatt av å ikke forstyrre barna i deres aktiviteter, for eksempel at en ringer barna når de har venner på besøk eller er midt oppe i leksearbeid. Flere av intervjuobjektene fortalte at de ofte sendte en SMS før de ringte barna på telefon. I den kvantitative spørreundersøkelsen var det bare 8 prosent av de skilte foreldrene som oppgav at de brukte SMS på denne måten<sup>117</sup>.

<sup>115</sup> Bivariat korrelasjon mellom holdningsutsagn. Negativ og signifikant sammenheng mellom: "Det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt med barna via mobiltelefon/epost" og "Det er lett å formidle personlige følelser i SMS/ e-post /samtaler på mobiltelefon på mobiltelefon".  $p < 0.01$ .

<sup>116</sup>  $p = 0.0257$ . Det er bare 12 respondenter av de som er helt enige i utsagnet "Barna mine sender meg meldinger med innhold som de ikke ville sagt til meg ansikt til ansikt".

<sup>117</sup> Helt eller delvis enige i utsagnet: "Jeg sender barna mine en SMS før jeg ringer, så jeg ikke forstyrrer dem i deres aktiviteter".

Som nevnt i avsnitt 6.6, Medier i gode og onde dager, virker det ikke som om skilte/ikke samboende foreldrene ser barna mindre fordi de har tilgang til og bruker ulike kommunikasjonsmedier i kontakt og kommunikasjon med barna. Bare tre prosent oppgir at de sjelden er sammen med barna fordi kontakten foregår mediert. Vi kan heller påstå at konsekvensene er motsatt og at foreldre og barn ser noe mer til hverandre fordi de kan avtale å møtes via mobiltelefon (se avsnitt 6.6).

Hva den enkelte opplever som god følelsesmessig kontakt er en høyst subjektiv størrelse, og vi kan ikke gi noen nærmere beskrivelse av dette her. Men tallene sier noe om hvordan foreldrene opplever det å pleie en emosjonell relasjon til barna, og at medier ikke er tilstrekkelig i denne sammenhengen.

Telekommunikasjon er ikke et substitutt for det fysiske samværet mellom foreldre og barn. Det er heller ikke spesielle grupper med hensyn til kjønn, alder, antall SMS'er sendt eller om de ringer mye som peker seg ut i dette henseende. Dette er det allmenn enighet om.

## 7.5 Kort oppsummering

Mobiltelefonen har blitt en hverdagsteknologi også for barn. Resultatene viser at blant 12-åringene er det omtrent 90 prosent som har egen mobiltelefon. Vår undersøkelse viser at skillet mellom barn som i flere husholdninger og barn som bare bor ett sted. Det ser ut til at barn som har bor i to husholdninger får mobil noe tidligere enn barn som har begge foreldre bosatt under samme tak.

Foreldre har en bevisst holdning til når barna bør få egen mobiltelefon. 83 prosent av respondentene i vår undersøkelse er helt enige i at barn bør være minst 10 år før de får egen mobiltelefon. Verken kjønn, sivilstatus eller hvor mye respondentene ringer eller sender SMS har noen effekt på foreldrenes holdninger til dette utsagnet og det synes å være en slags allmenn enighet om at minst ti år er en grense for når barn bør få si egen mobil.

Mobiltelefonen er et viktig hjelpemiddel for foreldre til å holde oversikt over hvor barna og ungdommene befinner seg. Det kan være lettere å gi barna noe større bevegelsesradius når man som forelder føler seg trygg på at barna kan nås eller også ringe hjem. Hele 49 prosent av foreldrene svarer at de er helt eller delvis enige i utsagnet: *Jeg bruker ofte mobilen for å finne ut hvor barna er.* Mens 42 prosent svarer de er helt eller delvis enige i utsagnet: *Jeg ringer eller sender SMS ofte for å undersøke om alt er bra med barna når de er ute.* På den annen side oppgir hele 33 prosent av respondentene at *barna ofte glemmer/skrur av mobilen slik at de ikke kan nås når de er ute.* Mobilen gir i dette henseende klare interessekonflikter. For barn og ungdom er det godt å kunne stikke seg bort litt, mens foreldre ofte vil ha relativt detaljert informasjon om hvor barna befinner seg. Når vi kobler disse holdningsvariablene mot kjønn ser vi at det er forskjeller. Kvinner bruker mobiltelefonen oftere enn menn for å finne ut hvor barna er, og de sender også oftere SMS til barna når de er ute.

Foreldrenes holdning til å kommunisere med barna via e-post, SMS og e-post er todelt. På den ene siden er foreldrene positive til at de enkelt kan komme i kontakt



med barna og at de kan være til stede i barnas liv, selv i perioder de ikke bor sammen. På den andre siden er medier ingen erstatning for fysisk tilstedeværelse. Våre resultater viser at de aller fleste av foreldrene mener at det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt via mobiltelefon og e-post. Hele 57 prosent sier de er helt eller delvis enige i utsagnet mens 20 prosent sier seg helt eller delvis uenige. Foreldrenes holdning til spørsmålet ser ut til å være uavhengig av sivilstatus og om barna har en delt bossituasjon, samt hvilken aldersgruppe familien har barn i. Det virker ikke som at skilte/ikke samboende foreldrene ser barna mindre fordi de har tilgang til og bruker ulike kommunikasjonsmedier i kontakt og kommunikasjon med barna, men det er helt klart at denne foreldregruppen bruker mobiltelefonen hyppigere for å holde kontakten med sine barn. Bare tre prosent oppgir at de sjelden er sammen med barna fordi kontakten foregår mediert. Vi kan heller påstå at konsekvensene er motsatt og at foreldre og barn ser noe mer til hverandre fordi de kan avtale å møtes via mobiltelefon.

## 8 Oppsummering, konklusjoner og videre arbeid

### 8.1 Barnefamilier i dagens Norge

Hverdagslivet for dagens barnefamilier i Norge har svært mange fellestrekk. Det vanligste er at begge foreldrene har lønnsarbeid, selv om det er forskjell på hvor mye fedre og mødre arbeider. Fremdeles er det slik at småbarnsfedre har lengre arbeidsuke enn mødre. I dette utvalget arbeider hver fjerde far 45 timer eller mer per uke, noe som er i samsvar med offentlig statistikk. Blant mødrene, derimot, er det ikke mer enn seks prosent som har så lang arbeidstid. Nesten halvparten av dem har kortere enn 37 timers arbeidsuke. Med to yrkesaktive foreldre er det behov for barnetilsyn, noe som i de fleste tilfeller betyr at barna må følges til barnehage eller dagmamma. Mange av småskolebarna trenger også følge til skolen.

Mye av barnefamilienes liv foregår derfor geografisk spredt. De fleste arbeider et annet sted enn der de bor, og aktiviteter som tidligere var knyttet til hjemmet eller nabolaget er spredt over et større geografisk område. I forhold til tidligere deltar barn nå i flere organiserte aktiviteter, og mange av disse foregår utenfor nærmiljøet og krever derfor transport eller følge av foreldre for de helt unge. Den samfunnsmessige normen må kunne sies å være at barn bør delta i organiserte fritidsaktiviteter for å utvikle sine evner. Aktive barn kan oppfattes å reflektere vellykkede foreldre. Men mange aktiviteter, både for foreldre og barn, kan bety tette tidsskjema, der kontakt mellom foreldre og barn og mellom foreldre (og andre) er viktig for å kunne koordinere de forskjellige gjøremålene. Opplevelsen av tidsknapphet og tidspress i hverdagslivet betyr at foreldre stiller nye krav til kommunikasjon og til å kunne komme seg fra sted til sted uten for mye tidsbruk.

Det er også en økende tendens til at par med barn går fra hverandre, slik at det blir et større behov for samarbeid mellom foreldre som ikke bor sammen. En økende andel av skilte foreldre velger å dele omsorgen for barna. Denne familiesituasjonen betyr at det er et behov for å koordinere daglige og ukentlige aktiviteter på tvers av to hushold. Denne typen av organisering betyr at foreldrene må utvikle ordninger og rutiner som ivaretar både de praktiske og følelsesmessige behovene barnet/barna har. Kommunikasjon mellom tidligere partnere og mellom foreldre og barn som ikke bor sammen hele tiden, blir derfor viktig.

De aller fleste barnfamiliene i Norge har minst én bil, og som vi har vist i denne undersøkelsen, har så godt som alle individuelle mobiltelefoner (også de ganske unge barna) og privat tilgang til Internett. Dette er alle hjelpemidler som brukes i kommunikasjonen av den daglige organiseringen av hverdagslivet og for å mestre mobilitetskravene.

Men familielivet består ikke bare av praktisk gjennomføring av aktiviteter, ærender og gjøremål. Bruk av kommunikasjonsmidlene, først og fremst

mobiltelefonen i denne undersøkelsen, er også knyttet til sikkerhet, kontroll og formidling av følelser. Sikkerhet og kontroll er først og fremst knyttet til foreldres omsorg for barn. De vil gjerne ha en oversikt over hvor barna er, ofte også hva de gjør og hvem de er sammen med. Det dreier seg også om å kunne være tilgjengelig når det er behov. Den følelsesmessige kontakten gjelder både mellom foreldre og mellom foreldre og barn. Det er særlig viktig i komme i kontakt med barn for å bekrefte følelsesmessige forhold når man ikke bor sammen. Kommunikasjonsmidlene brukes også til å opprettholde og forsterke kontakten med andre viktige personer i det sosiale nettverket, som foreldre, slektninger og venner.

## **8.2 Tidsnormer og tidspress som grunnlag for bruk av bilen og mobiltelefonen**

I den kvalitative delen av dette prosjektet fant vi at mange argumenterte med tidspress og tidsknapphet som begrunnelse for valg av bilen på de daglige reisene. Flere sa også at bilbruken var en vane som gjorde at de ikke reflekterte over alternative reisemåter. I denne delen av undersøkelsen har vi derfor undersøkt hvilke tidsnormer som har aksept blant mødre og fedre, og om disse tidsnormene har noen sammenheng med hvilken holdning de har til bruken av bilen og mobiltelefonen.

Den sosiale oppfatningen av tid endrer seg i takt med de ytre betingelsene av både materiell og kulturell art. Enkelte mener at tidsknapphet kan betraktes som et tegn på at man er vellykket, at man har fylt tiden med meningsfulle aktiviteter. Å fortelle at man har det travelt er derfor det normale. Når tidspress derfor brukes som argument for å bruke bilen, trenger ikke dette bare å være knyttet til det faktiske tidsforbruket som de ulike aktivitetene krever, men også til den sosiale oppfatningen som finnes om at tidsknapphet er et ”statussymbol”. Tidspress blir det ”normale” rammeverket for det sosiale liv.

Blant representantene for barnefamiliene i denne undersøkelsen, er det relativ stor oppslutning om tidsnormene om ikke å sløse bort tiden og det å fylle tiden med meningsfulle aktiviteter (å like å ha mange jern i ilden). Et flertall sier seg enige i disse normene, noe som tyder på at de er godt forankret i befolkningen. Slike normer må betraktes som viktige sosiale og kulturelle føringer for den enkeltes handlinger. Den negative siden ved normene om ikke å sløse med tiden og å fylle den med meningsfulle aktiviteter, er å oppleve at tiden ikke strekker til og at man føler seg stresset. Man har mistet kontroll over de gjøremålene som man har planlagt å gjennomføre. Opplevelsen av å ikke få tiden til å strekke til er ganske vanlig, noe mer enn halvparten sier de opplever det. Man kan stille seg spørsmålet om dette er en av de ”strukturelle fortellingene” eller ”samtidsmytene” som har allmenn oppslutning i dagens samfunn. En vellykket familie har fullt opp å gjøre, og vel så det. Tiden utnyttes fullt ut. Det er ikke ”normalt” å ha god tid. Fullt så vanlig er det ikke å føle at man ofte er stresset i hverdagen.

Analysene viser at det er sammenheng mellom utsagnene om at det er viktig ikke å sløse bort tiden og det å ha faste fritidsaktiviteter i familien og planlegging i

hverdagen. De som sier at de liker å ha mange jern i ilden har både faste fritidsaktiviteter i familien og liker å ta ting på sparket. Dette er personer med mange ressurser. De har både høy utdanning og høy inntekt. De lever opp til en tidsnorm som sier at tiden bør fylles med meningsfulle aktiviteter, samtidig som de har overskudd til også å ta ting på sparket.

Når vi undersøker hvordan aspektene ved tidsnormene relateres til bruk av bilen og mobiltelefonen, viser analysene at det er sammenhenger som kan tolkes dit hen at mobilen og bilen er så forankret og inkorporert i hverdagslivet at de går på tvers av disse tidsaspektene.

### **8.3 Planlegging, mediebruk og transport**

Analysene viser at omfanget av gjøremål i barnefamiliene er stort og at grad av planlegging av disse aktivitetene varierer svært mye. De aller fleste barna deltar i både i organiserte og uorganiserte aktiviteter, som krever både planlegging og transport. Familiene gir et inntrykk av å ha mange jern i ilden, særlig gjelder dette der foreldrene har høy utdanning. De ”oppfyller” tidsnormen om å ikke sløse bort tiden, men å fylle den med meningsfulle aktiviteter.

Analysene viser også at måten man gjør avtaler på, hvilket medium som brukes, avhenger av hvilken avtalepartner man har. Avtaler ansikt til ansikt foregår oftere med de nærmeste familie, mens mobiltelefonen har overtatt for fasttelefonen i de fleste tilfeller, også i den nærmeste familie. Dette indikerer at mobiliteten er høy i familiene og kravet om tilgjengelighet dermed stort. Mobiltelefonen har overtatt for fasttelefonen som hjelpemiddel til å gjøre avtaler knyttet til følgning og henting av barn. Dette gjelder avtaler med besteforeldre, eldre søsken, naboer/venner og tidligere partnere. Både samtale og tekstmelding brukes. Tekstmelding benyttes mye for å gjøre avtaler om barna med ekspartner. Dette er en bekreftelse på resultatene fra den kvalitative delen av prosjektet. Enkelte av de skilte intervjupersonene gjorde bruk av SMS som en kommunikasjonsmetode for å slippe å snakke med den tidligere partneren.

Måten man gjør avtaler på, varierer med planleggingshorisonten hos foreldrene. Avtaler som gjøres i løpet av dagen foregår oftere med mobiltelefon, både samtale og SMS, enn avtaler som inngås tidligere. Generelt nivå på bilbruk varierer både med planleggingshorisont og hvilket medium eller måte avtaler gjøres og endres på. Det er sammenheng mellom høyt nivå på generell bilbruk, kort planleggingshorisont (avtaler i løpet av dagen) og bruk av mobiltelefon, både tale og tekstmelding. Dagligvareinnkjøp og henting og bringing av barn til eller fra venner eller andre møteplasser er det som er minst planlagt, mens transport i forbindelse med skole og barnehage er det som i størst utstrekning avtales på forhånd.

Generelt sett kan vi si at for de fleste av disse aktivitetene er det en signifikant sammenheng mellom hvor lang tid i forveien man planlegger aktiviteten og omfanget av bilbruk som vedkommende har. De som planlegger på forhånd har jevnt over en lavere bilbruk enn de som har kort planleggingstid eller avtaler i løpet av dagen. Samspillet mellom mobiltelefonen og bilen forteller oss at dette er

to ”hverdagsteknologier” som påvirker hvordan barnefamilier organiserer sitt dagligliv. Analysene i denne rapporten tyder på at en hyppig bruk av mobiltelefonen i organisering av de daglige aktivitetene i barnefamilier har sammenheng med kort planleggingshorisont og høy bilbruk.

## **8.4 Hverdagsstress**

For å håndtere stress og tidspress mener folk at både bilen og mobilen er viktige verktøy. Barnefamilier – både med én og to foreldre – må ofte legge komplekse puslespill for å rekke kjøring av barn til diverse aktiviteter, nødvendige innkjøp, reising til og fra arbeid, samtidig som de skal få utført andre daglige gjøremål.

Resultatene fra vår undersøkelse viser at de personene, og spesielt kvinnene, som arbeider mye har en sterkere opplevelse av stress og tidspress. Det er også disse som er mest avhengige av bil og mobiltelefon, og de uttrykker at disse hjelpemidlene er viktige redskaper for å kunne administrere og mestre hverdagslivet, selv om de bruker bilen mindre enn menn gjør. Noe overraskende viser våre resultater at de som har høy deltakelse i fritidsaktiviteter og organisasjonsarbeid oppgir mindre stress og tidspress enn de som har en lavere deltakelse. Man kunne tro at høy deltakelse i fritidsaktiviteter ville øke respondentenes opplevelse av stress og tidspress, siden høy deltakelse ofte innebærer mer kjøring og mindre tid til mer pliktrelaterte oppgaver. Resultatene viser dessuten at de som bruker mye mobiltelefon også opplever mer stress og tidspress.

Deltakelse i yrkesliv og fritidsaktiviteter krever ofte at vi bruker bil til disse aktivitetene, hvis vi også skal ivareta de nødvendige omsorgsoppgaver i familien. Mange ser på bilkjøring som stressende. På den andre siden gir bil rom for avslapning. Lang reisevei til jobben kan også være et kjærkomment avbrekk for en stresset sjel. Så selv om bilen er inkarnasjonen av sosial kompleksitet for mange, er den også et tilfluktssted der man kan ta tilbake kontrollen over seg selv.

Teknologiene, bil og mobil, fungerer i en slags symbiose. Bilen utvider den geografiske sfæren og mobiltelefonen åpner muligheten for koordinering. Der hvor bilen gir oss mulighet til å delta i aktiviteter innen et større område, lar mobiltelefonen oss rasjonalisere våre bevegelser. Der hvor mobiltelefonen betyr at vi aldri er utenfor rekkevidde og til enhver tid kan kreves i aksjon eller bevegelse, gir bilen oss denne mobiliteten. Denne utviklingen er ikke nødvendigvis miljømessig ansvarlig, og den resulterer i en hektisk livsstil.

## **8.5 Mobiltelefonen som konfliktløser og konfliktskaper**

Undersøkelsen viser at godt og vel en tredjedel av respondentene er enige i utsagnet ”å kommunisere med SMS kan skape misforståelser”. Studien viser også at det er et tydelig skille mellom par som bor sammen og par som ikke bor sammen på dette området. Skilte/ikke samboende er mer enige enn

gifte/samboende respondenter i at SMS er en kilde til å skape misforståelser. Mennesker er også forskjellige i forhold til hvordan vi bruker medier til å uttrykke oss. Våre resultater viser at nesten halvparten er helt eller delvis uenige i at det er lett å formidle personlige følelser via e-post, SMS og samtaler på mobiltelefon, mens rundt en firedel synes at det er lett å formidle personlige følelser med bruk av disse mediene. Det er klare kjønnsforskjeller i forhold til å føle at det er lett å uttrykke personlige følelser med bruk av SMS. Mens 30 prosent av kvinnene synes det er lett å formidle personlige følelser på SMS er andelen blant menn 18 prosent.

Medier kan fungere som et filter. De kan derfor også brukes for å dempe konflikter og uoverensstemmelser i vanskelige situasjoner. Ca en av fem i vår undersøkelse synes at å kommunisere via SMS kan dempe konflikter. Mange skilte par sliter med å få til en god dialog i etterkant av ett brudd, og nærmere en femtedel oppgir at de bruker SMS som kommunikasjonskanal fordi det er vanskelig å snakke sammen. SMS kan i mange tilfeller gjøre det lettere for den skilte familien å fungere, og nesten en firedel oppgir at å kunne kommunisere med SMS i forhold til eks-partner faktisk gjør samarbeidet om barna enklere, fordi man ikke trenger å snakke direkte sammen. Sett under ett viser resultatene at kommunikasjonsmedier som SMS faktisk bidrar til at par som ikke lenger bor sammen, men som har felles barn, kan få samarbeidet om barna til å fungere bedre enn uten tilgang til SMS.

## **8.6 Mobilens rolle i kommunikasjon mellom foreldre og barn**

Mobiltelefonen har blitt en hverdagsteknologi også for barn. Blant 12-åringene i denne undersøkelsen har ca 90 prosent egen mobiltelefon. Resultatene viser dessuten at det er ulik tilgang til mobiltelefon mellom barn som bor i to husholdninger og barn som bare bor ett sted. Barn som bor i to husholdninger får mobiltelefon noe tidligere enn barn som har begge foreldre bosatt under samme tak. Selv om mange barn under ti år har mobiltelefon, mener hele 83 prosent av foreldrene at barn bør være minst 10 år før de får egen mobiltelefon.

Mobiltelefonen er et viktig hjelpemiddel for å holde kontakt med barna. Nesten halvparten av foreldrene svarer at de bruker mobilen ofte for å finne ut hvor barna er eller for å undersøke om det står bra til. På den annen side oppgir en tredel av respondentene at barna ofte glemmer/skrur av mobilen slik at de ikke kan nå når de er ute.

Kvinner bruker mobiltelefonen oftere enn menn for å finne ut hvor barna er, og de sender også oftere SMS til barna. Foreldrenes holdning til å kommunisere med barna via e-post, SMS og e-post er todelt. På den ene siden er foreldrene positive til at de enkelt kan komme i kontakt med barna og at de kan være til stede i barnas liv, selv i perioder de ikke bor sammen. På den andre siden er medier ingen erstatning for fysisk tilstedeværelse. Resultatene viser at de aller fleste av foreldrene mener at det er vanskelig å få god følelsesmessig kontakt via mobiltelefon og e-post. Flertallet sier de er enige i dette. Det virker ikke som at

skilte/ikke samboende foreldrene ser barna mindre fordi de har tilgang til og bruker ulike kommunikasjonsmedier i kontakt og kommunikasjon med barna, men det er helt klart at denne foreldregruppen bruker mobiltelefonen hyppigere for å holde kontakten med sine barn.

## **8.7 Tema for videre arbeid**

Denne undersøkelsen har tatt utgangspunkt i foreldrenes opplevelse og fortellinger om hvordan familien organiserer hverdagslivet. Det er deres meninger om hvordan dette foregår, deres opplevelse av avhengighet av bilen og samspill med bruk av mobiltelefonen vi har hørt. Barna og ungdommene i familien får vi dermed bare indirekte kunnskap om.

For å fylle ut bildet, er det viktig å høre barns og ungdoms versjon av historiene. Er det slik at barn og ungdom ”utnytter” sine foreldre for å oppnå f.eks. å bli transportert rundt? Eller er det foreldrene som er engstelige for å slippe sine barn ut på egen hånd? Driver foreldrene en ”overvåkning” av barn og ungdom, som skaper uselvstendige individer? Hvordan opplever barn og unge denne tvetydigheten mellom omsorg og overvåkning?

Vi har fått tak i fliker av en virkelighet som er av interesse med tanke på videre arbeid. I organisering av hverdagslivet har vi sett at samarbeidet med andre enn mellom foreldre også er viktig. Besteforeldre, eldre søsken, naboer og venner er viktige samarbeidspartnere for å få hverdagen til å henge i hop i for småbarnsfamilien. Det er interessant å legge merke til, i et individualisert samfunn, at de sosiale nettverkene ser ut til å kunne bli styrket gjennom hverdagsteknologiene mobiltelefonen, ved at tilgjengeligheten er høy, og bilen, som er med på å øke mobiliteten. Ikke minst ser dette ut til å være tilfelle i storbyområdene. Aktiveringen av sosiale nettverk ser ut til å bli styrket gjennom lett tilgang til kommunikasjonsmedier. Hva slags betydning det har for oppgaver i hverdagslivet og kontakt mellom nære og fjerne personer i de sosiale nettverkene, er aktuelle tema å gå videre med.

Resultatene fra denne undersøkelsen indikerer at den moderne barnefamilie i mye større grad enn tidligere lever et ”just in time” liv. Planleggingshorisonten er kortet ned, og beslutningene fattes underveis i en mye større utstrekning enn før. Vi kommuniserer mens vi er på farten, og ting bestemmes og endres uten at vi nødvendigvis møtes fysisk. Hvilken betydning vil dette få for transportplanlegging? Denne måten å leve på betyr at folk i mye mindre grad enn tidligere vil forholde seg til rutetabeller. Lange avstander til holdeplasser og stoppesteder passer også dårlig inn. Dette er et tema som det svært viktig å gå videre med, særlig med tanke på ønsker om en reduksjon eller begrensning i bilbruk.

Norge er etter hvert blitt et flerkulturelt samfunn. Resultatene fra denne undersøkelsen reflekterer ikke dette. Vi har ingen opplysninger om etnisk bakgrunn. For å fylle ut bildet av hvilken betydning bilen og mobiltelefonen har i den daglige organiseringen av hverdagslivet, bør det gjøres undersøkelser hvor etnisk gruppe er en viktig bakgrunnsvariabel.

## Referanser

- Aylott, R. and V-W. Mitchell. 1998. An exploratory study of grocery shopping stressors. *International Journal of Retail & Distribution Management* 26:362-373.
- Baba, V.V., M. Jamal, and L. Tourigny. 1998. Work and mental health: A decade of Canadian research. *Canadian Psychology* 39:94-107.
- Barling, J. 1995. Work and family: in search of the missing links. *The Journal of Workplace Learning* 7:18-27.
- Baum, A., J.P. Garofalo, and A.M. Yali. 1999. Socioeconomic Status and Chronic Stress: Does Stress Account for SES Effects on Health. *Annals of the New York Academy of Sciences* 896:131-144.
- Booth, A. and P. Amato. 1991. Divorce and psychological stress. *Journal of social behavior* 32:396-407.
- Bose, J., L. Giesbrecht, and J. Sharp. 2001. *Highlights of the 2001 National Household Travel Survey*. U.S. Dept of Transportation, Washington, D.C.
- Bosma, H., R. Peter, J. Seigris, and M. Marmot. 1998. Two alternative job stress models and the risk of coronary heart disease. *American Journal of public health* 88:68-74.
- Crawford, M. 1994. The world in a shopping mall. Pp. 3-30 in *Variations on a theme park: the end of public space*, edited by M. Sorkin. New York: Hill and Wang.
- Daft, R.L. & Lengel, R.H. 1984. Information richness: a new approach to managerial behavior and organizational design. In: Cummings, L.L. & Staw, B.M. (Eds.), *Research in organizational behavior* 6, (191-233). Homewood, IL: JAI Press.
- Denstadli, J. M. 2002. *Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2001 – Arbeidsreiser*. TØI rapport 596. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Dyckman, J.W. 1973. "Transportation in the cities." Pp. 195-206 in *Cities, their origin, growth and human impact*, edited by K. Davis.
- Ellingsæter, A. L. 2004. Tidskrise i familien. I Ellingsæter, A. L. og Leira, A. *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ellingsæter, A. L. og Leira A. 2004. *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.



- Farag, S., Schwanen, T. and Dijst, M. 2005. Shopping online and/or in-store? A structural equation model of the relationship between e-shopping and in-store shopping. *Paper submitted for presentation at the 45<sup>th</sup> congress of the European Regional Science Association, Vrije Universitet, Amsterdam, 23-27 August 2005.*
- Faulkner, W et al. 2005. *Strategies of Inclusion: Gender and the Information Society*. Final Report (Public Version). SIGIS is a project funded by the EU Information Society Technologies Programme (IST)  
Url: <http://www.rcss.ed.ac.uk/sigis/index.html>.
- Flink, J.J. 2001. *The automobile age*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Freudendal-Pedersen, M., Hartmann-Petersen, K. og Roslind, K. 2002. *Strukturelle fortællinger om mobilitet*. Teksam-speciale. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.
- Frissen, V. 2000. ICTs and the rush hour of life. *The Information Society* 16:65-75.
- Fulk, J. and Steinfield, C.W. (ed) 1990 *Organizations and Communication Technology* Newbury Park, CA. Sage.
- Fyhri, A. 2000. *Barns reiser til skolen. En spørreundersøkelse om reisevaner og trafiksikkerhet på skoleveien*. TØI rapport 616/2002.
- Gansmo; J H. 2004. *Towards a happy ending for girls and computing?* Trondheim: Institutt for tverrfaglige kulturstudier.
- Gardner, H. 1994. *De sju intelligenserna*. Jønkøping: Brain Books.
- Garhammer, M. 2002. Pace of Life and Enjoyment of Life. *Journal of Happiness Studies* 3:217-256.
- Gärling, T., A. Gärling, and P. Loukopoulos. 2002. Forecasting Psychological Consequences of Car Use Reduction: A Challenge to an Environmental Psychology of Transportation. *Applied Psychology* 51:90-106.
- Gärling, T., Gärling, A. and Johansson, A. 2000. Household choices of car-use reduction measures. *Transportation Research A*, 34, 309-320.
- Garvill, J., Marell, A. and Norlund, A. 2003. Effects of increased awareness on choice of travel mode. *Transportation*, 30, 63-79.
- Gershuny, J. 2000. *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Gershuny, J. and J.P. Robinson. 1988. Historical changes in the household division of labor. *Demography* 25:537-552.
- Graham, S. and S. Marvin. 1996. *Telecommunications and the city: electronic spaces and urban places*. London: Rutledge.
- Graham, W. 1997. Imagining the real-time city: telecommunications, urban programs and the future of cities. Pp. 31-49 in *Imagining cities: scripts, signs, memory*, edited by S. Westwood and J. Williams.
- Gray, J. 2002. *Menn er fra Mars, kvinner er fra Venus. Kunsten å forstå det motsatte kjønn*. Hilt og Hansteen.

- Gunthorpe, W. and K. Lyons. 2004. A Predictive Model of Chronic Time Pressure in the Australian Population: Implications for Leisure Research. *Leisure Sciences* 26:201-213.
- Haddon, L. 1996. *Mobile telephony issues*: discussion paper for COST 248, Mobile sub-group. presented at COST 248 meeting, 11.4.96. University of Sussex, Brighton, UK.
- Haddon, L. 2001. Domestication and mobile telephony. Pp. 43-56 in *MaKjines that become us*, edited by J.E. Katz. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Hall, P. 1996. *Cities of tomorrow: An intellectual history of urban planning and design in the 20<sup>th</sup> Century*. Oxford: Blackwell.
- Hellhammer, D.H. and S. Wade. 1993. Endocrine correlates of stress vulnerability. *Psychother Psychosom* 60:8-17.
- Hjorthol, R. 2002 a. *Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2001. Innkjøpsreiser*. Oslo. Transportøkonomisk institutt. TØI rapport 595/2002.
- Hjorthol, R. 2002 b. *Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2001. Omsorgsreiser*. Oslo. Transportøkonomisk institutt. TØI rapport 598/2002.
- Hjorthol, R. 2002. *Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2001. Omsorgsreiser* TØI rapport 598/2002. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Hjorthol, R. 2004. Kan utviklingen i mobilitet og reisevaner fortelle noe om likestilling? *Kvinner, køn og forskning*, vol 13, no 1, s 18-30.
- Hjorthol, R., Jakobsen, M. H., Ling, R., Nordbakke, S. og Haddon, L. 2005. *Den mobile hverdag. En kvalitativ studie om bruk av bil og kommunikasjonsmedier i barnefamilier*. TØI rapport 754/2005. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Hjorthol, R.J. 2000. Same city – different options: An analysis of the work trips of married couples in the metropolitan area of Oslo. *Journal of transportation geography* 8:213-220.
- <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken>
- <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/main.html>
- <http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/tab-2004-09-23-03.html>
- [http://www.ssb.no/emner/05/01//nos\\_inntektformue/nos\\_d310/tab/1.html](http://www.ssb.no/emner/05/01//nos_inntektformue/nos_d310/tab/1.html)
- <http://www.ssb.no/emner/06/arbeid/>
- <http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa68/medietilgang.pdf>
- Jacobsson, C. 2004. Accuracy of household planning of a ruse: comparing prospective to actual car logs. *Transportation Research Part F-Traffic Psychology and Behaviour* 7, 1, 31-42.
- Jakobsen, M. 1994. *Et stadium av elektronisk post ved Televerkets Forskingsavdeling*. Hovedfagsoppgave. Institutt for medier og kommunikasjon. Oslo: Universitet i Oslo.
- Jamal, M. 1999. Job Stress, Type-A Behavior, and Well-Being: A Cross-Cultural Examination. *International Journal of Stress Management* 6:57-67.
- Johansen, A. 1984. *Tid är makt. Tid är pengar*. Malmö: Röda bokförlaget.

- Kinnunen, U., S. Geurts, and S. Mauno. 2004. Work-to-family conflict and its relationship with satisfaction and well-being: a one-year longitudinal study on gender differences. *Work and stress* 18:1-22.
- Koskenoja, P.M.K. 1996. *The effect of unreliable commuting time on commuter preferences*. Dept of Economics, University of California, Irvine.
- Levine, R.V. 1998. *A Geography of Time: The Temporal Misadventures of a Social Psychologist, or How Every Culture Keeps Time Just a Little Bit Differently*. New York: Basic.
- Lian, J. I. 2002. *Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2001. Reiseomfang og transportmiddelbruk*. TØI rapport 604/2002. Oslo: Oslo Transportøkonomisk institutt.
- Ling, R. 2005. Control, emancipation and status: The mobile telephone in the teen's parental and peer group control relationships. In *Information technology at home*, edited by R. Kraut. Oxford: Oxford.
- Ling, R. 2004a. 'I have a free telephone so I don't bother to send SMS, I call': The gendered use of SMS among adults in intact and divorced families. In *Qualitative analysis of mobile communication*, edited by Joachim Höflich. Universität Erfurt.
- Ling, R. 2004b. *The Mobile Connection: The cell phone's impact on society*. San Francisco: Morgan Kaufmann.
- Ling, R. 2005. Flexible coordination in the Nomos: Stress, emotional maintenance and coordination via the mobile telephone in intact families. In *Cultural Dialectics and the cell phone: Essays in social transformation*, edited by A. Kavoori and N. Arceneaux. New York: Peter Lang.
- Ling, R. and B. Yttri. 2002. Hyper-coordination via mobile phones in Norway. Pp. 139-169 in *Perpetual contact: Mobile communication, private talk, public performance*, edited by J.E. Katz and M. Aakhus. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ling, R. and Haddon, L. 2003. Mobile telephony, mobility and the coordination of everyday life. I. Katz, J. E. og Fortunati, L. (eds) *Machines that become us*.
- Ling, R. and P. Helmersen. 2000. 'It must be necessary, it has to cover a need': The adoption of mobile telephony among pre-adolescents and adolescents. In *The social consequences of mobile telephony*. Oslo.
- O'Connor, K. and Maher, C. 1982. Change in the spatial structure of a metropolitan region: Work-residence relationships in Melbourne. Pp. 406-421 in *Internal structure of the city: Readings from urban form, growth and policy*, edited by L.S. Bourne. New York: Oxford University Press.
- Palen, L. 1998. *Calendars on the New Frontier: Challenges of Groupware Technology*. Information & Computer Science, University of California, Irvine, Irvine.
- Phipps, S., P. Burton, and L. Osberg. 2001. Time as a Source of Inequality Within Marriage: Are Husbands More Satisfied With Time for Themselves than Wives? *Feminist Economics* 7:1-21.

- Potter, J. 2004 *Theory of Media Literacy : A Cognitive Approach*. Sage Publications.
- Rakow, L.F. and V. Navarro. 1993. Remote mothering and the parallel shift: Women meet the cellular telephone. *Critical studies in mass communication* 10:144-157.
- Reid, D.J. & Reid, F.J.M. 2004. *Insights into the social and psychological effects of SMS text messaging*. Url: [http:// www.160characters.org](http://www.160characters.org).
- Rheingold, H. 2002. *Smart Mobs*. Cambridge, MA: Persius.
- Rosa, H. 2003. Social Acceleration: Ethical and political consequences of a desynchronized high-speed society. *Constellations* 10:3-33.
- Rossetti, P. 1998 Gender Differences in E-mail Communication. Url: <http://iteslj.org/Articles/Rossetti-GenderDif.html#4>. *The Internet TESL Journal*, Vol. IV, No. 7, July 1998. <http://iteslj.org/>
- Roxburgh, S. 2002. RaKjing Through Life: The Distribution of Time Pressures by Roles and Role Resources Among Full-Time Workers. *Journal of Family and Economic Issues* 23:121-145.
- Sachs, W. 1984. *For the love of the automobile: Looking back into the history of our desires*. Berkeley. University of California Press.
- Selye, H. 1956. *The stress of life*. New York: McGraw-Hill.
- Silverstone, R. 1994. *Television and everyday life*. London: Routledge.
- Silverstone, R., E. Hirsch, and D. Morley. 1992. Information and communication technologies and moral economy of the households. Pp. 15-31 in *Consuming Technologies: Media and information in domestic spaces*, edited by R. Silverstone and E.E. Hirsch. London: Rutledge.
- Silverstone, R., og E. Hirsch. 1992. *Consuming Technologies*. London: Routledge.
- Tang, N. 1999. *Differences in Women's and Men's Usage of E-mail*. Url: <http://www.cs.ucla.edu/~tang/papers/email-gender-diffs.html#ebben>.
- Thomas, W.I. 1931. *The Child in America*. New York: Knof.
- Thorns, D.C. 1972. *Suburbia*. London: MacGibbon and Kee.
- Thrift, N. 1996. *Spatial Formations*. London: Sage.
- Townsend, A. 2000. Life in the Real-time City: Mobile Telephones and Urban Metabolism. *Journal of Urban Technology*. Volume 7, Number 2, pp 84-107.
- Vaage, O. F. 2002. *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000*. Statistiske analyser 52. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- van Emmerik, I.H. 2002. Gender differences in the effects of coping assistance on the reduction of burnout in academic staff. *Work and stress* 16:251-263.
- Veblen, T. 1976. *Den arbeidsfrie klassen. En økonomisk studie av institusjoners utvikling*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Vilhelmson, B. 1999. Daily mobility and the use of time for different activities: The case of Sweden. *Geo-Journal* 48:177-185.

- Wadel, C. 1983. Dagliglivet som forskningsfelt. I Wadel, C m fl, *Dagliglivets organisering*. Oslo, Bergen, Stavanger, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Warde, C., K. Moonesinghe, W. Allen, and L. Gelberg. 1999. Marital and Parental Satisfaction of Married Physicians with Children. *Journal of General Internal Medicine* 14:156-165.
- Weber, M. 1970. *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. London, Unwin University Books.
- Zuzanek, J. 2001. Parenting time: Enough or too little. *Isuma* Summer: 125-133.

Vedleggstabell 1 Multivariat analyse av utsagnet ”jeg klarer meg godt uten bil i hverdagen”. Logistisk regresjon.

Variabler	Estimert Verdi	Standardavvik	P-verdi
Kjønn a)	-,391	,145	,007
Barns alder b)			
Bare 0-5 år	-,104	,454	,819
Bare 6-12 år	-,113	,438	,796
Bare 13-19 år	,254	,455	,577
Både 0-5 og 6-12 år	,025	,425	,954
Både 0-5 og 13-19 år	,209	,559	,703
Både 6-12 og 13-19 år	-,027	,420	,948
Bosted c)			
Oslo, Bergen, Trondheim	,539	,196	,006
Omegnskommuner til O, B, T	-,203	,235	,388
De neste seks største byene	-,087	,213	,684
Små byer	,058	,202	,774
Utdanning d)			
Grunnskole	-,089	,244	,715
Videregående	-,148	,157	,346
Husholdsinntekt i 1000 kr e)			
Opp til 300	,279	,280	,320
300 til 500	-,083	,221	,709
500 til 600	-,307	,234	,189
600 til 800	-,153	,214	,474
Omfang av fritidsaktiviteter	-,012	,017	,464
Antall barn med denne bostedsadressen	-,062	,099	,529
Antall barn med annen bostedsadresse	,091	,110	,407
Aldersgruppe f)			
Opp til 30 år	,775	,380	,041
30 til 49 år	,188	,295	,523
40 til 49 år	,074	,256	,774

TØI rapport 820/2006

-2 Log likelihood 1413,9 N=1451

Referanse kategorier: a) kvinne, b) Barn både 0-5, 6-12 og 13-19 år, c) resten av landet, d) Høyskole/universitet, e) kr 800 000 og over, f) 50 år og eldre



# **Vedlegg 1**

## **Undersøkelse om organisering av dagliglivet i barnefamilier**





# Undersøkelse om organisering av dagliglivet i barnefamilier

Prosjekt

**74884**

Skjemanummer

## Opplysninger om undersøkelsen

Takk for at du tar deg tid til å besvare undersøkelsen. Undersøkelsen handler om hvordan barnefamilier organiserer hverdagen, og dine holdninger til en del påstander om dagligliv og mediebruk.

Les spørsmål og svaralternativ før du svarer, og besvar samtlige spørsmål som er aktuelle for deg. Følg ellers instruksjonene i skjemaet.

Svarene avgis ved å sette et kryss i boksene som står rett under eller rett til høyre for de svarene som passer deg, eller ved å skrive tall rett inn i rubrikken.

## Bakgrunnsinformasjon

**1** Hvilken kommune bor du i? Skriv inn kommunens navn på linjen nedenfor.

\_\_\_\_\_ For MMI

**2** Hva er din nåværende sivilstatus?

ETT SVAR.

- Gift/samboende/i partnerskap .....  1  
Skilt/separert .....  2  
Enke/enkemann .....  3  
Enslig .....  4  
Annet .....  5

**3** Hvor mange biler i kjørbær stand eier dere i husholdningen?

ETT SVAR.

- Ingen -(Merk av, gå til spm. 5 ) .....  1  
1 .....  2  
2 .....  3  
3 eller flere .....  4  
Vet ikke .....  5

**SPØRSMÅL 4** BESVARES DERSOM HUSHOLDNINGEN HAR BIL(ER) I KJØRBÆR STAND.

**4** Hvor ofte er du vanligvis ute med bilen på denne tiden av året, enten som sjåfør eller passasjer?

ETT SVAR.

- Flere ganger om dagen .....  1  
Daglig .....  2  
4-6 ganger i uka .....  3  
1-3 ganger i uka .....  4  
Sjeldnere .....  5  
Vet ikke .....  6

**TIL ALLE:**

**5** Har husholdningen kopling til Internett?

ETT SVAR.

- Ja .....  1  
Nei .....  2  
Vet ikke .....  3

**6** Har du egen mobiltelefon?

ETT SVAR.

- Ja .....  1  
Nei -(Merk av, gå til spm. 8 ) .....  2

SPØRSMÅL 7 BESVARES DERSOM DU HAR EGEN MOBILTELEFON.

**7** Hvor mange ganger bruker du vanligvis mobiltelefonen per dag til å...

GI ET ANSLAG. SKRIV ANTALLET INN I RUBRIKKENE.

...Ringe (privat)?

...Sende tekstmelding (SMS) (privat)?

TIL ALLE:

**8** Hvor mange barn under 18 år bor det i husholdningen?

REGN MED ALLE BARN UNDER 18 ÅR, ENTEN DE BOR HELE ELLER BARE DELER AV TIDEN PÅ DIN ADRESSE, OG ENTEN DET ER EGNE, FELLES ELLER PARTNERS BARN.

SKRIV ANTALL BARN INN I RUBRIKKENE

Antall barn i husholdningen med DENNE folkeregistrerte adressen:

Antall barn i husholdningen med ANNEN folkeregistrert adresse:

**9** Her vil vi gjerne vite alderen på barnet/barna, og om de har mobiltelefon.

SKRIV INN ALDER FOR HVERT BARN I KOLONNE [9.A]. HVIS DU HAR FLERE, BEGYNN MED DET ELDSTE BARNET UNDER 18 ÅR. MERK AV OM BARNET HAR MOBILTELEFON ELLER IKKE I KOLONNE [9.B].

\*

**9.A**

Hvor gammelt/gamle er barnet/barna?

SKRIV INN ANTALL ÅR.

**9.B**

Har barnet egen mobiltelefon?

ETT SVAR PER BARN.

FOR FLERE BARN, BEGYNN MED DET ELDSTE...

Alder barn 1:

Alder barn 2:

Alder barn 3:

Alder barn 4:

Alder barn 5:

Alder barn 6:

Alder barn 7:

Alder barn 8:

Ja

Nei

Vet ikke

1

2

3

1

2

3

1

2

3

1

2

3

1

2

3

1

2

3

1

2

3

1

2

3

**10** Bor noen av disse barna av og til også ANDRE STEDER enn i din husholdning? ETT SVAR.

Ja.....  1

Nei -(Merk av, gå til spm. 12 ).....  2

**SPØRSMÅL 11** BESVARES DERSOM NOEN AV BARNNA AV OG TIL OGSÅ BOR ANDRE STEDER ENN I DIN HUSHOLDNING.

**11** For hvert barn som av og til også bor ANDRE STEDER: Merk av for om de har mobiltelefon i kolonne [11.A], og hvor gamle de er i kolonne [11.B]. Skriv inn ca hvor langt det er fra din adresse til det andre bostedet i kolonne [11.C]. Merk deretter av omtrent hvor ofte barnet/barna er på dette stedet i kolonne [11.D].

	*                      *		*                      *		*                      *					
	11.A	11.B	11.C		11.D					
	Merk av for om barnet har egen mobiltelefon.	Hvor gammelt/gamle er barnet/barna?	Ca. antall km til annet bosted. SKRIV F.EKS "15,0" FOR 15 KM "0,5" FOR 500 M		Hvor ofte er barnet/barna på dette bostedet? ETT SVAR PER BARN SOM OGSÅ BOR ANDRE STEDER.					
					Ca. halvparten av tiden	Mindre enn halvparten av tiden, men mer enn 1 gang i uken og annen hver helg	1 gang i uken, og hver annen eller hver tredje helg	1 eller 2 helger per måned	Annen ordning/ Vet ikke	
FOR FLERE BARN, BEGYNN MED DET ELDSTE...					1	2	3	4	5	
Barn A:	<input type="checkbox"/> 1,	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	1
Barn B:	<input type="checkbox"/> 2,	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	2
Barn C:	<input type="checkbox"/> 3,	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	3
Barn D:	<input type="checkbox"/> 4,	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	4
Barn E:	<input type="checkbox"/> 5,	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	5

**TIL ALLE:**

**12** Omtrent hvor mange kilometer er det til følgende steder fra der du bor?

HUSK ETT SVAR I HVER LINJE.	Under 0,5 km	0,5-0,9 km	1,0-2,9 km	3,0-5,9 km	6 km eller lengre	Vet ikke	
	1	2	3	4	5	6	
• Nærmeste holdeplass for buss, bane, trikk eller tog.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	1
• Nærmeste dagligvarebutikk:.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	2
• Nærmeste barneskole:.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	3
• Nærmeste ungdomsskole:.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	4
• Nærmeste videregående skole:.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	5
• Sentrum/Rådhuset i kommunen.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	6

**13** Hvor mange ganger per måned driver du med de aktivitetene som er nevnt under?

HUSK ETT SVAR I HVER LINJE.

	Aldri	Sjeldnere enn 1 gang pr. mnd.	1-2 ganger pr. mnd.	3-4 ganger pr. mnd.	5-6 ganger pr. mnd.	Oftere	Vet ikke
	1	2	3	4	5	6	7
Forening, lag og organisasjonsarbeid.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Kurs og utdanning .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Idrett og trening .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Uteliv og kultur .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Besøke slekt, venner .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

1  
2  
3  
4  
5

**Daglige gjøremål**

**14** Er du yrkesaktiv?

ETT SVAR.

- Ja .....  1  
 Nei -(Merk av, gå til spm. 19 ) .....  2

SPØRSMÅL 15 - 18 BESVARES DERSOM DU ER YRKESAKTIV.

**15** Hvor mange timer arbeider du vanligvis pr uke?

DERSOM DU JOBBER SKIFTARBEID, MERK AV FOR ET GJENNOMSNTTLIG ANTALL.

ETT SVAR.

- 1-19 timer .....  1  
 20-36 timer .....  2  
 37-44 timer .....  3  
 45 timer eller mer .....  4  
 Vet ikke .....  5

**16** Hvor langt er det til arbeidsplassen fra der du bor?

SKRIV INN CA ANTALL KM, ÉN DESIMAL F.EKS "15,0" FOR FEMTEN KILOMETER.

Antall km:  ,

**17** Hvordan reiser du vanligvis til arbeidet om sommeren og om vinteren?

VELG DEN REISEMÅTEN DU BRUKER MEST.

SVAR FOR SOMMERHALVÅRET I KOLONNE [17.A] OG VINTERHALVÅRET I KOLONNE [17.B].

	*	*
	<b>17.A</b>	<b>17.B</b>
	I Sommerhalvåret	I Vinterhalvåret
	ETT SVAR	ETT SVAR
Går hele veien	<input type="checkbox"/> 1	<input type="checkbox"/> 1
Sykler	<input type="checkbox"/> 2	<input type="checkbox"/> 2
Reiser kollektivt	<input type="checkbox"/> 3	<input type="checkbox"/> 3
Bil, kjører selv	<input type="checkbox"/> 4	<input type="checkbox"/> 4
Bil, er passasjer	<input type="checkbox"/> 5	<input type="checkbox"/> 5
Annet	<input type="checkbox"/> 6	<input type="checkbox"/> 6

**18** Har du ærend du pleier å gjøre til eller fra jobben?

FLERE SVAR MULIG

- Følge eller hente barn i barnehagen/skolen ..  1,
- Gjøre innkjøp av dagligvarer eller andre varer  2,
- Følge eller hente andre .....  3,
- Følge eller hente barn hos venner eller på fritidsaktiviteter .....  4,
- Andre ærend .....  5.

**TIL ALLE:**

**19** Hvor ofte handler du vanligvis dagligvarer i løpet av en uke?

ETT SVAR.

- Handler aldri dagligvarer -(Merk av, gå til spm. 25 ).....  1
- Sjeldnere enn 1 gang i uken.....  2
- 1-2 ganger i uken.....  3
- 3-4 ganger i uken.....  4
- 5 eller flere ganger i uken.....  5
- Vet ikke.....  6

**SPØRSMÅL 20 - 21** BESVARES DERSOM DU HANDLER DAGLIGVARER.

**20** Hvordan reiser du vanligvis til butikken?

VELG DEN REISEMÅTEN DU BRUKER MEST.

ETT SVAR.

- \*
- Går hele veien.....  1
  - Sykler.....  2
  - Reiser kollektivt.....  3
  - Bil, kjører selv.....  4
  - Bil, er passasjer.....  5
  - Annet.....  6

**21** Har du ansvar alene for å handle dagligvarer, eller veksler du med andre i familien?

ETT SVAR.

- \*
- Har ansvar alene -(Merk av, gå til spm. 25 )..  1
  - Veksler med andre i familien.....  2

**SPØRSMÅL 22** BESVARES DERSOM DU VEKSLER MED ANDRE I FAMILIEN VED HANDEL AV DAGLIGVARER.

**22** Planlegger eller avtaler dere dagligvareinnkjøp vanligvis på forhånd eller gjør dere avtaler i løpet av dagen?

INNTIL TO SVAR MULIG.

- \*
- Planlegger aldri -(Merk av, gå til spm. 25 )....  1,
  - Planlegger/avtaler flere dager før.....  2,
  - Planlegger/avtaler dagen i forveien.....  3,
  - Avtaler i løpet av dagen.....  4.

**SPØRSMÅL 23 - 24** BESVARES DERSOM DERE PLANLEGGER DAGLIGVAREINNKJØP.

**23** Hva er den vanligste måten dere gjør avtaler på når det gjelder innkjøp av dagligvarer?

INNTIL TO SVAR MULIG

- \*
- Avtaler/planlegger ansikt til ansikt.....  1,
  - Avtaler/planlegger i samtale på fasttelefon...  2,
  - Avtaler i samtale på mobiltelefon.....  3,
  - Avtaler med tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen.....  4,
  - Avtaler på e-post, andre Internett-baserte meldingssystemer.....  5.

**24** Hvis dere må forandre på avtalen om innkjøp av dagligvarer, hvordan skjer dette vanligvis?

INNTIL TO SVAR MULIG

- \*
- Ansikt til ansikt.....  1,
  - Samtale på fasttelefon.....  2,
  - Samtale på mobiltelefon.....  3,
  - Tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen.....  4,
  - På e-post, andre Internett-baserte meldingssystemer.....  5.

**SPØRSMÅL 25 - 32** BESVARES DERSOM DU HAR BARN I FØRSKOLE/BARNESKOLEALDER:

**25** Hvor ofte følger eller henter du barn i barnehage/dagmamma/skole i løpet av en uke?

ETT SVAR

- Aldri -(Merk av, gå til spm. 33 ).....  1
- Sjeldnere enn 1 gang i uken.....  2
- 1-3 ganger i uken.....  3
- 4-6 ganger i uken.....  4
- 7 eller flere ganger i uken.....  5
- Vet ikke.....  6

SPØRSMÅL 26 - 27 BESVARES DERSOM DU FØLGER/ HENTER BARN I BARNEHAGE/ DAGMAMMA/ SKOLE.

**26** Hvilken reisemåte bruker du vanligvis når du følger eller henter barnet/barna i barnehage/dagmamma/skole?

VELG DEN REISEMÅTEN DU BENYTTET OFTEST.

ETT SVAR.

- \*
- Går hele veien .....  1
- Sykler .....  2
- Reiser kollektivt .....  3
- Bil, kjører selv .....  4
- Bil, er passasjer .....  5
- Annet .....  6

**27** Har du ansvar alene for å følge og hente barn i barnehage/ dagmamma/ skole, eller veksler du med andre?

ETT SVAR.

- \*
- Har ansvar alene -(Merk av, gå til spm. 33 ...  1
- Veksler med andre .....  2

SPØRSMÅL 28 - 32 BESVARES DERSOM DU VEKSLER MED ANDRE OM Å FØLGE/ HENTE BARN I BARNEHAGE/ DAGMAMMA/ SKOLE.

**28** Hvilke andre er det som følger eller henter barnet/barna i barnehage/dagmamma/skole?

FLERE SVAR MULIG

- \*
- Ektefelle/samboer/partner .....  1,
- Tidligere ektefelle/samboer/partner .....  2,
- Naboer/foreldre av barns venner .....  3,
- Større søsken .....  4,
- Besteforeldre .....  5,
- Andre .....  6.

**29** Hvordan planlegger dere vanligvis følgende og henting av barna i barnehage/dagmamma/skole?

INNTIL TO SVAR MULIG.

- \*
- Har faste avtaler .....  1,
- Planlegger/avtaler flere dager før .....  2,
- Planlegger/avtaler dagen i forveien .....  3,
- Avtaler i løpet av dagen .....  4.

**30** Hvordan skjer vanligvis avtalen om å følge eller hente i barnehage/dagmamma/skole?

INNTIL TO SVAR MULIG.

- \*
- Avtaler ansikt til ansikt .....  1,
  - Avtaler i samtale på fasttelefon .....  2,
  - Avtaler i samtale på mobiltelefon .....  3,
  - Avtaler med tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen .....  4,
  - Avtaler på e-post, eller andre Internett-baserte meldingssystemer .....  5.

**31** Hvis dere må forandre på avtalen om følgende/henting i barnehage/dagmamma/skole, hvordan skjer det vanligvis?

INNTIL TO SVAR MULIG.

- \*
- Ansikt til ansikt .....  1,
  - Samtale på fasttelefon .....  2,
  - Samtale på mobiltelefon .....  3,
  - Tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen .....  4,
  - På e-post, eller andre Internett-baserte meldingssystemer .....  5.

**32** Hvor ofte vil du si at dere forandrer avtaler om følgende/henting i barnehage/dagmamma/skole?

ETT SVAR.

- \*
- Flere ganger i uka .....  1
- Omtrent en gang per uke .....  2
- To-tre ganger i måneden .....  3
- Sjeldnere .....  4
- Vet ikke .....  5

## Barns fritidsaktiviteter

**TIL ALLE**

**33** Har barnet/barna faste fritidsaktiviteter som det/de deltar i? ETT SVAR.

Ja .....  1

Nei -(Merk av, gå til spm. 42) .....  2

**SPØRSMÅL 34 - 35** BESVARES DERSOM BARNET/BARNA HAR FASTE FRITIDS-AKTIVITETER.

**34** Blir barnet/barna fulgt til fritidsaktivitetene eller kommer det/de seg dit ved egen hjelp? FLERE SVAR MULIG.

\*

Barnet/barna blir fulgt av meg .....  1,

Barnet/barna blir fulgt av andre enn meg .....  2,

Barnet/barna kommer seg fram og/eller tilbake ved egen hjelp .....  3.

**35** Hvor ofte følger eller henter du barn på fritidsaktiviteter i løpet av en uke? ETT SVAR.

\*

Aldri -(Merk av, gå til spm. 42) .....  1

Sjeldnere enn 1 gang i uken .....  2

1-2 ganger i uken .....  3

3-4 ganger i uken .....  4

5 eller flere ganger i uken .....  5

Vet ikke .....  6

**SPØRSMÅL 36 - 37** BESVARES DERSOM DU FØLGER/HENTER BARNET/BARNA PÅ FRITIDS-AKTIVITETER.

**36** Hvilken reisemåte bruker du vanligvis når du følger eller henter barnet/barna på fritidsaktiviteter? ETT SVAR.

VELG DEN REISEMÅTEN DU BRUKER MEST.

\*

Går hele veien .....  1

Sykler .....  2

Reiser kollektivt .....  3

Bil, kjører selv .....  4

Bil, er passasjer .....  5

Annet .....  6

**37** Har du ansvar alene for å følge og hente barn på fritidsaktiviteter, eller veksler du med andre? ETT SVAR.

\*

Har ansvar alene -(Merk av, gå til spm. 42) ..  1

Veksler med andre .....  2

**SPØRSMÅL 38 - 41** BESVARES DERSOM DU VEKSLER MED ANDRE Å FØLGE/HENTE BARNET/BARNA PÅ FRITIDS-AKTIVITETER.

**38** Hvilke andre er det som følger eller henter barnet/barna? FLERE SVAR MULIG

\*

Ektefelle/samboer/partner .....  1,

Tidligere ektefelle/samboer/partner .....  2,

Naboer/foreldre av barns venner .....  3,

Større søsken .....  4,

Besteforeldre .....  5,

Andre .....  6.

**39** Hvordan planlegger dere vanligvis følgning og henting av barna? INNTIL TO SVAR MULIG

\*

Planlegger aldri .....  1,

Har faste avtaler .....  2,

Planlegger/avtaler flere dager før .....  3,

Planlegger/avtaler dagen i forveien .....  4,

Avtaler i løpet av dagen .....  5.

**40** Hvordan skjer vanligvis avtalen om å følge eller hente på fritidsaktiviteter? INNTIL TO SVAR MULIG.

\*

- Avtaler ansikt til ansikt .....  1,
- Avtaler i samtale på fasttelefon .....  2,
- Avtaler i samtale på mobiltelefon .....  3,
- Avtaler med tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen .....  4,
- Avtaler på e-post, eller andre Internett-baserte meldingssystemer .....  5.



**41** Hvis dere må forandre på avtalen om å hente eller følge på fritidsaktiviteter, hvordan skjer det vanligvis?

INNTIL TO SVAR MULIG.

- Ansikt til ansikt .....  1, \*
- Samtale på fasttelefon .....  2,
- Samtale på mobiltelefon .....  3,
- Tekstmelding, SMS, på mobiltelefonen .....  4,
- På e-post, eller andre Internett-baserte meldingssystemer .....  5.

TIL ALLE:

**42** Hender det at du følger eller henter barn hos venner eller på andre steder (utenom eventuelle faste fritidsaktiviteter)?

ETT SVAR.

- Ja .....  1
- Nei -(Merk av, gå til spm. 46 ) .....  2

SPØRSMÅL 43 BESVARES DERSOM DU FØLGER/HENTER BARNET/BARNA HOS VENNER/ANDRE STEDER.

**43** Omtrent hvor mange ganger i uken følger og/eller henter du barn hos venner eller på andre steder?

ETT SVAR.

- Aldri -(Merk av, gå til spm. 46 ) .....  1 \*
- Sjeldnere enn 1 gang i uken .....  2
- 1-3 ganger i uken .....  3
- 4-6 ganger i uken .....  4
- 7 eller flere ganger i uken .....  5
- Vet ikke .....  6

SPØRSMÅL 44 - 45 BESVARES DERSOM DU FØLGER/HENTER BARNET/BARNA HOS VENNER/ANDRE STEDER.

**44** Hvilken reisemåte bruker du vanligvis når du følger eller henter barnet/barna hos venner eller på andre steder?

VELG DEN REISEMÅTEN DU BRUKER MEST.

ETT SVAR.

- Går hele veien .....  1 \*
- Sykler .....  2
- Reiser kollektivt .....  3
- Bil, kjører selv .....  4
- Bil, er passasjer .....  5
- Annet .....  6

**45** Hvordan avtaler du vanligvis følging og/eller henting av barnet/barna hos venner eller på andre steder?

INNTIL TO SVAR MULIG.

- Avtaler med barnet en eller flere dager i forveien .  1, \*
- Avtaler med barnet ansikt til ansikt samme dag .  2,
- Samtale med barnet på mobiltelefon samme dag  3,
- Samtale med barnet på fasttelefon samme dag .  4,
- Barnet sender SMS samme dag .....  5,
- Avtaler med andre en eller flere dager i forveien .  6,
- Avtaler med andre samme dag .....  7,
- Annen måte .....  8.

## Holdninger og påstander om dagligliv og mediebruk.

TIL ALLE:

**46** Til slutt vil vi gjerne vite noe om dine holdninger til planlegging og oppfatning av tid i dagliglivet. Under kommer det en rekke påstander som vi ber deg om å ta stilling til ved å krysse av i den svarkategorien som du synes passer best.

HUSK ETT SVAR FOR HVER PÅSTAND.

	Helt enig	Delvis enig	Verken/eller	Delvis uenig	Helt uenig	Uaktuelt
• Jeg ringer/sender SMS ofte i løpet av dagen for å be ektefellen/samboeren om å gjøre ærend på vei hjem .....	<input type="checkbox"/> 1	<input type="checkbox"/> 2	<input type="checkbox"/> 3	<input type="checkbox"/> 4	<input type="checkbox"/> 5	<input type="checkbox"/> 6
• Det varierer mye fra uke til uke hva jeg gjør i fritiden .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
• Jeg handler vanligvis dagligvarer i samme butikk .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>



HUSK ETT SVAR FOR HVER PÅSTAND.		Helt enig	Delvis enig	Verken/eller	Delvis uenig	Helt uenig	Uaktuelt	
• I vår familie har vi faste fritidsaktiviteter .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	4
• Jeg føler ofte at tiden ikke strekker til .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	5
• Jeg synes jeg får tid til mer når ikke alt er planlagt på forhånd.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	6
• Jeg liker å ha mange jern i ilden .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	7
• Jeg liker å ha god tid, derfor planlegger jeg hverdagen .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	8
• Jeg sparer tid ved å snakke i telefon eller sende SMS i stedet for å reise .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	9
• Jeg liker å ta ting på sparket .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	10
• Jeg er avhengig av bilen for å få dagen til å henge sammen ...	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	11
• Å kommunisere ved hjelp av SMS kan skape misforståelser ...	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	12
• Jeg bruker ofte arbeidsreisen til å sende SMS til kjente .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	13
• Jeg føler meg ofte stresset i hverdagen .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	14
• Jeg har ofte kontakt med mine barn via SMS .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	15
• Jeg bruker ofte arbeidsreisen til å snakke med kjente i mobiltelefonen .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	16
• Tilgang til bil betyr at jeg rekker flere gjøremål enn jeg ville ha gjort uten .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	17
• Når jeg er i butikken snakker jeg ofte i mobilen med noen i familien for å finne ut hva vi skal ha .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	18
• Jeg synes barn bør være minst 10 år før de får egen mobiltelefon .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	19
• Jeg bruker bil til de fleste av de daglige gjøremålene .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	20
• Jeg synes det er viktig ikke å sløse bort tiden .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	21
• Jeg skriver "ting" i SMS /epost som jeg ikke klarer å uttrykke muntlig .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	22
• Jeg klarer meg godt uten bil i hverdagen .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	23
• Det er lett å formidle personlige følelser i e-post .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	24
• Å kommunisere via SMS kan dempe konflikter .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	25
• Jeg er helt avhengig av mobiltelefonen .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	26
• Det er lett å formidle personlige følelser i SMS på mobiltelefon	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	27
• Jeg kommuniserer via SMS med partneren min når vi er uenige om noe .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	28
• Jeg ringer eller sender SMS ofte for å undersøke om alt er bra med barna når de er ute .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	29
• Jeg bruker ofte mobilen for å finne ut hvor barna er .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	30
• Jeg skrur ofte av mobiltelefonen for å ikke bli forstyrret .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	31
• Det er lett å formidle personlige følelser i samtaler på mobiltelefon .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	32
• Barna glemmer/skrur ofte av mobilen slik at de ikke kan nås når de er ute .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	33

HUSK ETT SVAR FOR HVER PÅSTAND.		Helt enig	Delvis enig	Verken/eller	Delvis uenig	Helt uenig	Uaktuelt	
• Barna mine sender meg meldinger med innhold som de ikke ville sagt til meg ansikt til ansikt .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	34
• Jeg snakker ofte med mine barn på mobiltelefon .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	35
• Det er vanskelig å få god kontakt med barna via mobiltelefon/e-post .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	36
• Jeg sender ofte SMS for å rapportere om hvordan følgning/henting av barn gikk .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	37
• Jeg sender ofte SMS for å melde fra om når jeg kommer hjem fra arbeid .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	38

TIL DE SOM HAR BARN MED EN TIDLIGERE PARTNER OG DERE DELER OMSORGEN FOR BARNET:								
<b>47</b> Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn?								
HUSK ETT SVAR FOR HVER PÅSTAND.		Helt enig	Delvis enig	Verken/eller	Delvis uenig	Helt uenig	Uaktuelt	
					*			
		1	2	3	4	5	6	
• Min tidligere partner og jeg samarbeider godt om barna .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	1
• Min eks-partner og jeg bruker SMS fordi det er vanskelig å snakke sammen direkte .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	2
• Å kunne kommunisere med eks-partner med SMS gjør samarbeidet om barna enklere enn å måtte snakke sammen direkte .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	3
• Jeg er sjelden sammen med barna mine fordi vi kommuniserer med mobiltelefon og/eller e-post .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	4
• Jeg treffer barna mine ofte fordi vi kan avtale å møtes via mobiltelefon .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	5
• Jeg sender barna mine en SMS før jeg ringer, så jeg ikke forstyrrer dem i deres aktiviteter .....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	6

**TUSEN TAKK FOR HJELPEN!**

**VENNLIGST RETURNER SPØRRESKJEMAET I UTTFYLT STAND TIL MMI I DEN VEDLAGTE SVARKONVOLUTTEN.**

## **Transportøkonomisk institutt**

### **Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning**

- utfører forskning til nytte for samfunn og næringsliv
- har rundt 70 forskere med høy, flerfaglig samferdselskompetanse
- samarbeider med en rekke samfunnsinstitusjoner, forsknings- og undervisningssteder i Norge og i utlandet
- gjennomfører forsknings- og utredningsoppdrag av høy kvalitet innen områder som trafiksikkerhet, kollektivtransport, miljø, reisevaner, reiseliv, planlegging, beslutningsprosesser, transportøkonomi og næringslivets transporter
- driver aktiv forskningsformidling gjennom TØI-rapporter, internett, tidsskriftet Samferdsel og andre nasjonale og internasjonale tidsskrifter

## **Transportøkonomisk institutt**

Stiftelsen Norsk senter  
for samferdselsforskning  
P.b. 6110 Etterstad  
0602 Oslo

Telefon 22 57 38 00

[www.toi.no](http://www.toi.no)